IV-1964
1-6

SLUŽBA BOŽJA

LITURGIJSKO-PASTORALNI LIST

GODINA IV MAKARSKA 1964. BROJ 1

KOLIKO ŠTO VRIJEDI U JERUZALEMU?

Naš list započinje evo četvrto godište u času crkvene povijesti koji slobodno možemo označiti kao čas mjerenja, vaganja, procjenjivanja.

Prorok Zaharija vidio je čovjeka s mjerom u ruci; mjerio je širinu i dužinu starozavjetnog Jeruzalema (Zah 2, 1-2). I sv. Ivan apostol vidio je anđela sa zlatnom trskom u ruci; mjerio je sve pojedinosti nebeskog Jeruzalema (Otkr 21, 15).

Na putu ostvarenja namjera Božje providnosti između starozavjetnog i nebeskog Jeruzalema stoji Crkva — novozavjetni Jeruzalem. Čini se da je došao čas njegova mjerenja. Sveti Sabor prihvatio se napornog posla da dobro izvaga i odmjeri sve što se dade mjeriti u Crkvi: u njezinom nutarnjem životu, u njezinom odnosu s drugim religijskim zajednicama i današnjim svijetom. Mjerenje Crkve kao cjeline sigurno će biti poticaj da se dobro izmjeri koliko što vrijedi u svakoj pojedinoj biskupiji, župi, redovničkoj zajednici, obitelji i u životu svakoga pojedinca.

»Služba Božja« želi doprinijeti svoj mali udio u ovom sveopćem ispitu savijesti, u ovom sveopćem nastojanju da mjerenje današnjeg našeg kršćanstva bude što točnije i potrebna obnova što uspješnija. U svim pitanjima o kojima raspravljamo ne želimo drukčije mjeriti nego »po mjeri pravila koje nam Bog odmjeri kao mjeru« (2 Kor 10, 13).

U svjetlu zore novog dana koji sviće Crkvi lakše ćemo uočiti širinu, dužinu, visinu i dubinu neistraživog Kristova misterija (Isp. Ef 3) koji nam je bilo dosta teško spoznati u noći za koju vjerujemo da je na izmaku. Uvjerenje da se približio svijetli dan i želju da što prije svane izrazio je Sv. Otac u pismu upravljenom dekanu kardinalskog zbora, 12. rujna 1963: »Neka Crkvi i svijetu što prije svane onaj sunčani dan kojega je on (papa Ivan XXIII) ugledao zoru!«

Čas je dakle da pažljivo izvagamo vrijednost onoga što radimo. Na zidu Baltasarove palače u Babilonu napisala je sudbonosna ruka: »THECEL: stavljen si na vagu i ustanovilo se da si lagan« (Dan 5, 27) . . . »Na opomenu nama!« (I Kor 10, 11).

Ne smijemo se bojati suočenja s bilo kojim problemom. Crkva će do konca ljudske povijesti znati naći lijek za sve rane čovječanstva.

Mjerenje vrijednosti svih pojedinosti u životu današnjeg kršćanstva treba da posluži uzvišenom cilju temeljite obnove. Bez bojazni iskreno priznajmo da vrijedi ono što vrijedi i da ne vrijedi ono što doista ne vrijedi. Papa Pio XII usvojio je za područje liturgijskog i pastoralnog života Crkve aksiom apostola Pavla: »Sve prokušajte kakvo je, i zadržite ono što se ustanovi da je dobro« (1 Sol 5, 21).

o. J. RADIC

SABORSKA UREDBA O SVETOM BOGOSLUŽJU
Kako je izrađena i proglašena, kako će biti provađana?

Poznato je da je shemu o svetoj liturgiji, kao i druge, izradila posebna predkoncilska komisija na temelju prijedloga biskupa i katoličkih univerza cijelog svijeta, te rimskih kongregacija. Papa Ivan XXIII imenovao je 15. VI 1960. predkoncilsku komisiju u kojoj su bili neki biskupi, kurijalni činovnici i stručnjaci, među kojima je bio i naš Dr D. Kniewald. Komisija je radila tajno, a što je o tome smio kazati rekao naš stručnjak u članku »Što očekujemo od koncila« (v. 1. br. lanjskog god. našeg lista).

Bog je dao da je liturgijska shema prva došla na pretres u općim saborskim sjednicama, odmah netom je nezaboravni Ivan XXIII 11. X 1962. svečano otvorio II vatikanski sabor. Kroz ovo je vrijeme spomenuto više razloga zašto je dana prednost liturgijskoj shemi, ali je valjda najtačnije pogodio bolonjski kardinal Lercaro koji je kazao da se je time htjelo naglasiti pred cijelim svijetom: prije svega treba dati slavu Bogu, a to upravo najsavršenije i javno čini crkvena liturgija. Uz to je time od početka istaknut pastoralni značaj ovog sabora, jer danas ne možemo pastoral zamisliti bez liturgije.

Iza kako su saborski oci izabrali 16 svojih drugova (među njima i našega preuz. biskupa A. Pichlera), a Sv. Otac imenovao ostalih 9 biskupa u koncilsku komisiju za svetu liturgiju,

Čas je dakle da pažljivo izvagamo vrijednost onoga što radimo. Na zidu Baltasarove palače u Babilonu napisala je sudbonosna ruka: »THECEL: stavljen si na vagu i ustanovilo se da si lagan« (Dan 5, 27) . . . »Na opomenu nama!« (I Kor 10, 11).

Ne smijemo se bojati suočenja s bilo kojim problemom. Crkva će do konca ljudske povijesti znati naći lijek za sve rane čovječanstva.

Mjerenje vrijednosti svih pojedinosti u životu današnjeg kršćanstva treba da posluži uzvišenom cilju temeljite obnove. Bez bojazni iskreno priznajmo da vrijedi ono što vrijedi i da ne vrijedi ono što doista ne vrijedi. Papa Pio XII usvojio je za područje liturgijskog i pastoralnog života Crkve aksiom apostola Pavla: »Sve prokušajte kakvo je, i zadržite ono što se ustanovi da je dobro« (1 Sol 5, 21).

o. J. RADIC

SABORSKA UREDBA O SVETOM BOGOSLUŽJU

Kako je izrađena i proglašena, kako će biti provađana?

Poznato je da je shemu o svetoj liturgiji, kao i druge, izradila posebna predkoncilska komisija na temelju prijedloga biskupa i katoličkih univerza cijelog svijeta, te rimskih kongregacija. Papa Ivan XXIII imenovao je 15. VI 1960. predkoncilsku komisiju u kojoj su bili neki biskupi, kurijalni činovnici i stručnjaci, među kojima je bio i naš Dr D. Kniewald. Komisija je radila tajno, a što je o tome smio kazati rekao naš stručnjak u članku »Što očekujemo od koncila« (v. 1. br. lanjskog god. našeg lista).

Bog je dao da je liturgijska shema prva došla na pretres u općim saborskim sjednicama, odmah netom je nezaboravni Ivan XXIII 11. X 1962. svečano otvorio II vatikanski sabor. Kroz ovo je vrijeme spomenuto više razloga zašto je dana prednost liturgijskoj shemi, ali je valjda najtačnije pogodio bolonjski kardinal Lercaro koji je kazao da se je time htjelo naglasiti pred cijelim svijetom: prije svega treba dati slavu Bogu, a to upravo najsavršenije i javno čini crkvena liturgija. Uz to je time od početka istaknut pastoralni značaj ovog sabora, jer danas ne možemo pastoral zamisliti bez liturgije.

Iza kako su saborski oci izabrali 16 svojih drugova (među njima i našega preuz. biskupa A. Pichlera), a Sv. Otac imenovao ostalih 9 biskupa u koncilsku komisiju za svetu liturgiju,

a jednako i u ostale komisije koje su bile predviđene, na 15 su općih sjednica od 22. X do 13. XI 1962. mnogi govornici hvalili, kritizirali i svojim prijedlozima ispravljali predloženu liturgijsku shemu. Iako nije bilo predviđeno, mnogo je izreka iz tih govora prodrlo u javnost. Bilo je i prilično oštrih i dalekosežnih, a svi dobronamjerni i konstruktivni. Govorili su i neki naši biskupi, a neki su podnijeli svoje prijedloge pismeno, svih skupa 662 interventa.

Pod vodstvom kard. Larraone, prefekta kongregacije obreda, liturgijska se je komisija odmah dana na posao u popodevnim satovima svakog skoro dana. U svojem je krugu uz teološku i juridičnu potkomisiju, izabrala i potkomisije za razna poglavlja sheme, a u svemu joj je bilo pri ruci 28 vrlo vrijednih liturgijskih stručnjaka koji su bili pozvani na sabor kao »periti«.

Nije bilo lako srediti, izvagati i uvažiti ili odbiti sve opaske saborskih otaca skupljene na 1200 stranica. Kako su u više navrata izjavili članovi komisije, ona je te opaske razvrstila nekako u tri dijela: 1) One detaljnije naravi ostavila je pokoncilskoj liturgijskoj komisiji, koju će imenovati Sv. Otac, i onima koji će voditi brigu oko novog, preuređenog izdanja liturgijskih knjiga (pontifikala, misala, časoslova, obrednika), 2) Za druge je smatrala da spadaju pod konpetencu neke druge koncilske komisije (npr. o diskutiranoj dobi za primanje sakramenata potvrde neka svoj konačan prijedlog saboru iznese komisija za sakramente). 3) Prijedloge otaca prihvaćene od liturgijske komisije, neke je manje važne ili samo stilske naravi sama komisija unijela u shemu, a sve je važnije predložila saboru na odluku glasovanjem.

Prije završetka I zasjedanja sabora komisiji je uspjelo posve dogotoviti prvi i najduži dio liturgijske sheme, pa su 7. XII 1962. saborski oci ogromnom većinom prihvatili opća načela liturgijske obnove (v. članak stručnjaka P. Vagaggini-a u nav. br. našeg lista, str. 26—30). Pravom je to prvo saborsko odobrenje nazvano »događajem od neshvatljive važnosti«. Postavljeni su temelji za dugogodišnji liturgijsko-pastoralni rad i da nisu saborski oci na I zasjedanju ništa drugo učinili nego samo izglasali ta načela, Crkva bi im bila vrlo zahvalna.

Poslije I zasjedanja imala je liturgijska komisija, kao i njene potkomisije, mnogo posla i sjednica da za II zasjedanje pripravi konačne prijedloge za ostala poglavlja sheme: 2) Pre-

sveto otajstvo Euharistije; 3) Ostali sakramenti i blagoslovine; 4) Božanski časoslov; 5) Liturgijska godina; 6) Sveta glazba; 7) Sveta umjetnost i bogoštovni predmeti. Za svako je poglavlje uz prvašnji tekst sheme redigiran novi, gdje su posebno označene manje promjene prihvaćene od komisije i veće o kojima se trebao izjasniti sabor glasanjem. Uz to je pripremljena oduža »relacija«, što ju je saboru imao održati za svako poglavlje sheme jedan biskup, član komisije, da pojasni kako je komisija postupala i zašto se je odlučila za jedan ili drugi prijedlog.

Zahvaljujući elektronskim strojevima saborski su oci za vrijeme nekoliko općih sjednica morali izvršiti ukupno 85 glasovanja o svim važnijim promjenama u liturgijskoj shemi. Samo u drugom poglavlju bilo je 13 takvih izmjena. Javnost je bila obavješćivana o rezultatima glasovanja. Kako se moglo očekivati, skoro sve promjene u shemi prihvaćene su vrlo velikom većinom glasova. Tako je stvar usmjerio Papa Pavao VI, kad je na početku II zasjedanja govoreći o Crkvi ljubavi kazao: »Tako se program sabora ovdje širi na golema područja: jedno od tih, na kojemu cvate ljubav, jest sveta liturgija, kojoj je I zasjedanje posvetilo dugačke diskusije, a za koju, nadamo se, drugo zasjedanje ima u pripremi sretne odluke«. Uz to je komisija preuredila sheme zaista hvalevrijedno: dalekovidno, napredno i razborito. A znala je pred sabor i pametno nastupiti. Doznalo se npr. da je Mons. Zauner, biskup Linza, na koncu svoje relacije o liturgijskoj godini ovako apostrofirao saborske oce: »Neka mi je dozvoljeno priznati, da su predsjednik, članovi i stručnjaci komisije zdušno radili na vaganju primjedbi. Ipak znamo, oci i saborska subraćo, da Duh Sveti nije u prvom redu i na osobit način obećan nama nego vama«.

Upravo ova spremnost za Božja nadahnuća vratila je komisiji natrag 2. i 3. glavu sheme. Vrlo su pak veliku većinu glasova za pojedine promjene i na koncu za čitave glave dobile lako gl. IV dne 24. X, gl. V dne 29. X, gl. VI dne 30. X i gl. VIVI dne 31. X. Francuski je biskup Mons. Jenny, član liturgijske komisije izjavio dopisniku »La croix« zašto gl. II nije dobila dvotrećinsku većinu. U toj su glavi promjene prošle glatko, ali ne tako njezin zadnji član o koncelebraciji, pa je za tu glavu u cijelosti bilo samo 1417 otaca, dok je 781 njih glasovalo »iuxta modum« (tj. uz svoj poseban »amandman«). Mnogi su od tih tražili, da dozvolu za sada uspostavljenu koncelebraciju može dati samo biskup na svom području, a ne

općenito ordinarij (što je moglo značiti i višeg redovničkog poglavara) kako je stajalo u tekstu što ga je predložila komisija. Kad je ta dodala čl. 57. još izričiti: § 7 »Spada na biskupa da u biskupiji određuje pravila za koncelebraciju«, onda je i gl. II prošla vrlo glatko. A tako i gl. III, kad je komisija odstupila od svojeg prijedloga, da se kod podjeljivanja sakramenata sama formula mora izreći latinski, pa je vrlo velikom većinom izglasan ovako stiliziran čl. 63a): »U podjeljivanju sakramenta i blagoslovina može se upotrebljavati narodni jezik u smislu čl. 36«. Prema tom članu svaka biskupska konferencija može za svoje područje ishoditi od Sv. Stolice čitav Obrednik na narodnom jeziku, kako ga mi Hrvati imamo već od davnih stoljeća, barem u priobalnim krajevima.

Kad su tako sretno riješena i ta dva pitanja, te kad je komisija vrlo zgodno odgovorila na sve druge, manje važne prijedloge otaca, onda je najugledniji član liturgijske komisije i od Pavla VI imenovani jedan od moderatora sabora, kard. Lercaro (jedini talijanski kardinal izabran od sabora u neku komisiju) još jednom iznio načela kojih se je komisija držala u svom radu i ujedno navijestio, da će se o cijeloj liturgijskoj shemi, koja ima 130 članova i mali dodatak, glasovati 22. XI 1963. Kako je isti spomenuo izabran je taj dan, jer je baš tog dana prije 60 godina sv. Pijo X izdao svoj motuproprio »Tra le solecitudini«, koji se u prvom redu odnosio na crkvenu glazbu, ali i prvi put je službeno spomenuto dalekosežno načelo o »djelatnom učešću« vjernika kod liturgije.

Kako se i predviđalo, shema je o svetoj liturgiji bila izglasana u cjelini malne jednoglasno od 2178 glasovalo je s »placet« 2159, a »non placet« samo 19. Time je sabor završio svoj 13-mjesečni rad na liturgijskoj temi, pa su saborski oci oduševljenim pljeskom pozdravili prvi plod svojih nastojanja. »Osservatore Romano« u svom izvještaju o toj sjednici donosi i ovo: »Iza kako je pročitan rezultat glasanja kardinal je Tisserant (dekan kard. zbora i prvi u predsjedništvu sabora) izrazio zahvalnost liturgijskoj koncilskoj komisija za obavljen posao i za način kojim je pretresala svaki predloženi ispravak... Ujedno je izrazio želju, da na primjeru liturgijske komisije nađu i druge koncilske komisije utjehu i poticaj za svoj rad«.

Sad se još čekalo da Sv. Otac Pavao VI odredi kad će potvrditi i proglasiti od sabora izglasanu liturgijsku shemu. Tajnik je sabora Mons. Felici 29. XI navijestio papinu odluku, da se na svršetku II zasjedanja 4. XII 1963. održi javna sjed-

nica s konačnim ispitom i glasanjem dviju shema: o svetoj liturgiji i o komunikacionim sredstvima. Dodao je još: »Vrlo je velika važnost te javne sjednice, samo po sebi i obzirom na pastoralne svrhe sabora. Tu se ne kani pristupiti nekoj dogmatskoj definiciji; ako jednog dana sabor bude imao izreći neku definiciju, oci će biti izričito obaviješteni i tekst će biti prema tome spremljen. Sheme o kojima će se glasovati u srijedu samo su disciplinske naravi. Ali jer su ipak od velike pastoralne važnosti, Sv. Otac želi da oci još pažljivo ispitaju sadržaj tih tekstova, a nadasve da mole Duha Svetoga za rasvjetljenje i nadahnuće kako bi što više doprinijeli Božjoj slavi«.

Sigurno svi naši čitaoci već znaju kako je tekla ta javna saborska sjednica pod predsjedanjem Pape dne 4. XII 1963. i kako je za liturgijsku shemu kod tog odlučujućeg i zadnjeg glasanja bilo 2147 saborskih otaca, a samo 4 protiv. Tom je odlukom i papinom potvrdom Konstitucija o svetoj liturgiji, kao prvi službeni dekret II vatikanskog sabora, bila proglašena i postala zakonom, koji nam svima mnogo daje, ali nas sve i mnogo obvezuje. Konstituciju nije lako prevesti, a bit će je vrlo teško provesti, ali svi smo sigurni da će onima koji je budu provađali obilato pomoći isti Duh koji ju je pomogao izraditi i da će onda po njoj za dugo godina biti osiguran prolaz istoga Duha kroz njegovu Crkvu.

Na toj je javnoj saborskoj sjednici, koju je preuzv. nadbiskup Dr F. Šeper iste večeri na radiju nazvao »dosad najradosnijom«, Sv. Otac odredio »vacatio legis« za novu Uredbu do I korizmene nedjelje, 16. II 1964. Do tada će izići poseban dokumenat koji će odrediti kako će se Uredba primjenjivati i u tom pogledu ne smije nitko prije ništa učiniti. Papa je tom prigodom održao vrlo važan govor, a oduži pasus iz njega, zajedno sa značajnom formulom promulgiranja, donijet ćemo u prijevodu skupa s Uredbom. Nadamo se da će taj prijevod Uredbe izaći u nakladi našeg lista prije početka liturgijskog tečaja u Zagrebu.

Poznati stručnjak p. Antonelli napisao je u »Osserv. Rom.« 8. XII 1963. zapažen članak o novoj liturgijskoj Uredbi, pa spominje da je 4. XII 1563. zaključen tridentski sabor, a tačno 400 godina proglašena je evo nova Uredba o liturgiji o kojoj nijedan sabor prije ovoga nije toliko raspravljao. »Sretno se to poklapa, jer kako je tridentski sabor otvorio novu epohu u povijesti liturgije tako II vatikanski tu epohu zatvara, a otvara

novu«. Isti pisac predviđa da će obećani dokumenat koji će primijeniti novu Uredbu navesti propise koji će se moći odmah izvršavati, dok će za ostale trebati čekati novo izdanje liturgijskih knjiga. A isti je list donio još 30. XI 1963. izjavu Mons. Zaunera, da će priprava tih knjiga trajati sigurno pet godina.

Pri svršetku svog članka p. Antonelli o glavnoj svrsi nove Uredbe: da vjernici djelatno učestvuju kod svete liturgije. »Stvar se ne da izvesti u malo mjeseci ni u malo godina. Kad se radi o preodgajanju mase, jedinica za mjerenje vremena su naraštaji. Izgledi, međutim, dobro obećavaju. Već smo na dobrom putu. Uredba će biti »magna charta« liturgijskog pastorala za kler i liturgijskog života za vjernike. Sada treba da se dušobrižni kler odmah potrudi ući u slovo i duh Uredbe, pa da je onda prenese na narod«. Dakle treba se odmah dati na posao. In nomine Domini!

UREDNIŠTVO

BISKUP — VELIKI SVEĆENIK BISKUPIJE

Tko pozna dosadanje liturgijsko zakonodavstvo Crkve i pomno prouči »Uredbu o svetom bogoslužju«, koju je kao svoj prvi plod donio II vatikanski sabor uz potvrdu pape Pavla VI, opazit će da ona omogućuje vrlo velike i dalekosežne promjene u liturgijskom životu Crkve. Treba, dakako još sačekati kako će načela iznesena u »Uredbi« biti primjenjena od nadležnih crkvenih vlasti i kako će izgledati obnovljene liturgijske knjige prema njezinom čl. 25., ali već sada možemo govoriti o uprav epohalnim odlukama ovog sabora na polju liturgije, o novoj eri liturgijsko-pastoralne obnove.

Uz izvanredno važne uvodne načelne stavove na početku svakog poglavlja ove Uredbe, među najvažnije se njezine odluke može ubrojiti isticanje djelatnog učešća vjernika u svim liturgijskim činima i uvođenje narodnog jezika u službenu liturgiju. Neka je ipak potpisanome dozvoljeno iznijeti kako mu se čini da se najveći liturgijski zakonodavni zahvat II vatikanskog sabora sastoji u decentralizaciji crkvene vlasti na liturgijskom polju. Ne samo što su dva prije spomenuta dara ove saborske Uredbe uglavnom odvisna od biskupa, od njegova shvaćanja i provađanja, nego je zaista najvažnije da je sada biskup veliki svećenik svoje biskupije koliko liturgijskim obredima skoro isto toliko i upravljanjem svega liturgijskog

novu«. Isti pisac predviđa da će obećani dokumenat koji će primijeniti novu Uredbu navesti propise koji će se moći odmah izvršavati, dok će za ostale trebati čekati novo izdanje liturgijskih knjiga. A isti je list donio još 30. XI 1963. izjavu Mons. Zaunera, da će priprava tih knjiga trajati sigurno pet godina.

Pri svršetku svog članka p. Antonelli o glavnoj svrsi nove Uredbe: da vjernici djelatno učestvuju kod svete liturgije. »Stvar se ne da izvesti u malo mjeseci ni u malo godina. Kad se radi o preodgajanju mase, jedinica za mjerenje vremena su naraštaji. Izgledi, međutim, dobro obećavaju. Već smo na dobrom putu. Uredba će biti »magna charta« liturgijskog pastorala za kler i liturgijskog života za vjernike. Sada treba da se dušobrižni kler odmah potrudi ući u slovo i duh Uredbe, pa da je onda prenese na narod«. Dakle treba se odmah dati na posao. In nomine Domini!

UREDNIŠTVO

BISKUP — VELIKI SVEĆENIK BISKUPIJE

Tko pozna dosadanje liturgijsko zakonodavstvo Crkve i pomno prouči »Uredbu o svetom bogoslužju«, koju je kao svoj prvi plod donio II vatikanski sabor uz potvrdu pape Pavla VI, opazit će da ona omogućuje vrlo velike i dalekosežne promjene u liturgijskom životu Crkve. Treba, dakako još sačekati kako će načela iznesena u »Uredbi« biti primjenjena od nadležnih crkvenih vlasti i kako će izgledati obnovljene liturgijske knjige prema njezinom čl. 25., ali već sada možemo govoriti o uprav epohalnim odlukama ovog sabora na polju liturgije, o novoj eri liturgijsko-pastoralne obnove.

Uz izvanredno važne uvodne načelne stavove na početku svakog poglavlja ove Uredbe, među najvažnije se njezine odluke može ubrojiti isticanje djelatnog učešća vjernika u svim liturgijskim činima i uvođenje narodnog jezika u službenu liturgiju. Neka je ipak potpisanome dozvoljeno iznijeti kako mu se čini da se najveći liturgijski zakonodavni zahvat II vatikanskog sabora sastoji u decentralizaciji crkvene vlasti na liturgijskom polju. Ne samo što su dva prije spomenuta dara ove saborske Uredbe uglavnom odvisna od biskupa, od njegova shvaćanja i provađanja, nego je zaista najvažnije da je sada biskup veliki svećenik svoje biskupije koliko liturgijskim obredima skoro isto toliko i upravljanjem svega liturgijskog

života na svom području. Vidjet ćemeo kako je Uredbom predviđeno da on tu svoju sada mu danu vlast izvršuje više puta u dogovoru s drugim biskupima iste zemlje ili pokrajine, a i Sveta je Stolica nužno ostala vrhovnom instancom, ali ipak je sada liturgijski rad i život u biskupiji vrlo mnogo i najviše odvisan od biskupa.

Podsjetimo se kako je bilo dosada. Ne samo da je važio kan. 1257. crkv. zakonika nego su i sasvim neznatni detalji bili odvisni od centralne vlasti. Dva mala primjera: još je 14. VI 1945. Sveti zbor obreda dozvolio da se u Venezueli već sašivene misnice prema starom obliku (tzv. gotske misnice ili »boromejke«) smiju upotrebljavati »usque ad consumptionem« (v. Bugnini, Documenta I 56); tek je pred par godina bilo prepušteno biskupima da mogu dozvoliti taj starinski kroj misnica. Misne je tjelesnike i rupčiće dosada smio prati samo podđakon zbog eventualnih euharistijskih ostataka na njima, a jedan je dan prije proglašenja liturgijske Uredbe Pavao VI izdao apostolsko pismo »Pastorale munus« kojim je biskupima velikodušno dao mnoge ovlasti i povlastice, pa među njima i tu da mogu dozvoliti svim klericima, pa i svjetovnjacima, ne isključivši ženskih, da smiju prati spomenute predmete.

Korisitit će dakle pogledati barem letimice što će sada po novoj Uredbi značiti biskup u svojoj biskupiji: 1) kao liturg; 2) kao u mnogočem ovlašteni zakonodavac i nadzornik. A i bez obzira kako će još na saboru biti riješeno ustrojstvo i kompetenca biskupskih konferenca, Uredba predviđa: 3) mnoge liturgijske poslove koje će biskupi moći obaviti u vezi s drugim biskupima iste zemlje ili pokrajine.

I

Čl. 41. Uredbe proglašava: »Biskupa se ima smatrati za velikog svećenika njegova stada, jer od njega na neki način u Kristu proističe i ovisi život njegovih vjernika«.Iz toga se onda izvodi preporuka kako svi, dakle vjernici i svećenici (bilo dijecezanski bilo redovnički, razlika se ni ne spominje, jer je tu ne bi smjelo ni biti), trebaju uvelike cijeniti liturgijski život biskupije kao takve, tj. te i te Crkve s biskupom kao nužnim predvodnikom latreutičnog i soterijološkog bogoslužja »kod jednog oltara kojemu predsjeda biskup«. A ne samo da je biskup liturg na oltaru svoje katedrale, nego je on glavna liturgijsko-pastoralna ličnost u svakoj župi, gdje svećenik »za-

mjenjuje biskupa« (čl. 42). Nije uzalud to prastaro načelo u Uredbi ponovno naglašeno.

Svako će biskupsko bogoslužje biti svečanije negoli kad se ono vrši bez biskupa, ali ta se svečanost ne smije sastojati samo u vanjskim efektima, nego u pravom liturgijskom doživljavanju svih prisutnih, a to je moguće samo uz stvarno sudjelovanje vjernika, što Uredba toliko preporuča i u što će trebati uložiti najviše truda.

Sigurno će biti po volji svećenicima i vjernicima da se je sabor pobrinuo i za detalj: »Dolikuje da poraba pontifikalnih znakova (u liturgiji) bude pridržana za one crkvene osobe koje imaju biskupsko posvećenje ili posebnu jurisdikciju« (čl. 130). Samo je jedan veliki svećenik u biskupiji, pa je pravo da je samo on kao takav označen i poštivan. Kad u crkvenom bogoslužju treba dosta toga pojednostaviti, onda se mogu na manju mjeru svesti razni tituli i oznake od kojih malo koristi onima koji ih nose, a još manje vjernicima. Svuda neka vrijedi sada istaknuto važno načelo: »Neka se Ordinariji brinu da u zanimanju za svetu umjetnost i u njezinu promicanju više paze na plemenitu ljepotu negoli na puku raskoš. A isto vrijedi za sveto ruho i urese« (čl. 124). I ornat može doprinijeti pravom raspoloženju svećenstva i vjernika da onda budu još više dionici misne žrtve koju njihov biskup predvodi. Nažalost, katedrale su više puta tako građene i razdijeljene da se Božji puk ne može lako osjećati jedno sa svećenstvom i sa svojim biskupom na oltaru. Pred nekoliko je godina veliki umjetnik Plečnik predložio da se glavni oltar jedne vrlo dugačke katedrale premjesti u sredinu crkve. Kad bi se to učinilo, bilo bi sasvim u duhu čl. 124. koji u 3. stavci određuje: »Kod građenja pak svetih zgrada neka se brižno pazi da budu prikladna za vršenje liturgijskih čina i da se može postići djelatno sudjelovanje vjernika«.

Malo što pomaže zajednicu da dođe do pravilnog raspoloženja i oduševljenja kao skladno pjevanje. Dakako, ne bilo kakvo koncertno pjevanje samo izvježbanog zbora. I taj može imati svoju vrlo važnu ulogu u tekstovima koji mu pripadaju, ali i sav puk treba da pjeva svoju »dionicu«. Stoga je sabor propisao: »Neka se biskupi i ostali pastiri duša ustrajno brinu da u svakom svetom činu, koji se vrši s pjevanjem, može sav skup vjernika preuzeti sebi svojstvenu djelatnu ulogu prema odredbi čl. 28. i 30«. Kako često u tom pogledu žalosno izgledaju pjevane Mise, pa i pontifikalne! I Amen malo tko odgo-

vori biskupu: puk šuti i šuti, a pjevačima kao da je ispod časti gromko i složno odgovoriti na pozive biskupa Mnogo će još trebati poduzeti, »da bi žrtva Mise i obrednim oblikom postigla pun pastoralni uspjeh« (čl. 49.).

Među raznim preinakama i dopunama, o kojima Uredba donosi načelna rješenja (čl. 49.—54.), najviše bi kod Mise koristilo izvesti čl. 55.: »Veoma se preporučuje da vjernici savršenije učestvuju kod Mise time da, nakon misnikove pričesti, blaguju Gospodnje tijelo od te iste žrtve«. Samo sv. pričest donosi svakom vjerniku koji pristupi, pravi, od Boga zamišljeni i izvedeni plod sv. Mise. I sigurno spada u liturgijski nesmisao dosadašnja praksa da se vjernici kod Mise tim manje pričešćuju što je ona »svečanija«. Tu nas pastire duša čeka još obilato posla, a možda bi se baš kod pontifikalne Mise moglo najlakše pričestiti mnoštvo vjernika, dakako od čestica tada posvećenih od biskupa i dijeljenih od njegove brojne asistence. To će između ostaloga tražiti da se i pontifikali sve više služe u zgodnije, pogotovo u večernje satove.

II

Uredba na mnogo mjesta predviđa da biskup uređuje liturgiju u svojoj biskupiji, iza kako čl. 22. § 1. načelno određuje: »Uređenje svete liturgije ovisi jedino od crkvene vlasti koju posjeduje Apostolska Stolica i, prema odredbama prava, biskup«, a § 3.: »Stoga neka nitko drugi, pa ni svećenik, u liturgiji bilo što ne doda, ukine ili mijenja«. Isto potvrđuje i čl. 26.: »Liturgijski čini nisu zasebni čini nego službe Crkve, koja je »otajstvo jedinstva«, naime sveti puk okupljen i uređen od biskupa«. Dinamizam će i život Crkve pokazati kojim će pravcem, kako duboko i široko ići zahvati biskupa na liturgijskom polju. Uredba izričito predviđa da je od njega najviše odvisno hoće li se dijeliti sv. pričest pod obje prilike (čl. 55.), čime bi vjernici redovito mogli još jasnije i korisnije participirati od presv. žrtve. Samo će Ordinarij davati ovlast za koncelebraciju (čl. 57.), a u istom se članu kaže da se koncelebracijom »zgodno očituje svećeničko jedinstvo«. Suvišno je i spominjati od kolike je važnosti baš to jedinstvo, a malo će ga što učvrstiti kao »otajstvo jedinstva, veza ljubavi« (čl. 47.), barem ponekad zajednički prikazana i blagovana žrtva. Tu će se pokazati koliko smo napredni. Na koncu dodani propis, da samo biskup

određuje pravila za koncelebraciju, jako je naglasio biskupsko pravo u tom pogledu, ali je s tim spojena i odgovornost koliko će napredovati pravi liturgijski život svećenika, pa i u samostanskim crkvama, gdje je koncelebracija katkad vrlo preporučljiva.

Razumije se da koncelebracija nije nego jedno, i to ne najvažnije pitanje liturgijske obnove. Svaka biskupija ima svoje posebne probleme, a i ti niču jedan iz drugoga što se više radi, pa ono što je Pijo XII preporučio, sada je sabor naredio: u svakoj biskupiji »neka bude odbor za unapređivanje liturgije pod vodstvom biskupa« (čl. 45.). Malo će taj odbor učiniti, ako bude samo imenovan. Biskup ne mora biti stručnjak i za liturgiju, a još manje za svetu glazbu i umjetnost. U svim tim pitanjima pomagat će mu odbori koliko on bude htio i želio. Tu su zaista vrlo široke mogućnosti liturgijsko-pastoralnog rada, i to ne samo u vezi sa strogo liturgijskim činima nego i sa svim pobožnim vježbama »pojedinih crkava koje se vrše po naredbi biskupa prema običajima ili pravilno odobrenim knjigama« (čl. 13.).

Nitko nije ni dosada osporavao da je biskup u svojoj biskupiji i na liturgijskom polju episkopos-nadzornik. Međutim mu nova koncilska Uredba daje i u pogledu nadzorstva mnogo veća prava i dužnosti. Što se tiče prijenosa svetih obreda putem radija i televizije čl. 20. ističe načelo, koje je i dosad vrijedilo, da to spada pod kompetencu biskupa. Uredba ne spominje, ali je sigurno da u tom pogledu ostaju na snazi potanji propisi koje je donijela Uputa Sv. zbora obreda dne 3. IX 1958.

Naročito će za misijske krajeve Ordinariji imati važne ovlasti da određuju, tko će i kako će voditi novo uvedenu »svetu službu Božje riječi« (čl. 35, 4) bez obzira hoće li sabor dozvoliti obnovu đakonata; da li će uvesti obnovljeni katekumenat odraslih na više stupnjeva (čl. 64); gdje će se primjenjivati posebnosti koje će biti uvedene kod obreda kad je veliki broj krštenika (čl. 68). A kako su sve zemlje u nekom smislu misijske, bit će prikladno svugdje imati koji put te odredbe pred očima.

Među anomalijama dosadanjeg liturgijskog prava posebno je smetala činjenica da je skoro sto blagoslova u Obredniku bilo pridržano Papi ili pojedinom redu. Svećenik može misiti i odrješivati, a nije mogao udijeliti blagoslov, spojen s raznim oprostima, za jednu krunicu ili škapular. Od svih liturgijskih

knjiga Obrednik bi uz časoslov imao biti svećeniku najviše u ruci, a baš njegove su mu mnoge stranice bile kao zapečaćene. Sada će biti drukčije: »Neka pridržani blagoslovi budu rijetki, i to samo u prilog biskupa i Ordinarija« (čl. 79). Isti član kaže dalje da će, u posebnim prilikama, Ordinarij smjeti čak i obične prikladne vjernike ovlastiti da mogu dijeliti neke blagoslovine. Tako i tu liturgijska Uredba prethodi novom shvaćanju što ga sabor priprema o vjernicima, a zadaća je onih koji će ovlastiti i koji će biti ovlašteni, da to ne ostane mrtvo slovo nego da i to pomogne obnoviti i posvetiti osobito obiteljski život kršćana.

Ako koji svećenik neće moći moliti časoslov, sad će ga sam Ordinarij smjeti posve ili djelomice osloboditi dužnosti moljenja oficija ili mu ga zamijeniti drugim molitvama (čl. 98). Na saboru su crkveni oci uopće već pokazali mnogo očinske ljubavi i brige prema svojim svećenicima, naročito prema onima koji su preopterećeni pastoralnim radom ili bez svoje krivnje nisu mogli imati svu potrebitu naobrazbu. Iako latinski jezik ostaje za svećenički časoslov ipak Ordinarij dobiva ovlast, »da u pojedinim slučajevima može dozvoliti uporabu prijevoda na narodni jezik, izvršenog prema odredbi čl. 36, onim klericima kojima bi latinski jezik bio na veliku smetnju da časoslov mole valjano« (čl. 101 § 1).

Svećenstvo je odigralo veliku ulogu u nabavljanju i čuvanju umjetnina po čitavom svijetu, pa i po našim krajevima, ali i to spada pod posebnu kompetencu biskupa, pa »neka Ordinariji savjesno paze, da se ne otuđe ni raspršе bogoštovni predmeti ili dragocjena djela koja služe kao ukras Božje kuće« (čl. 126). S tim je u vezi i slijedeći član: »Biskupi treba da se sami, ili preko zgodnih svećenika koji su zadojeni poznavanjem i ljubavlju prema umjetnosti, brinu za umjetnike, kako bi ih proželi duhom svete umjetnosti i svete liturgije«.

III

Oni koji su se na saboru dosada posebno zauzimali da uz naglašena prava primata dođe do izražaja i kolegijalnost apostolskog, a prema tome i biskupskog zbora, naglašavali su, naročito kard. Suenens, da to nema izravne veze s kompetencijama biskupskih konferenca, kakvih već postoji 55 u raznim oblicima po svijetu. Bilo kako se riješilo to pitanje, biskupske

će konferencije sigurno ostati i dobiti još mnogo veće značenje. Liturgijska im je Uredba već spremila vrlo važne ovlasti i zadaće.

Jasno je da biskupske konferencije, zvale se i definirale bilo kako, ne mogu dokinuti ili ograničiti vlast i ulogu pojedinog biskupa u njegovoj biskupiji. Ali će sigurno svaki biskup biti veseo što odsad »kod biskupskog posvećenja smiju položiti ruke svi prisutni biskupi« (čl. 76). Iz te liturgijske značajne funkcije kao da slijedi mnogo toga za upravu i život Crkve.

Od bitne je važnosti uprav u provođenju decentralizacije uređivanja liturgije čl. 22 § 2: »Na osnovu pravnih odredaba, u određenim granicama, vlast u liturgijskim pitanjima imaju i nadležni, zakonito ustanovljeni teritorijalni biskupski skupovi različite vrste«. Ni na jedan se drugi svoj član Uredba toliko puta ne poziva kao na ovaj, spomenut je još osam puta.

Neka je ponovno naglašeno: biskupske konferencije nisu ograničenje biskupske vlasti nego vrlo korisno njezino izvršavanje u korist Crkve Božje. Inače bi decentralizacija liturgijskog zakonodavstva mogla voditi u kaos. Stoga Uredba na koncu čl. 23. naglašuje: »Neka se također pazi, koliko je moguće, da ne budu znatne razlike u obredima između susjednih krajeva«. A da konpetencija biskupskih konferencija ne preraste potrebe i koristi pojedinih pokrajina, Uredba se pobrinula propisom da se biskupske konferencije kod svih važnijih promjena i primjena dužne svoje nacrte i nakane predložiti Svetoj Stolici, središtu i žarištu katoličkog jedinstva.

Svakako će odsad biskupske konferencije, barem preko svojih zastupnika, imati riječ u vrlo važnom izdavanju liturgijskih knjiga: »Neka se liturgijske knjige čim prije preispitaju uz sudjelovanje stručnjaka i savjetovanje s biskupima iz raznih krajeva svijeta« (čl. 25).

Neki su možda od sabora očekivali velike promjene s obzirom na uporabu narodnog jezika u liturgiji. Poznato je kako su saborski oci uprav o ovom pitanju iznosili vrlo oprečna stanovišta: bilo je onih koji su željeli da se ukinu sve iznimne povlastice za rimski obred (dakle i naš staroslavenski), a još mnogo više onih koji su pledirali za potpunu ravnopravnost latinskog i narodnog jezika u liturgiji. Sabor je pod vodstvom Duha Svetoga pošao srednjim putem. Bit će u našem listu još govora o saborskim propisima s obzirom na uvađanje narodnog jezika u liturgiju, a već sada nek su spomenuti čla-

novi Uredbe koji daju u tom pogledu velike ovlasti biskupskim konferencijama: »Spada na nadležnu crkvenu pokrajinsku vlast, o kojoj govori čl. 22 § 2, da — držeći se spomenutih propisa i savjetovavši se, ako treba, s biskupima obližnjih pokrajina istog jezika — odredi način i upotrebu narodnog jezika, pa da to odobri ili potvrdi Apostolska Stolica« (čl. 36 § 3). »Prijevod latinskog teksta na narodni jezik, koji se ima upotrijebiti u liturgiji, treba da odobri nadležna crkvena pokrajinska vlast« (§ 4). »U podjeljivanju sakramenata i blagoslovina može se upotrebljavati narodni jezik u smislu čl. 36« (čl. 63).

U tom pogledu, neka je slobodno spomenuti poznatu činjenicu, hrvatske biskupe čeka ni malo lagan posao. Možda nijedan tako malen narod nema toliko raznolikosti u liturgijskom životu kao naš. Koliko god svi želimo da se u crkvi govori istim jezikom kako sada govori narod, ipak se nikako ne može prijeći preko tisućljetne i u puku vrlo uvriježene jezične liturgijske tradicije u našim priobalnim biskupijama. Imajmo pouzdanja, da će naši biskupi i u tom pogledu naći najbolja rješenja kojih će se onda svi trebati držati.

Na saboru je palo mnogo prijedloga i želja s obzirom na prihvatanje raznih elemenata pojedinih naroda u službenu liturgiju. I tu je Uredba donijela vrlo mudre i dalekosežne propise. U tom će se pogledu uprav biskupske konferencije odigrati veliku ulogu u provađanju čl. 39 (opće načelo), čl. 40 (o još dubljem prilagođivanju liturgije), čl. 77 (u vezi s obredom ženidbe), čl. 107 (o pojedinim promjenama u liturgijskoj godini), čl. 110 (o korizmenoj pokori i o štovanju svetaca, a s tim je spojeno i pitanje posebnog crkvenog kalendara), čl. 119 (o glazbi), čl. 120 (o prikladnosti raznih glazbala u liturgiji), čl. 128 (o bogoštovnim predmetima) i dr. Tu će trebati mnogo mudrosti, strpljenja i vremena.

Za sva će ta i mnoga druga pastoralno-liturgijska pitanja biskupske konferencije imati pri ruci interdijecezanske odbore kakve preporuča Uredba (čl. 44. i 45), a kakve već imaju nekoji narodi, pa i mi.

Uredba ne spominje izričito biskupske konferencije, kad preporučuje da se ustanove pastoralni instituti za liturgiju (čl. 44), viši zavodi za svetu glazbu (čl. 115) i umjetničke škole ili akademije (čl. 127), ali je jasno da će to i toliko drugoga moći izvesti samo one.

U vezi sa svim tim pitanjima naši će svećenici biti vrlo zahvalni svojim biskupima koji će im na skorom tečaju iznijeti sav sadržaj liturgijske Uredbe, a čuti i eventualne njihove želje i pastoralno-liturgijske potrebe.

o. MARTIN dr KIRIGIN OSB

ZANEMARENI SAKRAMENT

Naš list je već nekoliko puta pisao o problemu obnove samostalnih đakona. Poznato je da u mnogim zemljama postoji ozbiljno nastojanje da se ponovo uspostavi praksa dijeljenja sakramenta đakonata ne samo onima koji se pripremaju da budu svećenici nego i onima koji misle čitavi život ostati đakoni. O tom se danas po svijetu mnogo piše. I sveti Sabor o tom raspravlja.

Bilo da gledamo na pitanje obnove đakonata teoretski bilo praktično, to pitanje nije jednostavno. Ako koncil dozvoli ili odredi uspostavu đakonata kao samostalnog staleža, iskrsnut će odmah mnogo problema: Jesu li nam u Hrvatskoj potrebni đakoni? Je li prikladno da se uspostave? Kako provesti njihov odgoj i školovanje?... U svakom slučaju dobro je da se zagledamo u neke pojedinosti koje nam mogu ponešto rasvijetliti ovo nastojanje da se obnovi sakramenat svetog reda đakonata.

Potrebite podatke za ovo što pišem preuzeo sam iz zbornika »*Diaconia in Christo*« (Freiburg in Br. 1962). Taj zbornik sadrži 40 reportaža od priznatih suvremenih pisaca na 646 stranica a uredili su ga Karlo Rahner i Herbert Vorgrimler.

Što Biblija kaže o đakonima?

O ustanovi i sakramentalnosti đakonata nemamo u Sv. Pismu jasnih podataka. Sv. Ignacije Antiohijski piše da je đakonat ustanovljen po Kristovoj volji.

»Diakonia« i »diakon« su riječi kojima se označuju pojmovi »služba« i »službenik«, posebno »služba« Bogu i »službenik« Božji. Čitavi život Spasiteljev a napose njegovo otkupiteljsko djelo izrazuje glagol »diakonein-služiti« (Mt 10, 45). Apostolska služba kao i svaka služba koja se odnosi na spasenje ljudi zove se »diakonia-služba« (Ef 4, 11). Sv. Pavao i njegovi pomagači nazivlju sami sebe »diakoni-službenici« (npr. 1 Kor 3, 5-9). U Djelima apostolskim opisan je izbor sedmorice prvih đakona.

U vezi sa svim tim pitanjima naši će svećenici biti vrlo zahvalni svojim biskupima koji će im na skorom tečaju iznijeti sav sadržaj liturgijske Uredbe, a čuti i eventualne njihove želje i pastoralno-liturgijske potrebe.

o. MARTIN dr KIRIGIN OSB

ZANEMARENI SAKRAMENT

Naš list je već nekoliko puta pisao o problemu obnove samostalnih đakona. Poznato je da u mnogim zemljama postoji ozbiljno nastojanje da se ponovo uspostavi praksa dijeljenja sakramenta đakonata ne samo onima koji se pripremaju da budu svećenici nego i onima koji misle čitavi život ostati đakoni. O tom se danas po svijetu mnogo piše. I sveti Sabor o tom raspravlja.

Bilo da gledamo na pitanje obnove đakonata teoretski bilo praktično, to pitanje nije jednostavno. Ako koncil dozvoli ili odredi uspostavu đakonata kao samostalnog staleža, iskrsnut će odmah mnogo problema: Jesu li nam u Hrvatskoj potrebni đakoni? Je li prikladno da se uspostave? Kako provesti njihov odgoj i školovanje? . . . U svakom slučaju dobro je da se zagledamo u neke pojedinosti koje nam mogu ponešto rasvijetliti ovo nastojanje da se obnovi sakramenat svetog reda đakonata.

Potrebite podatke za ovo što pišem preuzeo sam iz zbornika »*Diaconia in Christo*« (Freiburg in Br. 1962). Taj zbornik sadrži 40 reportaža od priznatih suvremenih pisaca na 646 stranica a uredili su ga Karlo Rahner i Herbert Vorgrimler.

Što Biblija kaže o đakonima?

O ustanovi i sakramentalnosti đakonata nemamo u Sv. Pismu jasnih podataka. Sv. Ignacije Antiohijski piše da je đakonat ustanovljen po Kristovoj volji.

»Diakonia« i »diakon« su riječi kojima se označuju pojmovi »služba« i »službenik«, posebno »služba« Bogu i »službenik« Božji. Čitavi život Spasiteljev a napose njegovo otkupiteljsko djelo izrazuje glagol »diakonein-služiti« (Mt 10, 45). Apostolska služba kao i svaka služba koja se odnosi na spasenje ljudi zove se »diakonia-služba« (Ef 4, 11). Sv. Pavao i njegovi pomagači nazivlju sami sebe »diakoni-službenici« (npr. 1 Kor 3, 5-9). U Djelima apostolskim opisan je izbor sedmorice prvih đakona.

Oci drugog trulanskog i tridentinskog sabora nisu se složili u pitanju je li osnovna služba đakona bila »služba stolu« (briga za materijalne potrebe) ili »služba oltaru« (liturgijska uloga). Iz Sv. Pisma poznato nam je samo o Stjepanu i Filipu da su krštavali.

U drugoj polovici prvog stoljeća bile su već jasno diferensirane uloge dvojice istaknutih vršioca liturgije: *đakona* koji pripravlja vjernike i darove za žrtvu i *biskupa* (svećenika) koji predvodi zajednicu i prikazuje darove Bogu. Već u to doba đakoni su pripremali vodu za krštenje i vino za sv etu žrtvu.

Povijesni razvoj đakonske službe

Služba đakona u Crkvi kroz prva četiri stoljeća imala je vrlo veliko značenje. Đakon je bio biskupov doglavnik, njegovo »oko i uho« kako se izrazuju Apostolske konstitucije (II, 44, 4). Biskup je u pojedinim slučajevima određivao što ima đakon vršiti. Tek u iznimnim slučajevima su đakoni propovijedali, krštavali i mazali bolesnike svetim uljem.

Tokom vremena iskristalizirala su se tri specijalna područja đakonske aktivnosti: karitativno, liturgijsko i pastoralno. *Karitativna* djelatnost se od početka smatrala kao jedna od osnovnih zadaća kršćanstva. Pače se računalo da na biskupa spada skrb za siromahe i bolesnike. No ubrzo su karitativni rad preuzeli đakoni i đakonise. Posebne njihove dužnosti bile su: prati i dvoriti bolesnike, pripremiti mrtvace za ukop i sl.

Karitativna djelatnost i bogoslužje bili su od početka najuže povezani. Glavne *liturgijske* funkcije đakona bile su pripremanje žrtvenih darova, dijeljenje sv. Pričesti i skrb za aktivno sudjelovanje vjernika.

Već od najstarijih vremena đakoni su obavljali različite *pastoralne* službe kao što su posjeti bolesnika i siromaha, kućni posjeti u najraznovrsnije svrhe. Skrbili su se za katekumene i javne grješnike. Posebno veliku odgovornost imali su đakoni ako bi im se povjerilo samostalno dušobrižništvo pojedine crkvene zajednice. U tom slučaju đakoni su redovito propovijedali, držali bogoslužje riječi, krštavali i pričešćivali.

Kriza i pad

Već na prelazu od 3. na 4. stoljeće donose Apostolske konstitucije vrlo stroge odredbe za život đakona. Tim se htjelo

zaustaviti nazadovanje đakonske službe koje je već tada započelo a potpuno dovršeno pod konac 1. tisućljeća. Koji su uzroci tog pada? Sv. Jeronim u spisu »De jactantia romanorum laevitarum« opisuje kako su već tada đakoni nerado vršili teže službe i prepuštali ih nižim klericima. Nivo njihove naobrazbe padao je sve niže, a njihova služba postala je unosnija nego služba svećenika. Napuštali su karitativni rad a sve više preuzimali poslove koji u očima ljudi izgledaju časniji. Sve češće su bivali upravitelji crkvenih imanja, biskupski legati ili papinski nunciji. Arhiđakon je bio redovni kandidat za biskupova nasljednika. Konačno je od nekadašnje đakonske službe ostalo još samo posluživanje kod oltara. Od tog je bio još samo jedan kratki korak do onog stanja koje je konačno došlo: svećenici su preuzeli službu đakona kod oltara, a samostalnih đakona je na zapadu sasvim nestalo. Njihove nekadašnje vanliturgijske dužnosti preuzeli su mnogobrojni muški i ženski redovi koji imaju svrhu da vrše djela milosrđa duhovnog ili tjelesnog (školska braća školske sestre, bolnička braća, milosrdnice itd.) Čini se da je upravo od članova takovih redova najprije i potekla ideja o obnovi đakonata u želji da dobiju crkveno posvećenje za onu službu koju već vrše.

Crkveno učiteljstvo o đakonatu

Dokumenti crkvenog učiteljstva o ustanovi i biti đakonata vrlo su oskudni. Ti dokumenti pretežno govore o celibatu i disciplini đakona. Tridentinski koncil na 23. sjednici raspravljao je o đakonatu, ali nije donio nikakovu definiciju. Ipak se iz onog što je tu rečeno može sa sigurnošću računati da je đakonat sakramenat, pogotovu poslije konstitucije Pija XII o materiji i formi biskupskog, svećeničkog i đakonskog reda.

Iz sveukupne crkvene nauke i prakse može se izvesti zaključak da je đakonat posebni i trajni posvećeni stalež a ne samo prelazna stepenica za svećeništvo i da Crkva može, ako to smatra zgodnim i potrebnim, ponovo uvesti nekadašnju praksu samostalnih đakona. Zapravo je to tridentinski sabor već bio odredio ne samo za đakone nego i za sve ostale redove. Kan. 17, sjed. 23 glasi: »Da bi se službe svetih redova od đakonata do ostiariata dostojno obavljale i da krivovjerci ne bi imali razlog da ih proglašuju kao suvišne . . . sveti sabor odlučuje da te službe vrše oni koji te redove prime«. Da je taj kanon proveden u praksu, bio bi i u zapadnoj Crkvi samostalni đakonat obnovljen već u 16. stoljeću.

Teologija đakonata

Ako se radi na obnovi đakonata, potrebno je ustanoviti da li postoji koja teološka zapreka za tu obnovu i s druge strane da li postoji koji teološki razlog koji bi obnovu nužno iziskivao.

Teologija đakonata do najzadnjih vremena bila je vrlo mršava. To nije ništa čudno kad znamo da samostalni đakonat već nekoliko stoljeća prije skolastike nije postojao. Suvremeni teolozi, među njima na prvom mjestu K. Rahner, pokušali su nauku o đakonatu staviti u okvir nauke o Crkvi i o sakramentima.

Ovdje ću ukratko sažeti ono što suvremeni teolozi uče o đakonatu. — Đakonat je, po toj nauci, božanska ustanova, ali takova ustanova koja ne mora uvijek i svagdje biti nego, po sudu Crkve, prema potrebama i prilikama pojedinih područja i povijesnih epoha. To se može zaključiti iz tradicije i prakse prvih stoljeća. — Tko primi sakramenat đakonskog reda, on je u svakom slučaju klerik, član crkvene hijerarhije, makar uvijek ostao đakon, makar živio u svijetu. Prema tome izraz »đakon-svjetovnjak« je kontradikcija. — Budući da je đakonska služba pomoćna služba u Crkvi (»ministerium«), Crkva ima pravo da neke funkcije koje spadaju na đakone sasvim napusti ako smatra da te funkcije nisu više potrebne. — Đakonat po sebi nije nikakva stepenica za prezbiterat, nego sasvim zasebna služba. Revnost i vjernost na nižoj stepenici mogu biti dobar znak da će netko biti uzoran i na višoj. Međutim današnji vrlo kratki razmaci između đakonata i prezbiterata vrlo rijetko mogu dati prigodu da se to vidi. U svakom slučaju svećeničko je ređenje valjano i bez đakonskog ređenja; a kad bi đakonat bio nužna stepenica, ne bi bilo valjano. Osim toga službe đakona i svećenika, ako ih promatramo teološki i povijesno, dosta su različite, tako da onaj tko ima zvanje za đakona ne mora imati zvanje za svećenika; i obratno onaj tko ima zvanje za svećenika ne mora imati zvanje za đakona. Prema tome sakramentalna milost đakonata nije milost koja priprema za svećeništvo nego posebna milost koja pomaže dostojno obavljanje đakonske službe. Ni viši ni niži redovi nisu nastali kao stepenice iste službe, nego iz potrebe da pojedini ljudi vrše različite službe na korist otajstvenog tijela Kristova. Iz ovog se jasno i sigurno može zaključiti da Crkva ima pravo zarediti đakone koji ne misle biti svećenici. Zapravo je gledajući teološki i historijski najprikladnije i naravnije da

upravo takovi budu đakoni. — Posebno je pitanje da li Crkva može povjeriti đakonske funkcije onima koji nisu primili sakramentalno đakonsko ređenje. Karlo Rahner misli da nema ni jedne đakonske funkcije koju Crkva ne bi mogla povjeriti onima koji nisu ređeni za đakone. — Iz nauke o sakramentu reda može se dakle izvesti samo zaključak o mogućnosti i opravdanosti obnove samostalnog đakonata, a ne može se izvesti zaključak o nužnosti obnove.

Razlozi za obnovu đakonata

Nastojanje za obnovu đakonata više je ili manje osnovano koliko su značajniji razlozi koji traže tu obnovu. Da li je danas u Crkvi takova situacija koja bi zahtijevala da se đakonat obnovi?

Sasvim je očito da je situacija Crkve u različitim stranama različita. Drukčija je situacija kod nas u Hrvatskoj, drukčija u Africi, drukčija u Indiji ili Južnoj Americi. Ovdje ću iznijeti sasvim ukratko glavne razloge za obnovu đakonata koji su izišli na površinu gdje više gdje manje kroz zadnjih nekoliko godina.

Najopćenitiji glas s različitih strana nekako je ovako formuliran: Crkva danas treba ne samo pomoćnike dušobrižnika (u laičkom apostolatu, kat. akciji i sl.) nego još više pomoćne dušobrižnike na području pastoralne i karitativne djelatnosti, na području liturgije i katehizacije.

Danas se mnogo po svijetu govori o tzv. »vražjem krugu«. Što je to? Svećenici su sve to zaposleniji pa sve manje imaju vremena za molitvu, za povučenu sabranost i mirno promatranje božanskih istina. Radi prezaposlenosti i rastresenosti svećenici sve više gube ono što ljudi od njih najviše očekuju: smirenost u Bogu, zagrijanost za drugi svijet, odsjev promatranja božanskog života. Sami svećenici u mnogim zemljama konstantiraju da je to jedan od glavnih razloga opadanja svećeničkih zvanja. To je krug: što je manje svećenika to su zaposleniji, a što su zaposleniji sve to manje privlače mlade ljude da uđu u svećenički stalež. Laički pomoćnici u dušobrižništvu ne mogu prezaposlene svećenike dovoljno odteretiti i doprinijeti njihovoj »respiritualizaciji« koliko bi to mogao pomoćni dušobrižnik, đakon, nosioc duhovne vlasti. Računa se da bi se oko 60% poslova koje danas vrše svećenici moglo prepustiti đakonima (Isp. »Diaconia in Christo« str. 417).

Đakon bi u obnovljenoj liturgiji trebao vršiti vrlo važnu ulogu posrednika između celebranta i prisutnih vjernika. On bi trebao voditi brigu o aktivnom sudjelovanju vjernika. To bi u svakom slučaju trebala biti njegova najznačajnija služba. Osim toga mogao bi vršiti i druge liturgijske službe kao što su pričest vjernika i bolesnika, euharistijski blagoslov, krštenje, vjenčanje, sprovod. Đakon bi mogao držati propovijedi i kateheze te voditi vjerska društva. Vođenje društava mnogo bolje pristaje đakonu nego svećeniku, posebno prikazivanje filmova, kulturne večeri, izleti, logorovanje s omladinom i sl. Pouka zaručnika, po mišljenju mnogih, spadala bi također na đakona mnogo prikladnije nego na svećenika. Jednako tako i kancelarijski poslovi i kućni posjeti. Pokušaj sa »svećenicima radnicima« u Francuskoj nije uspio. Možda bi uspio pokušaj s »đakonima radnicima«.

Đakonova ličnost

Nema nikoga tko bi ozbiljno pomišljao na obnovu samostalnih đakona a da ne bi tražio da đakoni budu solidno naobraženi i dobro pripravljeni za svoju službu. Za izobrazbu đakona nužno bi bilo osnovati posebna đakonska sjemeništa a preduvjet za primanje u njih bila bi matura srednje škole.

Prijeporno je pitanje da li bi služba samostalnih đakona imala biti glavno zanimanje ili nuzzanimanje. Mnogi misle da bi đakoni morali imati drugi poziv da se mogu izdržavati. Karlo Rahner se ne slaže s tim, već drži da bi đakon trebao živjeti od oltara (»Diconia in Christo«, str. 317 i 322).

Ako je potrebno da đakoni budu izobraženi, još je potrebnije da budu duhovni ljudi i ljudi molitve. U svakom slučaju đakoni moraju biti obvezani na moljenje brevijara i na druge pobožne vježbe. Đakoni moraju biti pobožni i poučeni ljudi. Ako nije moguće imati takove đakone, onda je bolje da ih uopće ne bude.

Siromaštvo i kult siromaha

Splitski i makarski biskup Dr Frane Franić izrazio je prigodom debate o redovništvu na svetom Saboru svoju želju da ovaj koncil povrati Crkvi ideal evanđeoskog siromaštva. I drugi su biskupi tražili povratak siromaštvu i jednostavnosti. Nadbiskup Montreala kardinal Leger traži da se biskupi »odreku svih titula i znakova časti« a nadbiskup Rio de Janeira kardinal Camara rekao je ovo: »Ako iskreno želimo da Crkva opet nađe

put do evanđeoskog siromaštva, moramo mi biskupi u tom prednjačiti. Odbacimo sve titule Preuzvišenosti, Uzoriti itd. Skinimo zlatne i srebrne križeve s naših prsiju i stavimo ih pred noge papi da nam mjesto njih dade drvene ili brončane. Odrecimo se svoga kneževskog dostojanstva i svojih sjajnih palača koje su kao zid što nas razdvaja od naših vjernika tako da oni imaju utisak da smo mi u Crkvi zato da nas oni ljube i poštuju. Naprotiv naša je dužnost da njima služimo i da ih ljubimo« (Ruhrwort 1963, 43, 2).

Očigledno je da uporedo s težnjom za obnovu siromaštva mora ići i nastojanje da se u Crkvi obnovi kult, štovanje i ljubav prema siromasima. Malo je što u Evanđelju tako naglašeno kao štovanje siromaha. Sv. Bonaventura tumači da je kuća u kojoj se možemo pokloniti Gospodinu sedmerostruka, a najprva i najbliža kuća Gospodnja je osoba siromaha.

Obnova đakonata bila bi sasvim naravan izražaj ovog nastojanja da se u Crkvi obnovi štovanje siromaha i ideal evanđeoskog siromaštva. Svećenik nas potiče da štujemo Krista u euharistiji. Đakon bi nas trebao poticati da štujemo Krista u osobi siromaha.

Mišljenje koncila

U debati o pitanju obnove đakonata saborski oci II vatikanskog koncila nisu bili jednodušni. Dok su se jedni oduševljeno zalagali za obnovu, drugi su se tome protivili bojeći se štetnih posljedica.

Na 44. generalnoj kongregaciji, 9. X 1963, govorio je o obnovi đakonata zagrebački nadbiskup Dr Franjo Šeper. Rekao je među ostalim: »Mnogi argumenti govore u prilog obnove stalnog đakonata. Promatran đakonat sam u sebi — kako čitamo u Djelima apostolskim — imao je značaj stalnosti i bio je određen za vršenje stalne službe. Promatramo li ga s ekumenskog stanovišta, valja imati na umu da đakonat kao stupanj crkvene službe postoji i u velikoj je cijeni u istočnim crkvama. Promatran s pastoralnog stanovišta, đakonat će olakšati rješenje brojnih današnjih teškoća ... Problem se ne može riješiti prenošenjem nekih služba na laike. Poteškoće koje proizlaze iz problema celibata samo su prividne. Koncil nije pozvan da odobri dosadašnje stanje nego da pronađe i zacrta put za rješenje novih problema« (Glas koncila 1963, 3, 3).

Mnogi govornici su se složili s onim što je rekao kardinal Suenens: »Želimo li Crkvu obnoviti, ne smijemo prezreti ni

jedan Kristov milosni dar. Ako vjerujemo u milosni dar đakonata, onda taj dar ne smijemo zakopati« (Kirchenz. für das B. Hild. 1963, 43, 1).

Posebno je značajno ono što je rekao biskup Kemerer u ime 20 argentinskih biskupa: »Obnova đakonata je danas naša velika nada! Molimo, nemojte nam oduzeti tu nadu! Eto nam se otvaraju vrata. Ako neki neće da na ta vrata uniđu, mi ih nećemo siliti. Ali molimo, nemojte nam zatvarati vrata jer mi želimo na njih ući. Dozvolite nam da uđemo!« (Ruhrwort 1963, 43, 2).

Što će koncil konačno odlučiti još neznamo. Konsultativno glasanje o đakonatu nagoviješta da će đakonat doista biti obnovljen. Kod tog konsultativnog glasanja, 30. listopada 1963, bilo je za obnovu đakonata 1588 glasova, a 525 protiv.

●

Da li je kod nas danas takova situacija da bismo trebali ozbiljno pomišljati na obnovu samostalnih đakona? Veliki broj naših biskupa misli da nije. Sasvim je drugo pitanje da li će takova situacija doći do 10, 20 ili 30 godina.

Mnoge funkcije đakonskog reda su zanemarene. Sakramenat đakonskog reda pao je u zaborav.

Na službu đakonskog reda treba skrenuti pažnju! Sakramenat đakonskog reda može se obnoviti!

Ima mnogo poteškoća koje stoje na putu toj obnovi. To je doista veliki rizik jer nije uvijek lako izmjeriti što se može prikladno provesti a što ne. Ali ništa manje poteškoće i rizik nisu za biskupsku i svećeničku službu. Ako biskupi i svećenici nisu bili uvijek onakvi kakvi bi trebali biti, to nije nikakav dokaz da ne treba biskupska i svećenička služba. Jednako tako ako đakoni nisu bili uvijek uzorni, to nije nikakav dokaz da nam đakoni ne trebaju.

Dr O. JURE RADIĆ

»PRIVATNA« MAŠA

T. 269 novih rubrik veli: »Sv. mašna daritev, ki se opravi po cerkvenih predpisih, je dejanje javnega bogočastja. Izvršujeta ga Kristus in njegova Cerkev. V bodoče naj se ne uporablja več terminus »privatna« maša.

jedan Kristov milosni dar. Ako vjerujemo u milosni dar đakonata, onda taj dar ne smijemo zakopati« (Kirchenz. für das B. Hild. 1963, 43, 1).

Posebno je značajno ono što je rekao biskup Kemerer u ime 20 argentinskih biskupa: »Obnova đakonata je danas naša velika nada! Molimo, nemojte nam oduzeti tu nadu! Eto nam se otvaraju vrata. Ako neki neće da na ta vrata uniđu, mi ih nećemo siliti. Ali molimo, nemojte nam zatvarati vrata jer mi želimo na njih ući. Dozvolite nam da uđemo!« (Ruhrwort 1963, 43, 2).

Što će koncil konačno odlučiti još neznamo. Konsultativno glasanje o đakonatu nagoviješta da će đakonat doista biti obnovljen. Kod tog konsultativnog glasanja, 30. listopada 1963, bilo je za obnovu đakonata 1588 glasova, a 525 protiv.

•

Da li je kod nas danas takova situacija da bismo trebali ozbiljno pomišljati na obnovu samostalnih đakona? Veliki broj naših biskupa misli da nije. Sasvim je drugo pitanje da li će takova situacija doći do 10, 20 ili 30 godina.

Mnoge funkcije đakonskog reda su zanemarene. Sakramenat đakonskog reda pao je u zaborav.

Na službu đakonskog reda treba skrenuti pažnju! Sakramenat đakonskog reda može se obnoviti!

Ima mnogo poteškoća koje stoje na putu toj obnovi. To je doista veliki rizik jer nije uvijek lako izmjeriti što se može prikladno provesti a što ne. Ali ništa manje poteškoće i rizik nisu za biskupsku i svećeničku službu. Ako biskupi i svećenici nisu bili uvijek onakvi kakvi bi trebali biti, to nije nikakav dokaz da ne treba biskupska i svećenička služba. Jednako tako ako đakoni nisu bili uvijek uzorni, to nije nikakav dokaz da nam đakoni ne trebaju.

Dr O. JURE RADIĆ

»PRIVATNA« MAŠA

T. 269 novih rubrik veli: »Sv. mašna daritev, ki se opravi po cerkvenih predpisih, je dejanje javnega bogočastja. Izvršujeta ga Kristus in njegova Cerkev. V bodoče naj se ne uporablja več terminus »privatna« maša.

Ta nova rubrika je zaključek teologije, ki je v naši dobi razbistrila pojme in uči, da je vsaka maša javno bogočastje in tudi ona, ki jo opravi duhovnik brez ljudstva s samim strežnikom. Vsaka maša je namreč daritev Kristusova in njegovega skrivnostnega telesa. Ob tej novi rubriki je zanimivo pogledati: 1. kakšen je bil prvotni mašni obred? 2. kdaj in kako je nastala privatna maša? 3. kako se privatna maša razvija v dobi liturgične obnove?

1. KAKŠEN JE BIL PRVOTNI MAŠNI OBRED? Zasluga liturgične zgodovine je, če danes poznamo prvotni mašni obred. Zgodovina liturgije je teološka stroka novejšega izvora. Šele v dobi sv. Pija X., leta 1908, je bil pri Sv. obredni kongregaciji ustanovljen odsek za zgodovino liturgije. Stroka je pomožna veda liturgike. Odkrila je mnoge reči, ki so nanje pozabili v dobi po tridentinskem koncilu, ko je liturgija nastopila stanje statičnosti in okamenelosti.

Zgodovina liturgije nam pove, da so mašo v apostolski dobi imenovali »lomljenje kruha«, v prvih stoletjih pa »evharistija«. Maša je tedaj imela iste prvine, kot jih ima maša naših dni: pripravo darov, spremenjenje — daritev toda brez povdigovanja — edino povzdigovanje je bilo ob koncu evharistične molitve pri doxologia maior, — in daritveni obed. Z njo je bil združen tudi pouk: branje svetopisemskih perikop in homilija. Začela pa se je evharistija s slovesnim vhodom klera v cerkev. Ogrodje evharistične liturgije je torej ostalo v vseh časih nespremenjeno, spreminjal se je samo njen obred.

Evharistično liturgijo so mnogo stoletij opravljali samo na prvi dan tedna, na Gospodov dan. Dies Domini je bil tudi dies eucharisticus. Gospodov dan je bil za kristjana spomin na Gospoda Jezusa, na njegovo trpljenje in smrt, na njegovo vstajenje in poveličanje, na njegovo odrešilno delo, upanje na njegov drugi prihod. Na vse to je kristjane spominjala in jim vlivala upanje evharistija.

Dnevi med tednom so bili tedaj brez evharistične liturgije, bili so aliturgični dnevi. Vzhodna Cerkev ima še vedno več takih aliturgičnih dni, dočim je pri nas na zapadu aliturgični dan samo velika sobota, spomin na Gospodov počitek v grobu.

Vsako nedeljo so v vsaki cerkveni občini imeli samo eno evharistijo. V tem smislu daje navodila že sv. Ignacij Ant. v svojih pismih, ki jih je pisal na poti v mučeništvo, sv. Avguštin pa pravi: »Če imamo eno vero, zakaj naj bi imeli več oltarjev?«

(De catech. rud.). En škof, en oltar, ena daritev — to je bilo v oni dobi znamenje edinosti med udi ene in iste cerkvene občine; evharistija pa je bila vez edinosti tudi med raznimi cerkvami, zato so predstojniki raznih cerkva v dokaz edinosti eden drugemu pošiljali koščke posvečenega kruha. Vendar se že v dobi sv. Leona Vel. (440—461) pojavlja misel, da naj bi bilo ob nedeljah več evharistij, da bi tako bila vsem vernikom dana možnost biti pri sv. daritvi.

Evharistijo je opravil škof ali duhovnik sredi svojega občestva ob navzočnosti vseh cerkvenih stanov: diakonov, subdiakonov, lektorjev, akolitov, shole, devic, vdov in vsega Božjega ljudstva. Škof je liturgijo vodil, ostali pa so v njej sodelovali kot akterji v drami, kjer ima vsak svojo vlogo. Ljudstvo je posegalo v liturgijo z aklamacijami, petjem, zlasti pa z darovanjskim in obhajilnim sprevodom. Nihče od navzočih ni bil pasiven, nemih gledavcev tedaj ni bilo. Evharistija je imela občestveni značaj, bila je javno bogočastje, cultus divinus publicus.

Liturgični jezik je bil v Rimu grški občevalni jezik, dokler ga ni v 4. stoletju zamenjala vulgarna latinščina. V oni dobi je bilo samo po sebi umljivo, da bodi liturgični jezik ljudstvu umljiv. Ko se je pa latinščina razvila v več narodnih jezikov, ki so se med seboj razlikovali, je cerkvena latinščina postala mrtev in ostala še nadalje liturgični jezik. Sprejeli so ga narodi, ki so krščanstvo sprejeli iz Rima.

Zgodovina liturgije nam torej pove, da se je evharistija skozi mnogo stoletij opravljala v živem jeziku naroda. Živ narodni jezik v liturgiji je bila sama po sebi umljiva zahteva, ker je bila evharistija občestveno dejanje, ki je zahtevalo aktivno sodelovanje vseh navzočih. Evharistija tudi ni poznala tihe molitve, vse molitve je liturg opravil s povzdignjenim glasom. »Kako naj pristane s svojim Amen na liturgove molitve, če pa vernik njegovega jezika ne razume in ne sliši?« v svojih katehezah vzklika sv. Avguštin.

Liturgično petje je bilo tedaj koralno in strogo enoglasno.

Tudi kultni prostor je bil prilagojen potrebam evharistije. Bila je to starokrščanska bazilika z enim samim oltarjem na sredi. Oltar je imel obliko mize, bil je brez tabernaklja, brez nastavka, brez kipov iz slik, niti križa in svečenikov niso nanj postavljali. Liturg je stal pred mizo z obrazom obrnjen k ljudstvu. Verniki so stali okrog oltarja, circumstantes jih še danes naziva kanon. Stoja je bila telesna drža, s katero so verniki

simbolično izražali odrešenje, ki so se ga po evharistiji udeleževali.

Liturgični zgodovinarji so mnenja, da je Gospodovo naročilo o evharistiji Cerkev opremila z elementi, ki so last vseh narodov, Judov in poganov.

2. KDAJ IN KAKO JE NASTALA PRIVATNA MAŠA?

Evharistija je ohranila svoje ime nekako do časov Leona Vel., v njegovih dneh pa se zanjo že rabi terminus »missa«, ki ima v njem svoje korenine tudi naša maša. Z novim imenom se je v evharistični liturgiji polagoma začelo spreminjati tudi marsikaj drugega. V karolinški dobi okrog leta 800 je od nekdanjih evharističnih obredov ostalo bore malo.

Verniki se niso več udeleževali darovanjskega sprevoda. Namesto darov v naravi so dajali darove v denarju. Radi tega so pozabili, da so njihovi darovi v zvezi z obhajilom: morali bi jih dobiti nazaj pri obhajilu, posvečene. Posledica tega je bilo opuščanje obhajila zlasti, ker so za prejem obhajila zahtevali vredno pripravo. Verniki so se zelo redko obhajali, mnogi pa so obhajilo popolnoma opustili. V teh razmerah je Cerkev na 4. lateranskem zboru l.1215 dala zapoved o obhajilu vsaj enkrat na leto in sicer za veliko noč.

Namesto starih običajev so v mašo uvajali nove pobožne navade.

Zelo zveličaven naj bi bil pogled na sv. evharistijo. Zato so po posvečenju uvedli povzdigovanje evharističnih podob. Tako je sv. daritev dobila dvojno povzdigovanje: prvo ob koncu evharistične molitve v počeščenje presv. Trojice in drugo po posvetitvi v počeščenje evharističnega Kristusa. Dočim liturgični teksti prvo počeščenje izražajo, ne izražajo drugega razen v liturgični akciji pokleka pri povzdigovanju. Vsekakor je prvotnejše povzdigovanje ob koncu evharistične molitve. Z njim evharistični Kristus s svojim skrivnostnim telesom časti presv. Trojico. Na to niso vedno dovolj pazili. Nastala je zato nekoliko čudna praksa, ki ni popolnoma v skladu s teologijo presv. daritve: posvečamo večjo pozornost in dajemo večji poudarek povzdigovanju po posvečenju, dočim popolnoma prezremo povzdigovanje ob koncu evharistične molitve. In vendar je v tem slednjem vsa teža evharistične daritve, njen cilj in namen.

Vzporedno s to prakso so uvajali med mašo premišljevanje Jezusovega trpljenja. Tudi to je v redu, saj se v sv. maši obnavlja Jezusova daritev na križu. Toda sv. maša je več kot samo spomin na kalvarijsko daritev, sv. maša je tudi spomin na Gospodovo vstajenje in poveličanje, če jo gledamo v njen celoti z očmi nekdanje evharistije.

V teh novih navadah ni nič krivega, nič zmotnega. V njih se opaža samo razvoj nauka. Navada je koristna, ako se podaja skladno z vsemi resnicami, a utegne postati zmotna, ako se enostransko podaja in poudarja.

Pravo revolucijo pa je evharistična liturgija doživela v karolinški dobi, okrog l. 800. V oni dobi se je v zapadni Cerkvi razvilo meništvo, zrasli so mnogi samostani z mnogimi menihi-duhovniki. Ustanovljene so že bile mnoge velike župnije s številnim klerom. Teologija je razvila nauk o sadovih sv. maše, ki jih iz nje zajemajo živi in mrtvi. Številni menihi in duhovniki z verniki so se želeli udeleževati sadov sv. maše in jih pridobiti tudi za svoje rajne. Naraščala je želja po sv. maši. Nastale so mašne ustanove. Množili so se duhovniki »altaristi« in »manemissarii«, ki niso imeli druge naloge nego da so maševali. Začeli so maševati tudi v delavnike, tudi večkrat na dan, seveda brez asistence, brez vernikov. Nastala je tako »privatna« maša, imenovali so jo tudi »missa specialis seu peculiaris«.

To je bil v liturgiji velik preobrat, ki je tudi sicer prinesel mnoge in temeljite spremembe.

Duhovnik je opravil vse molitve sam, tudi one, ki so bile v nekdanji evharistiji vloga njegove asistence in ljudstva. Tako je duhovnik sam bral svetopisemske perikope, ker ni bilo diakona in subdiakona, ki bi jih brala, in ker ni bilo ljudstva, ki bi jo poslušalo, je odpadla tudi homilija. Sam je duhovnik molil ordinarium misae, ki ga je nekoč pelo ljudstvo, sam je recitiral 4 mašne speve, ker ni bilo shole, ki bi jih pela. Naši predniki so taki maši rekli »tiha« ali »brana« maša. V tej dobi je nastal misal, ki v eni knjigi združuje ves mašni formular, dočim je bil prej porazdeljen na več liturgičnih knjig.

Novost je zrevolucionirala tudi cerkveno arhitekturo. Duhovniki niso mogli vsi maševati pri edinem oltarju, ki je bil nameščen v crkvi, postavljati so začeli poleg glavnega tudi stranske oltarje ob cerkvenih stenah in stebrih. Po mnogih cerkvah je bil oltar pri oltarju, v nekaterih večjih jih je bilo tudi 40 in več. Naravno je bilo, če pri teh oltarjih duhovnik ni

bil več obrnjen k ljudstvu z obrazom ampak s hrbtom, in se je moral obrniti, če naj je ljudstvo pozdravil. Isto časno je maševalo več duhovnikov in da z glasno molitvijo niso motili drug drugega, so začeli moliti tiho. Tiho so molili tudi veliko evharistično molitev, ki so jo za časa evharistije molili glasno.

Privatni maši so polagoma dodali pristopne molitve, ki so bile prej privatna molitev duhovnika, ko se je pripravljal na mašo. Namesto darovanjskega sprevoda in molitve vernikov so privatni maši dodali »mali kanon«. Privatno mašo je duhovnik spet zaključil s privatno molitvijo, z recitacijo prologa Janezovega evangelija, še preden se je umaknil v zakristijo.

Dočim so bili doslej liturg in verniki povezani v eno občestvo, se je v dobi privatne maše liturg od vernikov oddaljil. V tej dobi se glavni oltar pomakne v ospredje svetišča, v prezbiterij, in tega ločijo od ladje s pregrajo, ki ji sicer dajo lepo ime obhajilne mize, ki pa naj razdaljo med verniki in ljudstvom še bolj podrčta in poglobi.

Privatnim mašam so se spočetka mnogi upirali, vendar odpor je bil kmalu premagan. Privatne maše so po številu presegle slovesne. Obred privatnih maš je celo vplival na obred slovesnih in poslej so se tudi slovesne maše opravljale po načinu privatnih, ko celebrant sam recitira vse mašne dele.

Razume se, da so se v opravljanju privatnih maš ugnezdile zlorabe zlasti glede miloščine, ki so jo verniki dajali zanje in glede števila, kolikokrat naj duhovnik dnevno mašuje. Zlorabe so bile ponekod velike, da so reformatorji 16. stoletja privatne maše imenovali »zakotne« in so jih na poseben način napadali.

Pričakovali so, da bo tridentinski koncil privatno mašo prepovedal, prepovedal pa je samo zlorabe in privatna maša je tridentinski zbor preživela za celih 400 let. L. 1588 je bila ustanovljena Sv. obredna kongregacija. Ta je privatno mašo zaščitila z rubrikami, ki so dobile moralno-pravni značaj. Vsaka obnova privatne maše je bila poslej izključena in zabranjena. Tudi baročna doba privatne maše ni popravljala. Zdi se, da jo je v njenem značaju še bolj potrdila. Dopuščala je, da se je maša kot nekakšna funkcija opravljala coram exposito, ob bogato okrašenem oltarju, ob baročni polifoniji, dočim daritvi sami ni posvečala nobene pozornosti. Doba razsvetljenstva je čutila, da z mašo ni nekaj v redu in je začela z reformo, toda ob velikem pohujšanju vernikov, ker srca še niso bila zadostno pripravljena in reformatorji niso bili pri-

stojni. Tudi sicer verna romantika ni imela poguma za reformo, obrnila pa je svojo pozornost k studiju zgodovine in tako posredno tudi k studiju liturgične zgodovine. Potreben je bil svetnik na papeškem prestolu, sv. Pij X., da je sprožil sile, ki naj bi evharistijo očistile prahu stoletij. Potreben je bil končno naš čas, ki išče opor, na katere naj nasloni svoje življenje, ki vsak dan bolj postaja negotovo kljub velikanskemu materialnemu napredku, ki človeka v njegovem obstoju ogroža, kakor še nikoli nobena reč. Veren človek sluti, da bo oporo našel v evharistični liturgiji, zato njej posveča vso svojo pozornost.

3. KAKO SE PRIVATNA MAŠA RAZVIJA V DOBI LITURGIČNE OBNOVE?

Rubrika, ki jo navajamo na začetku članka, veli, da je sv. mašna daritev, ki se opravi po cerkvenih predpisih, dejanje javnega bogočastja, ki ga izvršuje Kristus in njegova Cerkev; veli tudi, naj se terminus »privatna« maša neha uporabljati. Vsa sodobna liturgična obnova teži za tem, da se evharistični daritvi vrne njen javni značaj, ki ga je že nekoč imela, s tem pa tudi poudari njeno osrednje mesto v sv. bogoslužju.

Kaj se je v ta namen storilo doslej?

V drugem delu članka smo videli, da je bil ob koncu 8. stoletja v sv. bogoslužje uveden poseben tip »privatne« maše, t. j. maše, ki jo je duhovnik s strežnikom opravil sam brez asistence in brez ljudstva. Duhovnik je prevzel vloge akterjev, ki so nekoč nastopali v evharistiji. Ta tip maše, čeprav so mu spočetka nasprotovali, se je uveljavil in v teku časa celo izpodrinil nekdanjo evharistijo. Evharistija je dobila svoj nadomestek v slovesni maši, toda tudi v tej celebrant, nekoč in tudi danes, moli in bere vse mašne dele, ne samo svoje ampak tudi ostalih akterjev. Še vedno lahko govorimo o tipu »privatne« maše, čeprav vemo, da je vsaka maša dejanje javnega bogočastja, ki ga izvršuje Kristus in njegova Cerkev.

Zelo moramo biti hvaležni, da smo v razvoju liturgije dobili vsakdanjo mašo. Tudi v taki maši, čeprav se opravi v tihoti brez vseh slovesnosti, se daje Bogu čast in slava, tudi v taki maši duhovnik krepi svojo dušo, da vztraja v svojih odpovedih in žrtvah in se izčrpava v delu za Božje kraljestvo, tudi v takih mašah se hrani pobožnost naših vernikov in se z njimi pomaga našim rajnim.

Vendar pred očmi moramo imeti nedeljsko farno mašo, ki se je udeležuje farno občestvo. Pri tej maši je treba, da svojo vlogo spet sprejmejo in vršijo vsi akterji, kolikor jih sv. daritev zahteva in se jih da dobiti. Če v vsakem cerkvenem občestvu niso na razpolago vsi cerkveni stanovi, je vendar pri maši navzoča, vsaj deloma, plebs sancta, schola cantorum, ministrantes, in morda tudi kak lektor. Vsak od njih naj sprejme svojo vlogo, po cerkvenih predpisih seveda, da bo tudi na zunaj vidno, da sv. mašna daritev ni kako privatno opravilo duhovnika, pač pa skupno javno opravilo vseh navzočih vernikov.

Začetnik liturgične obnove sv. Pij X. je dovodil, da se je misal začel prevajati na žive narodne jezike in je naročil, naj se v narodni jezik prevedeni misal širi med krščanske vernike. S tem je nameraval doseči dvoje: najprej da se ob misalu verniki poučе o ustroju sv. mašne daritve in potem, da vsak vernik sprejme in opravi vlogo, ki mu jo v sv. drami misal nakazuje. Zato se njemu pripisujejo besede: verniki naj molijo mašo in ne pri maši. S tem v zvezi je točka 12 Instrukcije Sv. Obredne kongregacije o sv. glazbi in sv. liturgiji, ki ne dopušča, da bi se liturgična akcija (sv. maša) mešala z ljudsko pobožnostjo, kakor je bih to primer v dobi, ko so med mašo uvajali premišljevanje Gospodnovega trpljenja po sv. rožnem vencu ali podobnih molitvah. Pri skupni nedeljski maši naj bi vsak akter vršil svojo vlogo: duhovnik svojo, prav tako pa tudi njegova asistenca, schola cantorum itd., vsak svojo, kakor jo sleherneemu nakazuje misal.

Zdi se, da se v tej smeri razvija liturgična obnova. Rubrike sv. tedna namreč vele, naj celebrant posluša berila, ki jih lektor bere ali poje. Upamo, da je to samo začetek tega, kar liturgična obnova v bodočnosti namerava doseči, da namreč v drami evharistične daritve porazdeli vloge, ki jih vsakemu akterju nakazuje misal. Na potu do tega cilja bo liturgična obnova seveda morala premagati še mnogo ovir in težav, ki so s tem v zvezi, zlasti pa se bo morala odločiti za dvojezičnost liturgije. Logično bi bilo, da bi se vsi mašni deli, ki so vloga ljudstva ali so ljudstvu namenjeni, opravili v živem narodnem jeziku.

Sv. Pij X. je vernike poklical tudi k vsakdanjemu ali pogostnemu sv. obhajilu, ker pač s sv. obhajilom najbolj pokažejo, da se sv. daritve dejavno udeležujejo. Na vsakdanje obhajilo pri naših vernikih ni misliti razen pri redkih izjemah

pobožnih duš, ki se včasih tudi dobe po naših duhovnijah. Naša dušno pastirska skrb pa mora biti, da pri vernikih dosežemo nedeljsko sv. obhajilo. Cilj je v naših razmerah nedosegljiv, a vendar je postavljen, če govorimo o liturgični obnovi in ne predstavlja neke irealnosti. Liturgična obnova sama je že dala v tem oziru razne napotke in olajšave. Iz tega razloga so dovoljene večerne maše, evharistični post je skrajšan na minimum, navzočnost pri sv. maši je že zadostna priprava na sv. obhajilo, ako sicer ni ovire smrtnega greha. Naši verniki pri maši po večini radi dajo miloščino. Poučimo jih, da je ta miloščina po zgodovinski strani v tesni vezi s sv. obhajilom. Kdor da, ima pravico, da prejme. Dam — daj, neka izmenjava je tudi pri sv. maši. Dam materialni kruh, ki prihaja iz zemlje, da dobim Božji kruh, ki prihaja iz nebes, Jezusa Kristusa, ki samega sebe imenuje kruh, ki prihaja iz nebes in daje svetu življenje.

Ako svojih vernikov ne bomo mogli pridobiti za pogosto sv. obhajilo, bo liturgična obnova šla mimo nas brez obetajočih sadov duhovne obnove naših vernikov. Naše nedeljske maše pa prej in slej ne bodo imele videza, da so skupno opravilo Kristusa in njegovih skrivnostnih udov.

Liturgična obnova ima že mnoge uspehe. Ti so: nedeljska homilija se vrši med mašo, vedno bolj redki so primeri, ko se obhajilo deli izven maše, maše coram exposito so skoroda odpravljene povsod, uvedene so ljudske zborne maše, pevci spremljajo mašo po cerkvenih predpisih, med mašo se ustvarja tišina, ki jo verniki izrabijo za svojo osebno molitev, cerkvena arhitektura pri gradnji cerkva oltarju spet daje osrednje mesto, tudi stare cerkve se ponekod adaptirajo v tem smislu itd. Toda to so večinoma le zunanji uspehi. Manj je notranjih uspehov. Zunanja liturgična obnova je napravila nepričakovane korake, na žalost dušno pastirski dosežki ne korakajo vzporedno z njo. Tolaži nas misel, da je dekadenca liturgije trajala stoletja, mnogo časa bo zahtevala tudi njena restavracija. Desetletja bodo potrebna, da sv. mašni daritvi, zlasti ob nedeljah in praznikih, vrnemo njen značaj kot skupno javno opravilo vseh navzočih vernikov. Dela v ta namen ne smemo prepuščati samo bodočim generacijam duhovnikov. Tudi mi moramo zavihati rokave ter storiti vse, kar v danih razmerah storiti moremo.

FILIP KAVČIČ

Dr. DRAGUTIN KNIEWALD

PRED 200 GODINA

U svojoj, nažalost neobjelodanjenoj, disertaciji o kajkavskim molitvenicima prikazao je dr. Nikola Sertić misnu pobožnost u kajkavskim molitvenicima 17—19 stoljeća (str. 235—264). Jedni molitvenici pružaju vjernicima različite subjektivne molitve i popijevke kod svete mise, neovisne od liturgijskog teksta misnog Ordinarija i Proprija. Drugi donose djelimični prijevod ili parafrazu misnog Ordinarija protkan subjektivnim molitvama. Treći, konačno, daju potpuni prijevod misnog Ordinarija i ponešto iz misnog Proprija za veće blagdane.

Misna pobožnost subjektivnog tipa u većini kajkavskih molitvenika 17—19 stoljeća nadovezuje na Isusovu muku i smrt na križu. *Putni tovaruš* Katarine Zrinske, supruge Petra Zrinskog, pogubljenog 1671. u Bečkom Novom Mjestu, prvi put izdan u Veneciji 1661. i onda opet u Ljubljani 1715, zapravo nema misnih molitava. Donosi samo petnaest pobožnih molitava sv. Brigite »hasnovitih vsakomu človiku moliti navlastito pri Maše«. To su kratka razmatranja o Isusovima bolima, trpljenju i smrti na križu. Po njemačkom predlošku. Bratovština Muke i smrti Isusove u Zagrebu izdala je 1678. molitvenik za sv. misu s 36 kratkih molitava i 36 slika iz Muke Isusove. Josip Ernest Matijević (1742—1808), germanista, sumišljenik i suradnik biskupa Vrhovca, uvrstio je u svoj molitvenik *Vnogoverstna pobožnosti kerščanske sveršavanja*, štampan u Zagrebu 1802, misnu pobožnost sa slikama iz Muke Isusove, povezanima s dijelovima sv. mise. Na jednoj je stranici slika što svećenik radi kod žrtvenika i prizor iz Muke Isusove kao *retable* nad oltarnom menzom, a na drugoj molitva koja razjašnjuje događaj i primjenjuje na život. Slike i tekst preuzeo je Matijević iz tadašnjih njemačkih molitvenika. Ovaj su način prisustvovanja sv. misi prihvatili mnogi molitvenici 19. stoljeća. Tako na pr. *Put vu nebo* (Zagreb 1858), *Kluč nebeski* (Zagreb 1883, bez slika), *Zvončec nebeski* (Zagreb 1884), *Jezuš moja želja* (Zagreb 1895).

Ova prva skupina kajkavskih molitvenika vodi vjernike da za vrijeme sv. mise obavljaju svoju privatnu pobožnost, nevezanu uz liturgijski tekst. Druga skupina povezuje vjernike sa svećenikom kod žrtvenika dijelom subjektivnim slobodnim molitvama, dijelom i prijevodima ili parafrazom iz

misnog Ordinarija. Zato dr. Sertić zove ovaj način misne pobožnosti miješanim tipom. Od 1640. do 1892. nabrojio je 15 kajkavskih molitvenika s miješanim tipom misne pobožnosti. U ovom nizu molitvenika mnogi je izdavač »poleg svoje glave« mijenjao molitve. Najvažniji su u ovoj skupini molitvenici: *Molitvene knjižice* Nikole Krajačevića D. I. (1640), *Pobožne molitve* Baltazara Milovca D. I. (1678) i *Nebeska hrana* Jurja Muliha D. I. (1748).

Krajačević ističe da ima »više dobreh modušev, kemi su se Kristuševi verni navadili pobožno Meše poslušati; né ni ovo najgorši, ki se ovde polaže, po imenu za priproste ljudi, ki pisma ne znaju«. Upozoruje vjernike da sv. žrtvu ne prikazuje samo svećenik na oltaru, nego i svi prisutni vjernici »ki su pri Meše navzoči, te s njim navkup Mešu služe, svoje hotenje s njegovem hotenjem vu Mešne službe skupa sklepljući, te želeći del imeti vu Mešnom Aldovu«. Ne sasvim dosljedno Krajačević već zatim preporuča da vjernici istodobno sa svećenikom izmole Opću ispovijed, a onda da počnu »svoje čislo moliti«. Kod prikazanja neka daruju »Gospona Kristuša Ocu Bogu« i neka se spomenu »Kristuševoga na križnom dreve podignenja, kak da bi ga očima videl vu živem kipe«. Sve do podizanja ne donosi nikakove određene molitve. Tek za podizanje navodi »Zdravo budi presveto Telo... Zdrava budi plemenita... Kerv«. Iza pretvorbe slijedi prepjev »Hvalim te i dičim nevideno Božanstvo« i »Odkup moj i plaća peklenskoga sužanstva«. Zatim molitve »Duša Kristuševa posveti me«, »Gospone Jezuš Kristuš živoga Boga«, »Molimo tebe«. Prije svećenikove pričesti »Gospone, nesem vreden«. Nakon misnikove pričesti »O sveto Gošćenje« sa subjektivnim dodatkom, prijevod psalma »Hvalete Gospona vsi narodi«, te molitve »O predragi Odkupitel« i »Vsemogući vekivečni i premožni Bože«. Drugo, nešto izmijenjeno izdanje Krajačevićevih *Molitvenih knjižica,* određeno za zagrebačku Bratovštinu muke i smrti Isusove, izdao je Baltazar Milovec D. I. 1657 (?).

Pobožne molitve, štampane u Beču 1678, vjerojatno u redakciji Baltazara Milovca D. I., preuzimlju neke molitve iz Krajačevićevih *Molitvenih knjižica,* ali daju ponešto parafrazirani i skraćeni prijevod Reda i čina mise (bez konzekracije). Na str. 164—246 nalaze se antifone i molitve *od Svetkov čez leto.* To su blagdani Isusovi, Marijini i ostalih svetaca. Nedjelje nisu zabilježene. I antifone i molitve prijevod su ili parafraza liturgijskog teksta, često uz oduži dodatak subjektivnog tipa

Pobožne molitve bile su određene za Bratovštinu sv. Barbare na Brdovačkom Polju u crkvi sv. Vida, i posvećene Barbari i Ivani Mariji Drašković *od Trakoštana grada*. U tom se molitveniku već očituje značajan utjecaj liturgije na molitveni život vjernika.

U svojem molitveniku *Nebeska hrana*, štampanom u Zagrebu 1748, upozoruje Juraj Mulih D. I. (1694—1754) da »svete Maše poslušanje človeku vu smertnom grehu postavlenomu na dušno zveličenje né (nije) najemno, niti hasnovito«(!). Zato svetuje da svi prije mise izmole pokajanje »Gospodine Bože, vjerujem vu te...«. Iza toga slijedi općenito *alduvanje svete Maše*. »Zatem more se pobožno moliti Čislo, ali ovde postavlene molitve, ako ne vse, končema nekoje, kuliko bude moguće«. *Gloria, Credo,* odgovor na *Orate fratres*, predslovlje i *Sanctus,* spomen živih i mrtvih, *Nobis quoque peccatoribus, Libera nos, Agnus dei, Suscipe sancta Trinitas,* prevedeni su ili parafrazirani. Kod pjevane mise mogu se, prema Mulihu, »moliti i druge molitve. Kakti Čislo, Officium, ali Litanie Bl. D. M., ali od Presv. Trojstva... kak se vu ove knige obilno najde«. Drugo izdanje Mulihove *Nebeske hrane*, izašlo u Zagrebu 1779, prilično je izmijenjeno, ali misna pobožnost ostala je jednaka kao u prvom izdanju. Još je više, prema novim prilikama, izmijenjeno treće izdanje, štampano u Zagrebu 1815. U pobožnost kod sv. mise unišlo je više liturgijskog teksta. Prva dva izdanja donose sve do *Gloria* privatne molitve. Treće izdanje prevodi pristupne molitve »Kada Mašnik pred stenžicami Oltara moli«, spomen za žive, *Libera nos, Agnus Dei* i prvu molitvu prije misnikove pričesti. Četvrto izdanje, objelodanjeno u Zagrebu 1853, oslanja se opet na prvo izdanje što ga je uredio sam Mulih, *Tovaruštva negda Jezuševoga* Mešnik. Peto izdanje izašlo je 1883. u Zagrebu, bez Mulihova imena u naslovu. Dr. Sertić smatra da nije sasvim uspjelo. U trošnom primjerku kojim se služio dr. Sertić nedostaju stranice 32—65. To je upravo onaj dio gdje su bile misne molitve.

Mulihov molitvenik *Nebeska hrana* u znatnoj je mjeri utjecao i na druge molitvenike. Tako na pr. na *Molitvenu knjižicu* (Zagreb 1821), *Hižu zlatu* franjevca Lovre Bogovića za ugarske Hrvate (Šopron 1778) i *Novu hižu zlatu* prisičkog farnika u Mošonjskoj županji Jožefa Ficka (Šopron 1829). Sve je te molitvenike obradio dr. Sertić u svojoj disertaciji. *Nova hiža zlata* imade manje liturgijskog teksta u misnoj pobožnosti, a više molitava subjektivnog tipa i popijevaka. Iz reda i Čina

mise preuzet je prijevod *Gloria in excelsis*, *Vera Apostolska*, parafraza prikaznih molitava, predslovlje, spomen za žive i mrtve, Oče naš, prva misnikova molitva prije pričesti, *Blagoslovi nas Bog* kod blagoslova i *Evangelje s. Jivana I*, »Na početku biše Rič«. Duhovne popijevke *Jačke* obuhvaćaju gotovo polovicu čitavog molitvenika (str. 260—504). Za nedjeljno misno bogoslužje određene su *Nediljne Jačke* (str. 260—338). U njima su opjevana evanđelja za cijelu liturgijsku godinu, kao zamjena za hrvatski tekst evanđelja.

Neimenovani autor izdao je, po želji *nekoje Gospe, službenice Boga*, u Zagrebu 1763(?) *Kratek navuk od svete Meše kakoti i molitve pod njum*. Građu za ovu knjižicu uzeo je od L. A. Muratorija i iz pisama sv. Franje Saleškog, kako to sam spominje u naslovu. U predgovoru veli spomenuta neimenovana gospođa: »Ja ne kudim niti odmećem pobožne one molitve i načine koje imaju vnogi poslušati svetu Mešu, nego samo i ovoga na pervo dajem, najsi zebere vsaki kojega hoće«. Pouku o sv. misi preuzimlje autor od L. A. Muratorija i naglasuje: »Sveta Meša poleg svoga substva i bitja nikaj drugo né (nije), nego sam Kristuš, Aldov za nas Bogu Otcu alduvan, kojega vsi alduvati dužni jesmo. Istina je, da sam Mešnik, kako na to odebran, čini i izveršava kak zovu Posvečenje iliti premenanje Substva kruha i vina na substvo tela i kervi Jezuša Kristuša. Kaj vindar aldova dotiče se, né (nije) sam Mešnik, nego vsi jesu alduvati moraju. Odkuda né sam Mešnik koji služi, nego služe s njim i vsi verni, koji odluju. Kako ovo iz vseh molitvi ke su pod svetem Mešim vidi se... Odkuda né sam Mešnik koji služi i alduje, nego vsi verni s njim skup služe i alduju«. Dalje nastavlja: »Vsaki sudit more, kulik kinč, kulik najem, kulika naša pobožnost je Sveta Meša. Ja zaisto tak štimam, da vsa ljudih nedostojnost i nemarlivost, koju pod svetum Mešum nekoi imaju, od drugut ne izhaja, nego kajti kinča ovoga ne znaju i ne misle da i oni onde služe i alduju, ali končema alduvati bi morali...«. Zatim donosi ponešto skraćeni i gdje-gdje parafrazirani prijevod reda i Čina mise počevši od prikazanja do uključivo molitve *Suscipe sancta Trinitas* i blagoslova na kraju mise. Navodi i razloge zašto donosi »molitve... koje sveta Mati Cirkva i Mešnik pod Mešum moli«. Jer i drugi narodi tako mole; jer te molitve iskazuju što je sv. Misa i što u sebi sadržaje; »kajti vrijedno je da pokehdob i ti služiš i alduješ, ono moliš i alduješ, kaj moli i Mešnik«; jer imamo veću korist kad svoje molitve ujedinimo

s molitvama Crkve; i konačno »kajti Svete Matere Cirkve ovo volja je, koja zbog ljudi ki takaj služe i alduju, nesamo s Diaškem, nego grečkem, Židovskem i Slovenskem jezikom, svetu Mešu služiti dopušća, zbog ljudi okolu stojećih«. Za prvi dio mise (do prikazanja) ne daje nikakovih molitava. Samo upozoruje da vjernici probude čin vjere, ufanja i ljubavi, da se od srca pokaju za svoje grijehe i da obnove krsni zavjet. Misne molitve završavaju molitvom *prid blagoslovom* »Primi, o presveto Trojstvo« i blagoslovom »Blagoslovi nas, vsemogući Bože, Otec, i Sin, i Duh Sveti. Amen«. Nema početka Ivanova evangjelja, nego molitva *po Meše* »O milostivni i pravi Otec naš nebeski . . .«.

Otac talijanske historiografije i znameniti liturgičar L. A. Muratori (1672—1750) izdao je u Veneciji 1747. pod pseudonimom Lamindo Pritanio traktat *Della regolata Divozion de' cristiani* i namijenio ga Mariji Ani kneginji Lichenstein, supruzi Josipa Vjenceslava kneza Lichtenstein, vrhovnog zapovjednika carskih oružanih snaga u Lombardiji. U 26 poglavlja raspravlja jednostavnim načinom o pravilnoj pobožnosti kršćana. Posebnu je pažnju skrenuo na sv. misu (poglavlje 14—19), na štovanje svetih (poglavlje 20), na zapovijedane blagdane (poglavlje 21), pobožnost prema Bl. Dj. Mariji (poglavlje 22), štovanje svetačkih relikvija i svetih slika (poglavlje 23), te na pučke pobožnosti (poglavlje 24). On želi ukazati na to u čemu se sastoji prava i istinska kršćanska pobožnost, razlikujući je od onih oblika pobožnosti koji su periferni i površni. Kao izdaleka upozorava i na one »pobožnosti« koje nisu daleko od sujevjerja.

Osim ovog izvornog izdanja na talijanskom jeziku posjeduje sveučilišna knjižnica u Zagrebu i dva kasnija latinska izdanja. Jedno, štampano u Veneciji 1760. pod naslovom *Lamindi Pritanii seu Ludovici Antonii Muratorii De recta hominis christiani Devotione Opus, nunc primum ex Italico sermone in Latinum Bernardi Lamae opera conversum.* I drugo, štampano u Beču, povodom javne obrane teza *De divini Verbi Incarnatione* (Ivan Nunković) i *De legibus et censuris* (Matija Gjurić) u pećuškoj katedrali 1761. Mletačko je izdanje pripadalo Adamu Alojziju Baričeviću (1756—1806), našem literarnom historičaru i znamenitom latinisti. Baričević je svojom rukom na slobodnoj stranici, prije naslovnog lista, upisao i potpisao bilješku, pisanu latinskim jezikom, u kojoj izriče

želju da bi biskupi i kler prihvatili i vjernicima predavali načela što ih je Muratori iznio u ovoj knjizi.

Oba latinska izdanja donose *Monitum izdavača*, datiran u Beču 23. rujna 1759, iz kojega saznajemo da je Kongregacija Indeksa zabranjenih knjiga, po odredbi Benedikta XIV, nakon svestranog i pomnogo proučavanja, 17. prosinca 1753. proglasila da se ovoj Muratorijevoj knjizi s vjerske strane ne može staviti ni najmanji prigovor. »Nam, quantum ad doctrinam, quae in eo (libro) continetur, censuere (Patres) eam esse undequaque piam orthodoxamque. Illa vero, quibus Auctor adversatur, quaeque criminationibus locum dederant, ex luculentissimo gravissimi viri, cui amplissimorum Patrum mens nota probe est, testimonio constat, esse vel certas manifestasque sacrarum rerum depravationes, vel insipientes ad superstitionem caeteroqui nimium proni popelli opiniones, quas Catholica Ecclesia nunquam probavit«. Naime, Benedikt Plazza S. J. oštro je napao Muratorijev traktat *Della regolata Divozion* osporivši mu ispravnost doktrine. *Lamindus Pritanius redivivus* obeskrijepio je, nakon Muratornjeve smrti, ove prigovore u *Epistola Paraenetica ad Patrem Benedictum Plazza e S. J. Censorem minus aequum Libelli della Regolata Divozion de' Cristiani, di Mamindo Pritanio, videlicet di Ludovico Antonio Muratori.* Ta je obrana štampana u Veneciji 1755.[1])

Nakon uputa o sakramentu pokore prelazi Muratori na sakramenat Euharistije i odmah dodaje da će istodobno govoriti o žrtvi sv. mise. Time daje na znanje da su žrtva N. Z. i sv. pričest u sv. misi usko povezane. I zaista, na str. 177 izvornog talijanskog izdanja čitamo: »Sv. Misa nije drugo do obnova posljednje večere . . . kada je Božanski Spasitelj Isus Krist je konzekrirao kruh i vino i dao apostolima svoje Tijelo

---

[1]) Ni Carlo Antonio Donadoni OFM, rođen u Veneciji 1672, umro u Šibeniku 1756 kao šibenski biskup, nije se slagao s Muratorijevim prijedlogom da se smanji broj zapovijedanih blagdana u kojima se ne smiju raditi težački poslovi. Bula Urbana VIII. »Universa per orbem« od 13. IX 1642. propisala je za opću Crkvu sve nedjelje i k tomu 33, odnosno 34 svetkovine kao zapovijedane blagdane. U zagrebačkoj biskupiji porastao je broj zapovijedanih svetačkih blagdana od 1094 (25) do 1511 na 41. Pri tome su ispala dva stara blagdana (Našašće sv. Križa i sv. Gerardo), a pridošlo je 18 novih. Dodamo li k tomu 10 zapovijedanih blagdana iz temporala vidimo da je u Zagrebu krajem 15. i početkom 16. st. bilo gotovo toliko blagdana koliko i nedjelja u godini. Tako reći svaki treći dan bio je praznik. Težnja za redukcijom zapovijedanih blagdana bila je, dakle, razumljiva iz ekonomskih razloga.

i svoju Krv pod sakramentalnim prilikama... Zatim je preporučio i odredio da njegovi vjernici obnavljaju spomen ove presvete večere govoreći: Ovo činite na moj spomen...« Pozivajući se, zatim, na apostola Pavla (I Kor. 11, 26) Muratori ističe da sv. Misa ne obnavlja samo spomen posljednje večere, nego da ujedno i predstavlja (rappresenta) Spasiteljevu muku (str. 179). Budući da je Euharistija prvotni, pače jedini bitni predmet sv. Mise, treba Misu posmatrati i kao žrtvu i kao sakramenat N. Z. (248).

U 16. poglavlju Muratori odgovara na pitanje koji udio imadu vjernici u sv. Misi kad joj prisustvuju. Ne zaustavlja se kod onog dijela Mise koji prethodi Prikazanju, jer je očito da se taj dio odnosi na vjernike. Naglašuje da u stanovitom smislu samo svećenik žrtvuje u ime Krista, Crkve i vjernika, ali da i prisutni vjernici, zajedno sa svećenikom, udioništvuju u prinošenju žrtve. Isto se tako mogu i vjernici, iza svećenikove pričesti, u sv. misi pričestiti. Samo je konzekracija isključita funkcija svećenikova (str. 198). Mnogi vjernici nisu uočili ovu važnu istinu, jer se misa služi latinski, a većina vjernika davno već ne razumije taj jezik. To je osnovni razlog zašto vjernici ne mogu stvarno sudjelovati u prinošenju sv. mise prikladnom pobožnošću prateći misnikove molitve i čine. Zato Muratori želi živim narodnim (talijanskim) jezikom izložiti red i čin sv. Mise kako je služi misnik. Usput spominje da je Oratorijanac Pierre le Brun[2]) već izdao francuski prijevod, što ga je na talijanski jezik prenio Teatinac Don Anton-Marija Donado u Veroni 1740. Nema više razloga da Misa potpada pod disciplinu Arcani. U dva naredna poglavlja daje Muratori, uz kratak komentar, talijanski prijevod reda i čina Mise i — kao primjer — prijevod promjenljivih dijelova misnog obrasca za petu nedjelju iza Bogojavljenja. U latinskim je izdanjima ne samo komentar, nego i red i čin Mise, kao i Proprij pete nedjelje po Bogojavljenju, štampan latinskim jezikom. Latin-

---

[2]) Pierre Le Brun (1661—1729) izdao je u Parizu 1716—1726. *Explication littèrale, historique et dogmatique des prières et des cérémonies de la Messe* u 4 sveska. U prvom svesku obradio je rimski obred, a u ostalima ambrozijski, galikanski, mozarapski, aleksandrijski, etiopski, antiohijski, armenski. Pošto je srednjim putem između Amalarova simbolizma i naturalizma Klaudija de Vert, Le Brunovo djelo doživjelo je u 18 st. 13 izdanja. Na latinski ga je preveo G. A. Dalmaso i izdao u Veneciji 1770. Prvi svezak, obično u izvatku, štampan je u 19. st. 14 puta. Čitavo djelo ponovno je u kritičkom izdanju izdao E. Bonnardet u Parizu 1949.

ska su izdanja povećala publicitet Muratorijeva spisa, ali latinski je tekst reda i čina mise i misnog obrasca pete nedjelje po Bogojavljenju oslabio Muratorijevu osnovnu misao i nakanu: »hic ego Missae ordinem, et excellentissimas ejus precationes illis exponere aggrediar, qui ejus (sc. Latini) sermonis sunt imperiti; nec prorsus intelligunt, quidnam Sacerdos circumstantium nomine a Deo requirat, dum rem divinam facit« (mletačko izdanje 178, bečko 200).

Da osvijetli potrebu i opravdanost čitanja poslanice i evanđelja na živom narodnom jeziku pripovijeda Muratori da se u Tirolu, iza latinskog teksta, narodu čita njemački prijevod poslanice i evanđelja, a u Kotoru da se pjeva *in lingua Schiavona*, kako je to bilo i u Moravskoj, prema 247. pismu pape Ivana VIII (218/219; »in Illyricam linguam translata populo cantari solent« (mletačko izdanje 189, bečko 213).

Ovaj Muratorijev spis nije molitvenik, nego liturgijsko-pastoralni traktat o pravilnoj pobožnosti. Tako i naš *Kratek navuk od svete Meše* nije molitvenik, nego samo uputa kako da vjernici kod sv. mise sudjeluju sa svećenikom koji služi sv. misu. Naš se *Kratek navuk* vjerno drži Muratorijeva razlaganja i predaje ga u skraćenom obliku. Nepoznati pisac bavio se mišlju da i opširnije piše o tom predmetu. Možda je htio vjernicima pružiti hrvatski prijevod misala. To bi bio logični zaključak iz njegova razlaganja. Ne znamo, zašto to nije učinio. U *Kratkom navuku* odstupa od Muratorija samo u tome, što ne donosi riječi konzekracije i što u red mise ne umeće misni Proprij. Pretvorba kao da i za njega još uvijek potpada pod disciplinu *Arcani*. Još je čitavo stoljeće trebalo proteći dok jedan kajkavski molitvenik dade vjernicima u ruke potpuni red i Čin mise, protkan umecima iz misnog Proprija. Ipak je naš *Kratek navuk od svete Meše* bio veliki korak naprijed u pravcu liturgijske pobožnosti vjernika kod svete mise.

Možda je glas našeg nepoznatog Muratorijeva sljedbenika bio ušutkan. Sinoda u Pistoji (1786) ponovno je naglasila Quesnelovu tezu o potrebi da i obični vjernici, a ne samo kler, mogu (kod sv. mise) sjediniti svoj glas s glasom čitave Crkve. Na traženje Ljudevita XIV osudio je Klemens XI konstitucijom »Unigenitus« 8. IX 1713. Qunesnelovu tezu kao janzenističku (*propositio* 86, D 1436). Konstitucijom »Autorem fidei« od 28. VIII 1794 osudio je Pijo VI želju sinode u Pistoji »de usu vulgaris linguae in liturgicas preces inducendae« riječima: »falsa, temeraria, ordinis pro mysteriorum celebratione prae-

scripti perturbativa, plurium malorum facile productrix« (D 1566). Sve je to bilo historijski uvjetovano. Pravilno shvaćena ideja općeg svećeništva i sudjelovanja vjernika s misnikom u sv. misi još nije bila sazrela i jasna. Vjernici su trebali sv. misu naprosto slušati i gledati obavljajući pri tom svoje privatne pobožnosti ili pjevajući na svom narodnom jeziku neliturgijske pobožne popijevke. Misa je bila rezervirana »svećeničkoj kasti«.[3])

U toj pastoralno-liturgijskoj pustoši iznenađuje *Kniga molitvena saderžavajuća med ostalemi reda s. Meše kak Mešnik pri oltaru služi i druge vnoge cirkvene molitve za pobožno potrebuvanje verneh keršćenikov katolikov, na svetlost dana dobrotivnem dopušćenjem Poglavarov v Karlovcu. Pritiskano i dobiti se može kod Joh. N. Prettnera.* U predgovoru čitamo: »Ljubljeni zveličitel naš zapovedal je u duhu, i istini Boga moliti. U duhu: to jest s nutrenemi čini, i čutenji vere, ufanja i ljubavi, naklona, zahvalnosti, skrušenosti, pobožnosti. U istini: to jest s zvunskemi čini, običaji bogoslužnosti, ali s

---

[3]) Milanski nadbiskup I. K. Montini upravio je 7. II 1958. svome kleru pastirsku poslanicu o liturgijskoj obnovi u kojoj ističe: »Liturgija nije čin samih svećenika, nego i vjernika koji u njoj sudjeluju na njima svojstven način. Kao bogoštovni čin djelatnost svećenika ima punu važnost sama po sebi... Ali enciklika »Mediator Dei et hominum« traži i sudjelovanje vjernika: »Socius christifidelium labor requiritur«... Ne možemo se zadovoljiti s time da imamo crkve pune svijeta, da je u njima prisutna bezlična gomila, beznačajna masa koja prisustvuje svetom obredu duševno rastresena ili bez nutarnje jedinstvenosti... Osjećaj zajedništva mističkog tijela Kristova kod liturgijskog sastanka neće potisnuti ličnu pobožnost, već je traži i podupire ... Da vjernici mogu sudjelovati u liturgiji treba da vide i čuju... Treba sve učiniti da mogu vidjeti i čuti... vidjeti žrtvenik... čuti riječ svetoga obreda i razumjeti što se zbiva. Sveti obredi ne smiju ostati nepristupačni shvaćanju vjernika kao da su neke esoterične formule... I, konačno, treba da vjernici djeluju. Samo tako će sudjelovati u svetim činima, posebice u sv. misi, u pjevanoj i u čitanoj...«. Gledom na pjevanu misu nadbiskup Montini upućuje na poznate odredbe Sv. Stolice i rezervira tu temu za posebnu kasniju pastirsku poslanicu. Za čitanu misu preporuča prije svega uvođenje dobro poučenih i uvježbanih lektora koji će glasno na narodnom jeziku čitati stanovite dijelove sv. mise. Zatim zajedničko molenje Gloria i Credo i zajedničko pjevanje prikladnih i dobro izabranih pučkih pobožnih popijevaka. Osobito stavlja svome svećenstvu na srce brigu za mlade pjevače, zvane *pueri chorales*. Isp Ephemerides Liturgicae Vol LXXVII 1963 Fasc. IV 229—239. Čitav je ovaj svezak od preko 120 stranica ispunjen liturgijsko-pastirskim poslanicama i izjavama kardinala I. K. Montinija, današnjega Pavla VI.

takvemi, s kojemi se Bog pristojno časti, i koje sv. Mati cirkva od Duha Sv. podvučena je naredila... Kajti pak skoro sva služba božja u stranskom jeziku derži se... da verno ljudstvo vender razme, i zna, kaj Redovniki činiju, dužnost je duhovneh Pastirov, običaje svete Matere Cirkve rastolmačiti. I nut ovoj stranki nekuliko zadosta včiniti bilo je nekanenje ovu knigu molitvenu na svetlo dati, u kojoj nahađaju se vnoge molitve crikvene od reči do reči u naš domorodni jezik prenešene, kakti: Red sv. Meše, Molitve Nedeljne i nekojev svetkov, molitve pri davanju sv. Krizme, nad Betežniki, vmirajućem, i za verne Mertve«. Dakle, u stvari, djelomični prijevod misala i obrednika. Kao misnu pobožnost donosi ovaj molitvenik vjerni kajkavski prijevod čitavog misnog Ordinarija, dodajući misni obrazac nedjelje Presv. Trojstva iz misnog Proprija (s poslanicom 2 Kor. 13, 11—13). Evo, kako prevodi riječi pretvorbe: »Koj predi nego je terpel, vzel je kruha u svete i poštuvane ruke svoje, i s zdignenemi očmi u nebo k tebi Bogu Otcu svojem svamogućemu, tebi zahvaljujući blagoslovil je, prelomil, i dal vučenikom svojem govoreći: Vzmite, i ječte iz ovoga svi, Ar ovo je Telo moje. Spodobnem načinom po večeri vzemši i ovoga prehvalenoga Keliha u svete i poštuvane ruke svoje i pak zahvaljujući blagoslovil, i dal vučenikom svojem, govoreći: Vzemite, i pite iz ovoga svi, Ar ov je Kelih Kervi moje, novog i vekivečnog zakona, skrovnost vere, koja za vas, i za vnoge prelejana bude na odpušćenje grehov. Ovo kuliko puti činili budete, na moj spomenek činite«. Na str. 139—206 ovog molitvenika nalaze se kolekte za nedjelje i svetačke blagdane pod naslovom *Cirkveno leto iliti Zavjetek molitvah nedeljneh, i nekojeh svetkov*. Autor upozoruje čitaoca da može ove molitve u određene dane uvrstiti u misni Ordinarij: »Zmed oveh... molitvah moreš svigdar jednu vzeti... pod svetum Mešum... za pesmum Angelskum Dika na visini Bogu«. Osim toga upućuje vjernike na *knige Evangeliumske*, gdje će naći poslanicu i evanđelje za sve nedjelje i blagdane. I zaista, g. 1851. izašla su u Zagrebu, s dopuštenjem nadbiskupa Haulika, *Čtejenja i evangelijumi na sve nedelje i svetke celoga leta za potrebovanje nadbiskupie zagrebačke. Vremenokazitelj gibijveh svetkov* teče od g. 1842. do 1878. Iz toga izvodi dr. Sertić ispravan zaključak da je »valjda« prvo izdanje bilo 1842.

Doista su 1842. u Zagrebu izašla *Čtéjenja i Evangeliumi na vse nedelje i szvetke celoga leta za potrebuvanje slavne*

biskupije zagrebečke. To je u stvari kajkavski prijevod misala koji sadrži Temporal i Sanktoral liturgijske godine, *Commune sanctorum*, misu za pokojne i čitav Ordinarij mise. Misnom propriju nedostaju pristup, graduale, prikazanje, pričesna, tajna i popričesna. Svaka nedjelja i svaki blagdan počinje kolektom. Slijedi poslanica i evanđelje. Na str. 334—342 otisnut je *Pobožni način svetu Mešu vu premišljavanju muke Kristuševe poslušati*. Međutim, to nije tada uobičajena pobožnost razmatranja muke Isusove za vrijeme sv. mise. To je tačan prijevod misnog Ordinarija, uz mjestimične male dodatke ili neznatne preinake. Počinje pristupnim molitvama i završava početkom evanđelja po Ivanu. Iza toga slijedi Ordinarij mise za pokojne str. 343—351. U molitvi *Communicantes* izostavlja sva imena svetaca osim Bl. Dj. Marije. Nema molitava *Hanc igitur* i *Quam oblationem*. Pretvorba počinje: »Pri zadnji večerji je vzel Jezuš kruh vu svoje svete ruke . . .«. Iza riječi pretvorbe dodan je uzdah »Zdravo, o presveto Telo . . . Zdravo, o neprecenjena Kerv . . .«. Iza »O Gospone! ja nesem vreden . . .« oduža molitva *pod mešnikovim Pričešćenjem* ima da probudi *želju prijeti presveti oltarski Sakrament*. Misna pobožnost završuje molitvama *Naj ti bude, o sveto Trojstvo, Blagoslovi nas, prosimo te, sveto Trojstvo*, početkom evanđelja po Ivanu i zahvalnom molitvom *po sveti Meši*. Na str. 336/337, iza prijevoda liturgijskog teksta *»Dika Bogu na visini«*, uputa *ljubljenom keršćeniku* kako će u red i čin mise umetati kolektu, poslanicu i evanđelje. Kao neke vrste dodatak štampana je na kraju (str. 415—417) *popevka pri svetoj meši* »Hodte ljudi keršćanski Boga poštuvati« s kiticama za Introit, *Gloria*, evanđelje, *Credo*, *Alduvanje*, *Sanctus*, *Podiganje*, *Agnus Dei*, *Ite missa est*. Svaka kritica završava refrenom *Smiluj nam se Jezuš*.

Dr. Sertić imao je pri ruci samo drugo izdanje ovih *Čtejenja i evangeliuma*, objelodanjeno u Zagrebu 1851. Ovo se izdanje od onoga iz godine 1842. razlikuje novijim pravopisom i time što je svakom evanđelju u temporalu liturgijske godine dodana ilustracija u drvorezu. Ovom drugom izdanju kao da nedostaje *Pridavek juternéh mešneh, spovednéh, i ostaléh molitvih* (str. 333—427 u izdanju 1842) gdje se u prvom izdanju nalazio red i čin *bele i černe meše* (str. 334—351). Nedostaje i gore spomenuta *popevka pri svetoj meši* (str. 415—417). Iz *Kazitelja* na kraju knjige ne možemo ništa razabrati u tom

pravcu, jer nije paginiran i jer nema završetka. Posljednja stranica koju navodi primjerak Sveučilišne knjižnice 16.702 jest 205 s blagdanom *Izvišenja sv. Križa*, a *Čtenja* teku dalje do str. 250 gdje završava *Te Deum laudamus ili čin zahvalnosti*. Ovaj je primjerak uvezan u stari kožnati uvez s željenom kopčom zajedno s Mulihovom *Hranom nebeskom* 1853. Očito se vlasnik Mulihova molitvenika nije mogao zadovoljiti samo sa subjektivnom pobožnošću kod sv. mise, kako je donosi Mulih, ni samo sa subjektivnim, dosta dugačkim molitvama različitim svecima i s misnim popijevkama »Padamo pred tobum vsi«, »Pred tvojum zmožnostjum leži vu prahu keršćanstvo«, »Hodte ljudi keršćanski Boga poštuvati«. Zato je dao s Mulihovim molitvenikom uvezati i *Čtejenja i evangeliume* da može zajedno s misnikom pratiti sv. misu.

Izdanje *Čtejenja i evangeliuma* 1842 priredio je vjerojatno Ignac Kristijanović, nećak Tome Mikloušića, veliki pobornik kajkavskog narječja protiv Gajevih »novotarija«. Bit će da je Kristijanović, tada već zagrebački kanonik, priredio i izdanje 1851. S tim će biti u vezi i jezične promjene koje potpuno odgovaraju kasnijem Kristijanovićevu stavu, kad je počeo poprimati Gajeve »novotarije«, ali se nije odrekao kajkavštine. Možda je i to jedan od razloga što Kristijanovićeva inicijativa, koja se toliko svidjela vjernicima, da su *Čtejenja i evangeliumi* u samih 9 godina doživjela dva izdanja, nije nakon Kristijanovića u drugoj polovici 19 st. nastavljena, jer je štokavština u književnom jeziku sve više potiskivala kajkavštinu. Glavni je razlog bio aliturgijski duh koji je zavladao klerom, kako to — uz rijetke izuzetke — pokazuju kajkavski i štokavski molitvenici druge polovice 19 stoljeća, sve do završetka prvog svjetskog rata.[4]) Dvadesetih i tridesetih godina 20 stoljeća ponovno se probudio liturgijski duh, osobito među vjernicima. Hrvatskim prijevodom misala, obrednika, misnih čitanja, polagano im se i oprezno vraćalo ono što im pripada. Vjerojatno je malo tko od onih koji su sudjelovali u tom poslu znao za nastojanje i prve pokušaje da vjernici i na području latinske liturgije, posebice u zagrebačkoj biskupiji,

---

[4]) Naše molitvenike prve polovice 20. stoljeća analizirao je, gledom na njihov stav prema liturgiji, dr O. Jure Radić OFM u svojoj disertaciji »Liturgijska obnova kod Hrvata«. Iz te analize je očigledno da su kroz to pola stoljeća naši molitvenici stalno, makar dosta sporo, sve više poprimali pečat liturgijske pobožnosti.

pred 100 i 200 godina na živom narodnom jeziku »mole misu«. U Dalmaciji i Bosni vjernici su tada »pjevali misu« na hrvatskom jeziku. Pjevao ju je, djelimično, i misnik. O tome, ako Bog dade, drugi put.

DANI SPASENJA

(I nedjelja korizme)

Po važnosti ova je nedjelja ispred mnogih drugih. Sa svom snagom Kristova života koji u nama prebiva moramo joj posvetiti pažnju. Crkva sa svojim Gospodinom ide »gore prema Jeruzalemu«. Sa ojačanim vidom koji joj je nedjelja Pedesetnica izoštrila promatra ona na koncu ovoga puta patnje veliko svjetlo uskrsnuća. Ona slijedi put smrti Kristove da potom njegov život u njoj uzraste. Ona ga slijedi: i mi zajedno s njom. Mi kao Crkva Gospodnja ulazimo danas u »mistične dane« (Sv. Leon papa). Ova je nedjelja glava korizme, vrata i početak bliže uskrsne priprave, koja u svojoj liturgiji obilježava put Crkvi u sveto vrijeme koje dolazi.

»Gle sada je vrijeme povoljno, gle sad su dani spasenja« (Posl.) Tako najavljuje Pavao u poslanici svete dane s riječima proroka Izaije. Kao godinu Jahvine milosti najavilo je Izaijino proroštvo vrijeme Mesijino, a sam je Gospodin u nazaretskoj sinagogi primjenio prorokovo obećanje na svoj dolazak i Božje kraljevstvo kad je rekao: »Danas se je ova riječ pisma ispunila« (Lk 4,21). Ova se slika milosti i milosne godine Božje može sasvim shvatiti u okvirima Starog Zavjeta. Po Mojsijevu zakonu bila je svaka pedeseta godina oprosna godina u kojoj su se svi dugovi opraštali i svaki se prodani posjed vraćao svom prvotnom gospodaru. Bila je to godina u kojoj se nije vršio nikakav poljski rad, a trošilo se od uroda prošle godine i onoga što bi priroda sama od sebe donijela. Tako je nanovo Izrael priznavao Boga kao gospodara svih stvari a udio ljudi u posjedu svijeta kao slobodni dar njegove milosti. Nanovo je postajao svjestan da je pravo čovječje određenje slava Božja a život u svijetu prolazan. Tako je »Jahvina milosna godina« bila slika Mesijanskog vremena u kojem je izmireni svijet trebao da otpočine pod vlašću Gospodnjom.

Ova se slika danas ispunila. Mi živimo u mističnoj stvarnosti onoga što je slika označivala. Postojanje Crkve, a prije

svega njezina godišnja liturgija, jest neprestana godina milosti Božje. Njezina se središna točka približuje. Sav će se dug oprostiti: sa svojom nas krvlju oslobađa Gospodin. Bili smo robovi a sada smo slobodni. Za stolom Gospodnjim sjedimo kao slobodni i hranimo se kruhom i vinom iako nismo sijali. Klicanje svojih himana stavlja Crkva na naše usne, a miris je njezine žrtve naša radost. Daleko od svijeta živimo u milosnoj godini Gospodnjoj i nad nama stalno svijetli dobrota Očeva.

Svijet nas dabome mrzi jer mu se ne predajemo. Progon i patnje on pripravlja djeci kraljevstva. Učenik je Kristov siromašan i bez posjeda. Jer ne će da služi svijetu kao rob svijet mu uskraćuje svoje bogatstvo. Ali u siromaštvu je njegov posjed, unutarnje bogatstvo i radost duha. Opet kao na Pepelnicu, kao u jučerašnjoj liturgiji i danas idemo u susret skrivenoj napetosti kršćanstva. Važno je zapaziti da pravi kršćanin provodi dvostruki život: dok s jedne strane slavi i kliče od veselja u milosnoj godini svog Gospodina, s druge je strane pred svijetom siromašan i zaboravljen, bez udjela u njegovim častima i radostima. »Kao nepoznati i ako smo poznati, kao umirući i ako evo živimo; kao kažnjeni ali ne usmrćeni; kao žalosni a vazda veseli; kao siromasi a mnoge obogaćujemo; kao ljudi bez ičega a sve posjedujemo.«

»Takav bi trebao biti naš život u svako doba. Ali malo je tako jakih«, kaže sv. Leon papa. Mi lako popuštamo i veoma često zaboravljamo da milosna godina Gospodnja svijetli i sunce Gospodnje ne zalazi. Mi se ne udaljujemo sasvim od svijeta. Mi mislimo da ne možemo biti bez njega. Jer se premalo pouzdajemo opterećujemo se previše i najmanjim zemaljskim brigama. Mi mislimo da bi što morali postići u duhovnom kao i tjelesnom pogledu, i od bučne i ludę zaposlenosti zanemarujemo »Počinak—Šabat«, »milosnu godinu Božju« i plodonosno »oduševljenje u Gospodinu«. Tako vrijeđamo njegovu poklonjenu ljubav, štetimo sami sebi, a »svjetska prašina« prodire dapače i u »srca koja se boje Boga« (Sv. Leon papa).

Zato nam je dana korizma kao vrijeme čišćenja. »Po godišnjem opsluživanju četrdesetdnevnog posta čistiš ti, Gospodine, svoju Crkvu«. Opet smo uvidjeli nužnost čišćenja koje nam je prošli petak preporučeno, jer što je drugo »milosna godina« Božja nego novi uskrsli život u zajednici s Gospodinom koji imamo postići po korizmenoj pokori? Danas na

»početku korizme« pozvani smo da opet sa svojom ozbiljnošću uznastojimo da budemo potpuni kršćani: ljudi koji su svjesni da je »vrijeme milosti Božje« počelo, da Kristova sila u nama živi i ne treba više da budemo robovi svijetu.

Ako pak budemo pozvani na trpljenje i borbu kršćanskog života primimo to na se sa živim predanjem u radosti sile Kristove koja u nama prebiva. Zato je na početku korizme Evanđelje o kušnji Gospodnjoj. Na nedjelju Pedesetnicu i u prošli četvrtak pojavila nam se samo slika borbe. Danas nam se otkriva njezina strašna stvarnost. Na mnoge muke kršćanin mora biti pripravan, ako hoće da živi od snage i duha svoga Gospodina. To nam već označuje Poslanica. Ne čekaju ga samo izvanjske patnje, nego i vatrena kušnja unutarnjeg čovjeka — napast.

Put k Bogu vodi preko grijeha. Ne kao da bismo morali griješiti.S grijehom se moramo susresti u napasti, po Bogu ga spoznajemo i po njegovoj ga sili odbijamo i pobjeđujemo. Tako su trebali Adam i žena upoznati zlo i sami ne sagriješiti: ali su ih njihov ponos i neposlušnost i njihova ljudska radoznalost doveli do pada. Krist se prvi, novi Adam na pravi i Bogu ugodni način susreo sa zlim duhom i pobijedio ga — nama za primjer. U svojoj pobjedi nad napašću sotone zajamčio je nama svima pobjedu u svakoj i najstrašnijoj borbi. To smo već upoznali u slici koju nam je predočila Sedamdesetorica: »jedan prima nagradu«. To smo jednako jasno upoznali na Misi prošlog četvrtka. Danas više ne gledamo njega u slikovitom ili tajnovitom obličju, ne gledamo njega sama kao pobjednika u borbi s neprijateljem. Mi smo po krštenju zajedno s njim.

Ovu živu povezanost koja se temelji na krštenju čuvaju nam misteriji Crkve: njezini sakramenti, sveta misna žrtva i liturgijsko svetkovanje godine. U njima izvire i ključa vatreni Gospodnji život, njegova krv i njegov oživljujući duh. Misterij koji nam je u simboličnom čudu u Kani zasvijetlio stoji uvijek u središtu misli i života Crkve. Ona stalno traži dobro vino i njezina dobrotvorna snaga čini ju jedno s pobjednikom u pustinji. Iz ovog vina pije ona snagu kraljevske riječi: »Odlazi sotono!« Po ovom piću postaje ona nesavladiva za »vrata pakla«. Ovdje u živom spomenu žrtve Gospodnje leži tajna Crkve koja se uvijek nanovo pomlađuje i koja iz svih napasti zemaljskog pregaranja izlazi čista i djevičanska Ako ona jednom zaista ostari i bude izgledala sijeda od svjet-

ske prašine — ovdje u žrtvi svoga Gospodina ona će se očistiti od starosti i ponovo prijeći u zajednicu spasonosnog misterija: u živo jedinstvo sa živim Kristom.

Ali ne izrazuje ovo jedinstvo samo liturgijska radnja i sama žrtva. Također smo upoznali i riječ Sv. Pisma koja u čitanjima i pjevanjima uokviruje žrtvenu radnju i zajedno s njom postaje kao dobro vino, kao živo, nesavladivo i moćno piće Crkve. »Ne živi čovjek samo od kruha nego od svake riječi koja izlazi iz usta Božjih«. Po ovoj hrani niže Crkva uspjehe dok traje vrijeme njezina posta. Ona gladuje za Logosom — Riječi Božjom koja ne hrani samo ljudski duh, on je kruh anđela. U starim korizmenim predslovljima Gelazianuma ova je misao još sasvim živa. Radosna povorka prolazi. Čini se da je Crkvi više do svečane gozbe nego do vremena posta i mrtvenja. Ona više misli na duhovni stol koji joj je pripravljen nego na odricanje tijela. Odricanjem se obuzdava pohota a gozbom jača i raste Kristov život u njezinoj djeci. Riječ Sv. Pisma i liturgiju prihvaća ona kao hranu koja daje snagu i kao ubojito oružje protiv napasnika. Kao Krist u pustinji tako mu i ona predbaciva: »Scriptum est - Pisano je«.

Tako na jednak način s Kristovim tijelom nahranjena i naoružana ide Crkva pouzdano u mučnu korizmenu borbu. Ona je pripravna na kušnju jer je svaki put to čvršća naša volja što je bliže napasniku. Ali Crkva se ne boji. Sa svojom je zaštitom zasjenjuje Gospodin i ona se povjerava zaštiti njegovih krila. Njegovi su joj anđeli sa strane i čuvaju njezine noge od svake smetnje od svake povrede dok traje vrijeme kušnje. Sa 90. psalmom njezinom stalnom večernjom molitvom, velikom pjesmom pouzdanja, koju je đavao zloupotrebio kušajući Isusa, ulazi ona mirno i vjerno, pouzdano i pripravno u svete dane. Nisu uzalud sva pjevanja današnje Mise uzela ovaj psalam. Crkva zna: što je tamo prorokovano za Isusa to vrijedi i za nju. Sa sigurnom nogom stupa preko otrovnih zmija, ništi lavove i zmajeve. Kao na Gospodinu tako će se i na njoj ispuniti ona druga riječ psalma koja korizmi uz veoma odgovornu ozbiljnost njezinih zahtjeva daje sjaj nekog divnog obećanja: »Proslavit ću«. (Ulazna pjesma). Ako s Gospodinom idemo putem poslušnosti, odricanja, izdizanja nad svijetom i s njim se u pustinji hranimo nebeskom hranom onda ćemo na Uskrs sudjelovati u njegovoj slavi. Kao novi ljudi, sinovi i kćeri Božje, živjet ćemo u stvarnoj milosnoj godini Božjoj.

Korizma i Uskrs idu nerazdvojivo zajedno. Korizma je zato i nazvana »tempus acceptabile — vrijeme povoljno« jer ona vodi u svježe, novo stvorenje uskrsnog vremena u kojem Crkva s Kristom uskrsava na rajski život. O njegovoj slavi i njegovom poniženju čitali smo kroz sedmicu iza Sedamdesetnice. Na Pepelnicu smo se našli na pragu pred njegovim ponovno otvorenim vratima. Danas je zasjala njegova ljepota na rubu pustinje, gdje Crkva i duše stoje s Kristom u borbi proti napastima a anđeli ih Božji hrane nebeskim kruhom. »Vrijeme posta nam otvara rajska vrata«. Primimo ga s molitvom i prošnjom da se možemo na dan uskrsnuća s Gospodinom veseliti.

EMILIJANA LOEHR

ŽUPSKE SESTRE

Još g. 1959. izašao je u đakovačkom »Vjesniku« (br. 1, str. 11.) članak: »S novih osnova«, o problemu ženskog redovništva kod nas, u poratnim, po mnogočemu jako izmijenjenim, pa i otežanim, uslovima i prilikama. U tome članku bio je posebno naglašen i značaj tzv. »župskih sestara«. Dokazivalo se u njemu, da perspektive ženskog redovništva u našoj današnjoj konkretnoj situaciji leže, prvotno, u malim redovničkim kućama, koje bi se osnivale na što više mjesta — po mogućnosti u svakoj župi — i imale za zadaću — uz njegu specifičnog asketskog života prema evanđeoskim savjetima — najviše baš pomoćni apostolat: pomaganje u duhovnoj pastvi. Indirektno pomaganje, ali i ono direktno: u crkvi, na koru, u katehizaciji i vjerskoj pouci, kod bolesnika, u župskim i crkvenim kancelarijama.

Historijat

Već su se i u to doba opažale prve konture toga novoga sistema. Tendencija je u tom smjeru očito već postojala. Oblikovale su se bile i prve njezine konkretne forme. Bilo je već ponešto sestara ne samo po njihovim vlastitim malim kućama od prije rata, nego i po župskim dvorovima, u biskupskim kurijama, po sjemeništima, a ovdje ondje i u crkvenim uredima i po samostanima.

Otada je interes za »župske sestre« još više porastao: raste svaki dan. Župa, gdje su sestre u župskom dvoru, ima

Korizma i Uskrs idu nerazdvojivo zajedno. Korizma je zato i nazvana »tempus acceptabile — vrijeme povoljno« jer ona vodi u svježe, novo stvorenje uskrsnog vremena u kojem Crkva s Kristom uskrsava na rajski život. O njegovoj slavi i njegovom poniženju čitali smo kroz sedmicu iza Sedamdesetnice. Na Pepelnicu smo se našli na pragu pred njegovim ponovno otvorenim vratima. Danas je zasjala njegova ljepota na rubu pustinje, gdje Crkva i duše stoje s Kristom u borbi proti napastima a anđeli ih Božji hrane nebeskim kruhom. »Vrijeme posta nam otvara rajska vrata«. Primimo ga s molitvom i prošnjom da se možemo na dan uskrsnuća s Gospodinom veseliti.

EMILIJANA LOEHR

ŽUPSKE SESTRE

Još g. 1959. izašao je u đakovačkom »Vjesniku« (br. 1, str. 11.) članak: »S novih osnova«, o problemu ženskog redovništva kod nas, u poratnim, po mnogočemu jako izmijenjenim, pa i otežanim, uslovima i prilikama. U tome članku bio je posebno naglašen i značaj tzv. »župskih sestara«. Dokazivalo se u njemu, da perspektive ženskog redovništva u našoj današnjoj konkretnoj situaciji leže, prvotno, u malim redovničkim kućama, koje bi se osnivale na što više mjesta — po mogućnosti u svakoj župi — i imale za zadaću — uz njegu specifičnog asketskog života prema evanđeoskim savjetima — najviše baš pomoćni apostolat: pomaganje u duhovnoj pastvi. Indirektno pomaganje, ali i ono direktno: u crkvi, na koru, u katehizaciji i vjerskoj pouci, kod bolesnika, u župskim i crkvenim kancelarijama.

Historijat

Već su se i u to doba opažale prve konture toga novoga sistema. Tendencija je u tom smjeru očito već postojala. Oblikovale su se bile i prve njezine konkretne forme. Bilo je već ponešto sestara ne samo po njihovim vlastitim malim kućama od prije rata, nego i po župskim dvorovima, u biskupskim kurijama, po sjemeništima, a ovdje ondje i u crkvenim uredima i po samostanima.

Otada je interes za »župske sestre« još više porastao: raste svaki dan. Župa, gdje su sestre u župskom dvoru, ima

danas već po svim našim biskupijama. Iz godine u godinu množi se njihov broj. Starješinstva pojedinih ženskih redovničkih družbi muku muče sa svećenicima, koji ih, sve više, salijeću molbama, da im, na župu, pošalju sestre. Kad bi se svakome pozivu odmah moglo udovoljiti, postala bi to, domalo, masovna, opća pojava. A crkvenih zavoda i sjemeništa bez sestara uopće više ni nema. Još malo, pa ne će biti ni biskupskih rezidencija. I u većini naših muških samostana sestre danas već vode kućanstvo i kuhinju. I u katedralama su nam, sve od reda, sakristanke. I u mnogom župskom uredu i biskupskoj kancelariji one sjede i vrše razne pomoćne, manipulativne, računske, a kojiput i konceptualne poslove.

Problem je »župskih sestara« prema tome danas u nas neposredno aktualan. Barem, ako ga uzmemo u njegovu širem značenju, u kojemu on uključuje sav onaj djelokrug ženskih redova i družbi, koji je u nekoj vezi sa užim crkvenim i pastoralnim radom, za razliku od njihova tradicionalnog djelokruga, gdje su redovnice djelovale, uglavnom, kao odvojena i u sebe zatvorena grana crkvenog života i bavile se, prema vani, samo karitativnošću i odgojem, školskim i internatskim, ženske omladine.

Problematika

Ta najnovija faza u razvoju našega ženskog redovništva iznijela je na tapet i svoje specifične probleme. Pokazala je prednosti toga, novoga, sistema, ali i njegove slabe strane. Otvorila je mnoga pitanja, koja s tim u vezi treba rješavati, a koja prije nijesu ni postojala. Prilagođivanje redovničkog (ženskog) života novim prilikama i novim zahtjevima proces je, koji traži i svoje principe i svoje norme, i svoju teoriju. Koješta se je, sa toga područja, pokazalo dobrim, koješta i manje dobrim. Treba provoditi selekciju i revizije. Na temelju iskustava, boljih i lošijih. A sve prema temeljnim zakonima redovničkog života, kako je on u Crkvi oduvijek zakonito ustanovljen i reguliran.

Autoritativno i službeno nije se na tom području — koliko je nama poznato — ništa značajnije učinilo. Više se crkvene vlasti nijesu dosada puno uplitale u taj proces. Pogotovu ne na interdijecezanskoj bazi i sa širim publicitetom. On se je razvijao više na linji spontanosti inicijativa: odozdol, bez sistema, nejednako, eksperimentalno, lokalno, na odgovornost pojedinačnih crkvenih i redovničkih faktora. Tek ovdje ondje

dao je pokoji biskup neku — ponajviše uopćenu — direktivu. Direktivu, iz koje se je moglo više naslućivati, nego zaključivati.

A ipak su, čini se, stvari došle dotle, da se neka rekapitulacija može, pa valjda i mora, napraviti. Makar, opet, neoficiozno, privatno.

Mi bismo to htjeli učiniti u ovom članku. Pokušali smo bili pribaviti i ponešto pozitivna materijala, osobito od starješinstava ženskih redovničkih družbi. Ali, pravoga uspjeha nije bilo. Odgovori su bili, izuzam u jednom slučaju, više načelni nego informativni i dokumentarni. Ostalo nam je, da se oslonimo na opažanje i na, uglavnom, slučajne izjave: onako usput, »en passant«. No i na neke notorne činjenice iz kruga, koji nam je bio na dohvat.

Problemi se i poteškoće vrte najviše oko »župskih sestara« u užem smislu, gdje su sestre nastanjene direktno u župskom dvoru.

Sestre na župi, u vlastitoj kući

Sestre na župi, ali u svojoj kući, pod svojim vlastitim krovom, svima su ideal. Odmah onda otpadaju sve poteškoće i svi prigovori. A župa ipak dobiva sve ono, što joj jedna ženska redovnička zajednica u njoj može dati. Ne dolazi, ozbiljno, u pitanje redovnička disciplina ni život po pravilima; nema nikakvih kolizija u kompetencijama; nema prilike za bilo kakve teže zlorabe; situacija je, u svakom pogledu — pravnom prije svega — potpuno jasna: i za župnika i za sestre. Sestre imaju svoj obični dnevni red, žive po svojim pravilima i pod isključivom vlašću svojih redovničkih poglavara, uzdržavaju se u vlastitoj režiji, kako umiju i mogu; veze su im sa župom i sa župnikom spontane i dobrovoljne. I ako se imaju formalno regulirati, stvar je laka. Sklopi se ugovor; znaju se kanoni; tu su više vlasti, crkvene i redovne, da smire eventualne sporove. Što će učiniti župi, to tada ovisi s jedne strane o dobroj volji sestara, a s druge o inicijativi, revnosti i taktici župnika. Župnik treba da je svjestan, koliki su mu kapital sestre u župi: već svojim postojanjem, molitvom, dobrim primjerom. Treba stoga da im veledušno pomaže — materijalno i moralno — da ih zaštićuje, da ih preporučuje blagonaklonosti i darežljivosti vjernika. Treba da im, u duhovnom pogledu, bude u svemu na ruku da se pažljivo brine za njihove potrebe sa toga područja: da ih raz-

borito nadzire, da ih, u svom duhovnom djelokrugu, odgaja za redovničku svetost i pravdu, da im bude na uslugu za ispovijed i duhovne pouke, ali i da se u njihove nutarnje i kućne poslove što manje miješa. Valja da štuje njihovu redovničku autonomiju i njihov specifični način života. No zato i sestre moraju biti svijesne, da prema župi, u kojoj borave, imaju pred Bogom i pred Crkvom — osobito u današnje vrijeme — i izrazito apostolske obaveze. Pa će se rado staviti župniku na raspolaganje u svemu, gdje mu mogu pomoći u pastvi i nešto učiniti za duhovno dobro duša i župe, u koliko to odgovara njihovu pozivu. Pogotovu, ako je i kad je i župnik s tim sporazuman. Šta je, na primjer, naravnije, nego da mjesne sestre budu sakristanke i zvonarice u crkvi, da kite crkvu i rede crkveno ruho, da vode crkveno pjevanje i same u njemu učestvuju, da predmole u crkvi, da pomažu u katehizaciji djece i školske omladine, da daju opću vjersku pouku zaručnicama i obraćenicama, da sudjeluju u organizaciji crkvenih svečanosti i priredaba, da obilaze bolesnike i pripravljaju ih na sakramente i na smrt, da budu propagandistkinje i povjerenice katoličke knjige i štampe, da na sebe preuzmu glavni udio u župskoj karitativnoj djelatnosti i u djelima milosrđa? I u pomoćnoj dvorbi bolesnika! I u higijensko-zdravstvenom, kućaničkom, prosvjetnom, savjetovanju vjernika! A na većim će župama doći u obzir i ispomoć u župskoj kancelariji, arhivu, kartoteci, knjižnici. U svemu je tomu njihova apostolska suradnja sa župom i sa župnikom i moguća, i poželjna i nužna. Grehota bi bila, da se pasiviziraju. Moraju se pokazati na to spremne i s veseljem se odazvati, dadne li im župnik priliku. A on će im je, ako je imalo pametan i revan, rado dati. Jedva će dočekati, da mu pomažu. Pastoralni je to kapital, koji se ne da ocijeniti. Sestre su na župi, ako su dobra duha i ako je njihova aktivnost ispravno kanalizirana, pravo blago. Saveznik pastvi, od kojega je teško boljega i zamisliti. A razumije se samo po sebi, da će župa sestrama njihov rad i remunerirati. I materijalno. Mjesto da župnik iz crkvene blagajne, plaća laičkog sakristana, sakristanku, orguljašu, plaćat će sestre. Bit će im to lijepa pomoć i zakrpa. A ostalo će već u toj stvari učiniti sestarska snalažljivost. Živjet će malo od vrta i ekonomije, malo od ručnoga rada, malo od instrukcija, glazbenih i školskih, malo od usluga bolesnicima, malo od dobrotvornosti vjernika, a najviše od — Božje Providnosti. Materialia kod sestara ni onako nijesu

nikada problem. U tom su pogledu sestre, i sa naravnoga gledišta, najvitalniji elemenat u Crkvi. Njihovo je gospodarenje uvijek najekonomičnije. Sve rade, a nitko puno ne troši. I sve je koncentrirano na jedno ognjište i savršeno iznivelirano: kao na tekućoj vrpci. A župa i župnik imat će tako mjesto običnog, profesionalnog i najamničkog personala stručni, povjerljivi, apostolski, elitni.

Takvo je rješenje problema najidealnije i treba ga, kad je to moguće, preferirati svakomu drugome. Gdje sestre, još otprije, nemaju svoje kuće, valja nastojati da je dobiju. Prije je to na dosta mjesta bila stvar prilično jednostavna. Svagdje ondje, gdje je župa imala svojih ili beneficijalnih nekretnina. Darovao bi im se ili ustupio na uporabu pogodan župski objekat. Danas je to rijetko gdje moguće. Ali i danas je moguće nešto drugo. Same će sestre kojiput biti u stanju i voljne, da sebi kupe ili sagrade kuću. Isključivo o svom trošku, ili uz pomoć, veću ili manju, župe i vjernika. Drugi put će im je netko, možda i darovati ili prodati daleko ispod cijene. Spontano ili na intervenciju i zauzimanje župnikovo; njegovim posredovanjem. Treći put će sam župnik povesti akciju da se sestrama nešto kupi, o trošku župe i vjernika. Uvijek je dobro, u najmanju ruku, na to misliti i praviti s tim kombinacije. Bilo je i iza rata više takvih slučajeva. Samo treba pritom paziti, da takva, nova sestarska kuća bude, ako je ikako moguće, što bliže crkvi i župskom dvoru. Traži to i duhovna korist i komocija sestara, a traži to i uspješno vršenje funkcija, koje će sestre preuzeti u crkvi i u pomoćnoj duhovnoj pastvi.

Na takvim župama, sa sestarskom kućom u mjestu, nije više, barem sa pastoralne strane, urgentan problem »župskih sestara«. Ako on, i u tom slučaju, postoji, on postoji samo kao, sekundaran, problem župnikova kućanstva i gospodarstva. A taj nije svagdje urgentan. Župnik onda može, komotno, uza se imati nekoga od rodbine. A može, ako je samac i ako ne vodi gospodarstva, a župa mu je mala, biti, za nuždu i posve bez profesionalne kućne posluge. Mogu mu hranu sestre donositi iz svoje kuće — manje je zgodno, da on k njima dolazi jesti — a mogu mu, ujutro i navečer i pospremiti kuću. Razumije se: sve to uz potrebne kaucije. Nikada ne bi trebalo, da u župski stan, na posao, ide samo jedna sestra: moraju biti dvije. Baš kao što ni župnik, ako je pametan, neće, prečesto biti gost u sestarskoj kući, a pogotovu neće sa

sestrama ni u čemu biti intiman ni previše domać. Pazit će na svoj i na njihov dobar glas. Čuvat će i sebe i njih.

Drukčija je situacija, ako je župa velika ili gradska, s mnogo kancelarijskog posla i s jakom frekvencijom stranaka, ili ako župnik vodi gospodarstvo. Onda mu nema druge, nego ili da drži kod sebe rodbinu, ili da uzme u župski stan prave »župske sestre«: najjednostavnije od one kongregacije, koja već u župi ima svoju kuću.

Dr. ČEDOMIL ČEKADA

SPOVEDANJE VERNIKOV

Odkar trpimo tudi pri nas za pomanjkanjem duhovnikov, so nekateri dušnopastirski problemi, ki so že poprej obstajali, postali še bolj pereči. Rad bi se ozrl v tem spisu le na enega, ki spada med najbolj pereče. To je spovedovanje med Božjo službo ob nedeljah in praznikih. Tako spovedovanje v načelu sploh ni v skladu z liturgičnim opravilom. Verniki, ki prihajajo k Božji službi ob nedeljah in praznikih, prihajajo zato, da Boga slave in sprejemajo Božjo besedo, ki naj jih v življenju vodi, in kruh božji, ki naj jih krepča in posvečuje v življenju. Zato ni v času svete daritve primerno tuhtanje o grehih in življenju izven bogoslužnega prostora. Čeravno je zelo težko, a je vendar pravilno, da verniki, ko prihajajo k maši, ob nedeljah in praznikih, pri pragu cerkve odlože vse svoje posvetne misli in skrbi. Sedaj nastopa Bog in sedaj je čas, da se duša pogovarja s svojim Stvarnikom. Zamislimo se pa v stvarnost, v mrzlično psihozo pred spovednico, zlasti ob nedeljah in praznikih, ko je mnogo spovendancev. Ali bodo vsi ti dobro opravili spoved? Saj gre vendar za zakrament, ki ga ne smemo jemati kot kakšno zasebno pobožnost.

Kjer je samo eden duhovnik v župniji, kar je dandanes že pogosten pojav, potem se ta mrzličnost že pri spovedovanju tik pred sveto mašo samo še stopnuje. Tisti pa, ki morda niti na vrsto niso prišli, se še povrhu čutijo za nekaj ogoljufani. Praznično razpoloženje je splahnelo v neki zagrenjen občutek. Če nato še pomislimo na ubogega duhovnika, ki se niti ne more prav zbrati za sveto dejanje pred oltarjem, ampak mora naravnost iz spovednice zdrveti pred oltar ali na prižnico, potem nam počasi postane jasno, da je ta praksa potreb-

sestrama ni u čemu biti intiman ni previše domać. Pazit će na svoj i na njihov dobar glas. Čuvat će i sebe i njih.

Drukčija je situacija, ako je župa velika ili gradska, s mnogo kancelarijskog posla i s jakom frekvencijom stranaka, ili ako župnik vodi gospodarstvo. Onda mu nema druge, nego ili da drži kod sebe rodbinu, ili da uzme u župski stan prave »župske sestre«; najjednostavnije od one kongregacije, koja već u župi ima svoju kuću.

Dr. ČEDOMIL ČEKADA

SPOVEDANJE VERNIKOV

Odkar trpimo tudi pri nas za pomanjkanjem duhovnikov, so nekateri dušnopastirski problemi, ki so že poprej obstajali, postali še bolj pereči. Rad bi se ozrl v tem spisu le na enega, ki spada med najbolj pereče. To je spovedovanje med Božjo službo ob nedeljah in praznikih. Tako spovedovanje v načelu sploh ni v skladu z liturgičnim opravilom. Verniki, ki prihajajo k Božji službi ob nedeljah in praznikih, prihajajo zato, da Boga slave in sprejemajo Božjo besedo, ki naj jih v življenju vodi, in kruh božji, ki naj jih krepča in posvečuje v življenju. Zato ni v času svete daritve primerno tuhtanje o grehih in življenju izven bogoslužnega prostora. Čeravno je zelo težko, a je vendar pravilno, da verniki, ko prihajajo k maši, ob nedeljah in praznikih, pri pragu cerkve odlože vse svoje posvetne misli in skrbi. Sedaj nastopa Bog in sedaj je čas, da se duša pogovarja s svojim Stvarnikom. Zamislimo se pa v stvarnost, v mrzlično psihozo pred spovednico, zlasti ob nedeljah in praznikih, ko je mnogo spovedancev. Ali bodo vsi ti dobro opravili spoved? Saj gre vendar za zakrament, ki ga ne smemo jemati kot kakšno zasebno pobožnost.

Kjer je samo eden duhovnik v župniji, kar je dandanes že pogosten pojav, potem se ta mrzličnost že pri spovedovanju tik pred sveto mašo samo še stopnjuje. Tisti pa, ki morda niti na vrsto niso prišli, se še povrhu čutijo za nekaj ogoljufani. Praznično razpoloženje je splahnelo v neki zagrenjen občutek. Če nato še pomislimo na ubogega duhovnika, ki se niti ne more prav zbrati za sveto dejanje pred oltarjem, ampak mora naravnost iz spovednice zdrveti pred oltar ali na prižnico, potem nam počasi postane jasno, da je ta praksa potreb-

na spremembe ali vsaj večje umerjenosti. Toda kako in na kak način? Jasno je, da moramo sobotni popoldan in popoldan pred praznikom posvetiti spovednici. Priprava za pridigo se mora nujno umakniti na prejšnje dni. Prav tako je potrebno, da se duhovnik, preden odide v spovednico, zbere. Najbolje bi bilo, da se pripravi s primernim branjem in molitvijo. Vemo, kako je včasih težavno v spovednici in taka priprava bi bila za duhovnika le blagodejno olajšanje pri odgovornem delu. Tudi verniki bi imeli neprimerno več koristi od takih spovedi.

Sv. pismo je gotovo prva knjiga, ki jo treba brati tudi kot pripravo za spovednico. Potem je tu stoletna zlata knjižica, ki se nikakor ni preživela. Vedno je sodobna. Ime ji je »Hoja za Kristusom«. Lahko bi našteli še druge avtorje, a vsak sam morda bolje ve, kar bi mu ustrezalo. Tu so odlična dela p. Plusa ali p. Danijela Considinea kakor npr. »Veselite se« in »Jasnine«. Naštejmo le nekaj poglavij iz te knjižice: Prijaznost, Malodušnost, Premalo velikodušnosti, Pogled vase, Oljska gora, Bóg nas potrebuje, Sveto veselje. Zaupanje in svetost in podobno. Že naslovi teh poglavij se spodbudni in nam razodevajo, da je v tej knjižici marsikaj, kad zelo koristi za spovednico. Zlasti je pa znana »Filoteja« sv. Frančiška Saleškega, ki je tako rekoč nastala v spovednici.

Razen tega je molitev pred tabernakljem najlepša priprava za spovednico. Spominjam se še iz mladosti, ko je naša družina živela v Banatu, kako so tam duhovniki redno prihajali v spovednico oblečeni v superpelicej in štolo že iz zakristije mimo tabernaklja, kjer so se najpoprej pomudili v molitvi. Tako je že sam nastop spovednika slovesno in spodbudno vplival na čakajoče vernike.

Še to in ono bi bilo potrebno omeniti, zlasti glede spovednic, ki so ponekod povsem nemogoče. Prvo je, da je spovednica zaprta. Prostor za spovedance naj bo vsaj zagrnjen z zaveso. Higiensko je, čez linico obesiti celofan, da spovedanec ne diha v spovednika. Najboljše spovednice so nedvomno tiste, ki so popolnoma vzidane v zid. Vernik, ki stopi v tako spovednico, ima v sebi že poseben občutek varnosti in bo zato mnogo laže svoje srce razkril Božjemu namestniku v spovednici.

Vem, da se bodo našli tudi ugovori, češ v današnjih razmerah je nemogoče doseči ta ideal; vem, da bodo vznikle razne težave, zlasti za zelo oddaljene vernike. Toda ljudje se bodo postopoma navadili, če jim bomo dovolj jasno razložili potrebo in pomen te prakse. Nekoč so ljudje že

v soboto opoldne ali popoldne prenehali z delom in se pripravljali na nedeljo. Kakšna velika škoda je, da je ta hvalevredna navada izginila! Dober kristjan navsezadnje mora najti toliko časa, da bo lahko svoji duši dal, kar ji gre. Edina resnejša težava bi bili starejši ljudje, ki bi res težko v dveh zaporednih dneh prišli v cerkev, zlasti če so bolj oddaljeni. Toda zanje so še vedno delavniki, ko jih lahko duhovnik pred mašo ali po maši nemoteno spove. V številnih župnijah so v preteklosti imeli ob sobotah zvečer večernice, po večernicah pa je bilo spovedovanje, ponekad tudi pozno v noč. Toda tudi ta hvalevredna navada je povsem izginila, seveda ne vedno po krivdi župnika, a marsikje je župnik želel soboto zvečer imeti zase za boljšo pripravo za naslednji dan. Mislim, da bi to hvalevredno navado morali ponovno uvesti v vseh naših župnijah; vsaj na voljo mora biti duhovnik svojem vernikom vsako soboto zvečer.

To je bilo le nekaj misli o perečem vprašanju našega spovedovanja. Naj bi bile v spodbudo za nadaljnje razmišljanje.

VILKO ŠOLINC

VIDICI

KNJIGA KOJU SMO S UGODNOŠĆU PROČITALI

P. Yves Ivonides (o. Ivon Čuk): Život sv. Franje Asiškoga, Zagreb 1963.

Knjige su ljudi. Koji ljudi nose u sebi svoje vlastite misli, oni nas privlače i osvajaju, jer pravu snagu i opću vrijednost imaju samo oni doživljaji, koji su autentični odraz jedne duše. Ima knjiga malenih po obujmu, ali su bogate i plodne sadržajem. Kondenzacija bitka opća je karakteristika i mjera savršenosti bića. To važi jednako na području duhovnog i materijalnog zbivanja.

Život sv. Franje Asiškoga, koji je izlazio u nastavcima »Glasnika sv. Antuna Padovanskoga«, a sada tiskan u posebnoj i lijepo opremljenoj knjižici, gornje misli potvrđuje u punoj mjeri. Knjiga mala po obujmu, ali puna svježine, ljepote i sadržaja. Da smo je pronašli na stranom književnom tržištu, sigurno je, da bismo joj dali i više priznanja. (To je naš stari običaj!)

Asiški Siromah dobro nam je poznat i svima drag. Ipak nam je njegov lik kroz ovu knjižicu zablistao posebnom jasnoćom i, možemo slobodno reći ,u jednom novom i bližem osvjetljenju. Pred veličinom Franjine osobe i izvanrednim elementima njegove duhovne konstrukcije, mnogi su gubili smisao za realnost pa su cijeli slučaj — i ne htijući — pomicali u predjele legende, čuda, neke nadljudske gotovosti u kojoj se gubila njegova osobna nota i suradnja. U tom

v soboto opoldne ali popoldne prenehali z delom in se pripravljali na nedeljo. Kakšna velika škoda je, da je ta hvalevredna navada izginila! Dober kristjan navsezadnje mora najti toliko časa, da bo lahko svoji duši dal, kar ji gre. Edina resnejša težava bi bili starejši ljudje, ki bi res težko v dveh zaporednih dneh prišli v cerkev, zlasti če so bolj oddaljeni. Toda zanje so še vedno delavniki, ko jih lahko duhovnik pred mašo ali po maši nemoteno spove. V številnih župnijah so v preteklosti imeli ob sobotah zvečer večernice, po večernicah pa je bilo spovedovanje, ponekad tudi pozno v noč. Toda tudi ta hvalevredna navada je povsem izginila, seveda ne vedno po krivdi župnika, a marsikje je župnik želel soboto zvečer imeti zase za boljšo pripravo za naslednji dan. Mislim, da bi to hvalevredno navado morali ponovno uvesti v vseh naših župnijah; vsaj na voljo mora biti duhovnik svojem vernikom vsako soboto zvečer.

To je bilo le nekaj misli o perečem vprašanju našega spovedovanja. Naj bi bile v spodbudo za nadaljnje razmišljanje.

VILKO SOLINC

VIDICI

KNJIGA KOJU SMO S UGODNOŠĆU PROČITALI

P. Yves Ivonides (o. Ivon Ćuk): Život sv. Franje Asiškoga, Zagreb 1963.

Knjige su ljudi. Koji ljudi nose u sebi svoje vlastite misli, oni nas privlače i osvajaju, jer pravu snagu i opću vrijednost imaju samo oni doživljaji, koji su autentični odraz jedne duše. Ima knjiga malenih po obujmu, ali su bogate i plodne sadržajem. Kondenzacija bitka opća je karakteristika i mjera savršenosti bića. To važi jednako na području duhovnog i materijalnog zbivanja.

Život sv. Franje Asiškoga, koji je izlazio u nastavcima »Glasnika sv. Antuna Padovanskoga«, a sada tiskan u posebnoj i lijepo opremljenoj knjižici, gornje misli potvrđuje u punoj mjeri. Knjiga mala po obujmu, ali puna svježine, ljepote i sadržaja. Da smo je pronašli na stranom književnom tržištu, sigurno je, da bismo joj dali i više priznanja. (To je naš stari običaj!)

Asiški Siromah dobro nam je poznat i svima drag. Ipak nam je njegov lik kroz ovu knjižicu zablistao posebnom jasnoćom i, možemo slobodno reći ,u jednom novom i bližem osvjetljenju. Pred veličinom Franjine osobe i izvanrednim elementima njegove duhovne konstrukcije, mnogi su gubili smisao za realnost pa su cijeli slučaj — i ne htijući — pomicali u predjele legende, čuda, neke nadljudske gotovosti u kojoj se gubila njegova osobna nota i suradnja. U tom

štimungu bili smo skloni Franjinu pojavu primiti više kao čudno svjetlo s Neba, u kojem se gube ljudski tonovi i elementi. Međutim p. Čuk nam je s velikom sigurnošću, ugodnom lakoćom i sa izvrsnom psihologijom isklesao nutarnji lik sv. Franje, tako da je s njega obrisao svu patinu dalekog vremena i nejasnu maglicu legende, koja je uvijek i po snazi i po ljepoti zaostajala za njegovim autentičnim licem i duhom. Razvoj, transformacija u »sliku Sina Božjega« te duhovno sazrijevanje i kod Franje kao i kod svih drugih smrtnika podliježe općem zakonu hrvanja Milosti s otporom fizičkih, zemaljskih i animalnih snaga. Mada je ubrzo izrastao u duhovnog orijaša, ipak ni kod njega nije bilo ništa na preskok i bez povezanosti. Sve je u osnovi bilo zajedničko djelo čovjeka i milosti, zato sve ljudsko, općečovječansko i blisko. I u njemu je Milost sve susrela, što sreta i u nama. Zato nam je kroz ovu knjižicu postao još bliži i draži.

Izrađujući nutarnji lik sv. Franje p. Čuk je često puta na blistav i lapidaran način formulirao misli i zapažanja, koji se doimlju kao snažni i svježi aforizmi. Za ovaj život sv. Franje možemo slobodno reći, da je to roman, u kojem ništa nije izmišljeno.

Još jednu stvar treba istaknuti: P. Čuk zna ne samo fino zapažati i misliti, nego i vrlo lijepo pisati. Ima pasusa, koji su pravi mali literarni biseri. Poezija bez patetike i namještenosti. Poezija čista, svježa i prirodna kao duša sv. Franje. Mada je tematika po sebi sva ozbiljna, Čukova se poezija uklapa u nju posve prirodno, lako i ugodno. Dah Sveca-pjesnika i akordi njegova »Hvalospjeva Stvorova« svu knjižicu prožimlju ,nadahnjuju i nose. Knjiga je zaista čisti užitak i obilna, vedra pouka. Iz nje nam živo i uvijek aktuelno govori jedan od onih, koji su Krista čuli punim sluhom pa nijedan korak od toga časa nisu napravili promašen.

Kako je lijepa i zdrava metafizika, koju je Franjo ostvario na sebi i na onima, koje je zahvatio svojim dahom. Kako su plitke naše isprike, da se i mi toj struji svim bićem ne podamo!

Fra STANKO VASILJ

»ECCE, QUAM BONUM . . .« (Ps. 132, 1)
(S jedne korone)

Neki sam dan ponovo osjetio istinitost one: »Kako je dobro i kako je ugodno, kad braća stanuju zajedno!« A sa mnom i svi drugi prisutni svećenici.

Bila je korona u župi M. Prometno je teže pristupačna, pa ipak nas se je sabralo petnaest svećenika. Među njima i Dekan susjedne dekanije. Pozvao ga je Domaćin, da održi tom zgodom, uz svečanu sv. Misu, svećenicima i vjernicima, prigodnu propovijed.

Bilo je tako lijepo. Po svemu se je vidjelo i osjećalo, da je domaći župnik — taj je ujedno i dekan — revan Božji svećenik. Zar bi se inače sabrao tako lijep broj vjernika na sv. Misi; u kasni predpodnevni sat?! Bilo ih je oko tri stotine. I žena i djevojaka, i muževa i mladića, i djece. I svi su se tako lijepo ponašali u crkvi. Sabrano su slušali propovijed, oduševljeno pjevali, pobožno se molili.

Propovijed je bila evanđeoski jednostavna — ističemo to kao pohvalu! — ali puna topline i uvjerljivosti. Preosjetili smo svi pri-

štimungu bili smo skloni Franjinu pojavu primiti više kao čudno svjetlo s Neba, u kojem se gube ljudski tonovi i elementi. Međutim p. Čuk nam je s velikom sigurnošću, ugodnom lakoćom i sa izvrsnom psihologijom isklesao nutarnji lik sv. Franje, tako da je s njega obrisao svu patinu dalekog vremena i nejasnu maglicu legende, koja je uvijek i po snazi i po ljepoti zaostajala za njegovim autentičnim licem i duhom. Razvoj, transformacija u »sliku Sina Božjega« te duhovno sazrijevanje i kod Franje kao i kod svih drugih smrtnika podliježe općem zakonu hrvanja Milosti s otporom fizičkih, zemaljskih i animalnih snaga. Mada je ubrzo izrastao u duhovnog orijaša, ipak ni kod njega nije bilo ništa na preskok i bez povezanosti. Sve je u osnovi bilo zajedničko djelo čovjeka i milosti, zato sve ljudsko, općečovječansko i blisko. I u njemu je Milost sve susrela, što sreta i u nama. Zato nam je kroz ovu knjižicu postao još bliži i draži.

Izrađujući nutarnji lik sv. Franje p. Čuk je često puta na blistav i lapidaran način formulirao misli i zapažanja, koji se doimlju kao snažni i svježi aforizmi. Za ovaj život sv. Franje možemo slobodno reći, da je to roman, u kojem ništa nije izmišljeno.

Još jednu stvar treba istaknuti: P. Čuk zna ne samo fino zapažati i misliti, nego i vrlo lijepo pisati. Ima pasusa, koji su pravi mali literarni biseri. Poezija bez patetike i namještenosti. Poezija čista, svježa i prirodna kao duša sv. Franje. Mada je tematika po sebi sva ozbiljna, Čukova se poezija uklapa u nju posve prirodno, lako i ugodno. Dah Sveca-pjesnika i akordi njegova »Hvalospjeva Stvorova« svu knjižicu prožimlju ,nadahnjuju i nose. Knjiga je zaista čisti užitak i obilna, vedra pouka. Iz nje nam živo i uvijek aktuelno govori jedan od onih, koji su Krista čuli punim sluhom pa nijedan korak od toga časa nisu napravili promašen.

Kako je lijepa i zdrava metafizika, koju je Franjo ostvario na sebi i na onima, koje je zahvatio svojim dahom. Kako su plitke naše isprike, da se i mi toj struji svim bićem ne podamo!

Fra STANKO VASILJ

»ECCE, QUAM BONUM . . .« (Ps. 132, 1)
(S jedne korone)

Neki sam dan ponovo osjetio istinitost one: »Kako je dobro i kako je ugodno, kad braća stanuju zajedno!« A sa mnom i svi drugi prisutni svećenici.

Bila je korona u župi M. Prometno je teže pristupačna, pa ipak nas se je sabralo petnaest svećenika. Među njima i Dekan susjedne dekanije. Pozvao ga je Domaćin, da održi tom zgodom, uz svečanu sv. Misu, svećenicima i vjernicima, prigodnu propovijed.

Bilo je tako lijepo. Po svemu se je vidjelo i osjećalo, da je domaći župnik — taj je ujedno i dekan — revan Božji svećenik. Zar bi se inače sabrao tako lijep broj vjernika na sv. Misi; u kasni predpodnevni sat?! Bilo ih je oko tri stotine. I žena i djevojaka, i muževa i mladića, i djece. I svi su se tako lijepo ponašali u crkvi. Sabrano su slušali propovijed, oduševljeno pjevali, pobožno se molili.

Propovijed je bila evanđeoski jednostavna — ističemo to kao pohvalu! — ali puna topline i uvjerljivosti. Preosjetili smo svi pri-

sutni, i svećenici, i vjernici, svu čarobnost svetoga Božjeg zajedništva, što povezuje svećenike i vjernike u čvrstu cjelinu. Osobito je zgodno, da u takvim prigodama istaknemo važnost vjerničkih molitava i žrtava za dovoljan broj svećenika i za našu svećeničku svetost i revnost.

Dekanov govor i izvještaj, četiri elaborata mlađih svećenika, pa iza svakog referata debata — sve je bilo na visini. Teme su bile zgodno izabrane i solidno obrađene. A debata je pokazala, da su duhovni pastiri ukopčani u život, da poznavaju i osjećaju sve suvremene probleme i da živu za svoje stado.

Posebna je čast dana najstarijem svećeniku. Ali nesamo radi starosti i časti, što je starci treba da uživaju u Božjem Kraljevstvu na zemlji, nego i radi mladenačke svježine njegova duha i rada: ponajrevniji je u dekaniji, pun elana, skroman i jednostavan, uvijek spreman da primi svaku dobru i pametnu sugestiju; a uza sve to, što je uglavnom bio na seoskim župama, i njegovo ponašanje i njegova pastorizacija imaju sve finese grada i gradske pastve.

Ali je iskazana posebna čast i prisutnom Doktoru teologije radi njegove teološko-juridičke spreme i pastirske revnosti. A bilo je dano iskreno priznanje i najmlađima radi njihove hvale vrijedne svete snalažljivosti i revnovanja.

Inače je vladao duh iskrene duhovne radosti, za stolom se je isticala sveta umjerenost, dolazio je, i kod starijih, i kod mlađih, u punoj mjeri do izražaja smisao za vrlo ugodan humor, humor bez bolnog zabadanja, i prava bratska ljubav. Ljubomoru i drugim sitničavostima nije bilo nigdje traga. I, kad bi se pojedinci razilazili u mišljenju, nije bilo žučljivosti, već međusobno poštovanje, elegancija u riječima i u ponašanju. Pred Dekanom-Domaćinom i drugim starijim svećenicima i najmlađi su osjećali, da su jednakopravna braća. Nitko se od starijih nije nadmetao ni pokazivao tendenciju afirmiranja.

Dekan je cvao. Imao je i zašto. Ali je za sve lijepo i ugodno na toj koroni baš on posebno zaslužan. Davao je ton i svojim srdačnim dočekom svakog pojedinca, i svojom širokom gostoljubivošću, i otmjenim rječnikom u svom dekanskom izvještaju (više je hvalio, nego kudio; a, gdje je trebalo nešto i prigovoriti, rekao je jasno, ali kroz smijeh, moleći i biranim blagim riječima) u vođenju debate, te u svojim zdravicama i razgovoru za stolom.

Doista je lijepo i ugodno, kad braća u miru i ljubavi stanuju zajedno! Ali možemo i prestilizirati tu svetopisamsku misao: Lijepo je i ugodno, Bogu nadasve drago i hvalevrijedno, kad se svećenici na svojim sastancima i u svojim zajednicama ponašaju i osjećaju kao braća.

F. K.

CURSILLO, NOVO PASTORALNO SREDSTVO

Voditelji duhovnega življenja iščejo nove metode s katerimi bi vrnili modernemu, zmaterializiranemu človeku živo krščansko zavest. Ljudje so nasplošno še verni, in jih ni težko navdušiti za izredne verske slovesnosti ali zvabiti na romanje; drugače pa ravnajo, kadar Cerkev zahteva od njih dosledno življenje po veri in odpovedo, če je treba pokazati svoje prepričanje okolju v katerem živijo.

sutni, i svećenici, i vjernici, svu čarobnost svetoga Božjeg zajedništva, što povezuje svećenike i vjernike u čvrstu cjelinu. Osobito je zgodno, da u takvim prigodama istaknemo važnost vjerničkih molitava i žrtava za dovoljan broj svećenika i za našu svećeničku svetost i revnost.

Dekanov govor i izvještaj, četiri elaborata mlađih svećenika, pa iza svakog referata debata — sve je bilo na visini. Teme su bile zgodno izabrane i solidno obrađene. A debata je pokazala, da su duhovni pastiri ukopčani u život, da poznavaju i osjećaju sve suvremene probleme i da živu za svoje stado.

Posebna je čast dana najstarijem svećeniku. Ali nesamo radi starosti i časti, što je starci treba da uživaju u Božjem Kraljevstvu na zemlji, nego i radi mladenačke svježine njegova duha i rada; ponajrevniji je u dekaniji, pun elana, skroman i jednostavan, uvijek spreman da primi svaku dobru i pametnu sugestiju; a uza sve to, što je uglavnom bio na seoskim župama, i njegovo ponašanje i njegova pastorizacija imaju sve finese grada i gradske pastve.

Ali je iskazana posebna čast i prisutnom Doktoru teologije radi njegove teološko-juridičke spreme i pastirske revnosti. A bilo je dano iskreno priznanje i najmlađima radi njihove hvale vrijedne svete snalažljivosti i revnovanja.

Inače je vladao duh iskrene duhovne radosti, za stolom se je isticala sveta umjerenost, dolazio je, i kod starijih, i kod mlađih, u punoj mjeri do izražaja smisao za vrlo ugodan humor, humor bez bolnog zabadanja, i prava bratska ljubav. Ljubomoru i drugim sitničavostima nije bilo nigdje traga. I, kad bi se pojedinci razilazili u mišljenju, nije bilo žučljivosti, već međusobno poštovanje, elegancija u riječima i u ponašanju. Pred Dekanom-Domaćinom i drugim starijim svećenicima i najmlađi su osjećali, da su jednakopravna braća. Nitko se od starijih nije nadmetao ni pokazivao tendenciju afirmiranja.

Dekan je cvao. Imao je i zašto. Ali je za sve lijepo i ugodno na toj koroni baš on posebno zaslužan. Davao je ton i svojim srdačnim dočekom svakog pojedinca, i svojom širokom gostoljubivošću, i otmjenim rječnikom u svom dekanskom izvještaju (više je hvalio, nego kudio; a, gdje je trebalo nešto i prigovoriti, rekao je jasno, ali kroz smijeh, moleći i biranim blagim riječima) u vođenju debate, te u svojim zdravicama i razgovoru za stolom.

Doista je lijepo i ugodno, kad braća u miru i ljubavi stanuju zajedno! Ali možemo i prestilizirati tu svetopisamsku misao: Lijepo je i ugodno, Bogu nadasve drago i hvalevrijedno, kad se svećenici na svojim sastancima i u svojim zajednicama ponašaju i osjećaju kao braća.

F. K.

CURSILLO, NOVO PASTORALNO SREDSTVO

Voditelji duhovnega življenja iščejo nove metode s katerimi bi vrnili modernemu, zmaterializiranemu človeku živo krščansko zavest. Ljudje so nasplošno še verni, in jih ni težko navdušiti za izredne verske slovesnosti ali zvabiti na romanje; drugače pa ravnajo, kadar Cerkev zahteva od njih dosledno življenje po veri in odpovedo, če je treba pokazati svoje prepričanje okolju v katerem živijo.

Današnji človek živi bolj od verske navade kakor iz vere, kar pa nima globokih korenin hitro usahne, četudi trenutno še tako dobro uspeva. Verska nepoučenost, mlačnost in z njo združeno površno izpolnjevanje verskih dolžnosti so bistvene hibe današnjih kristijanov. Zato mora vprašanje duhovnega preporoda današnjega sveta zavzeti v Cerkvi prvo mesto, staviti ga moramo pred liturgično obnovo, zakaj še tako vzorna liturgija sama na sebi ne pomeni nič, če ne bi ljudi, ki bi ji sledili. »Svet je treba prenoviti od temeljev naggor«, je dejal pokojni Pij XII.

Odlično sredstvo za duhovno obnovo modernega sveta je cursillo (izg. kurziljo). Čeprav ima novo pastoralno sredstvo razmeroma kratko zgodovino, so bile na ta način duhovno prenovljene že cele škofije. Kjer se je cursillo uspešno končal je obisk v cerkvi narastel tudi za 100%. Zato se tovrstna metoda duhovne obnove tako hitro uveljavlja v deželah Evrope, Afrike in v obeh Amerikah. V Evropi žanje najlepše uspehe v matični deželi Španiji, v Nemčiji in Avstriji. V dunajski nadškofiji so začeli leta 1960. prirejati cursillo za može in žene. Od tedaj jih prirejajo vedno bolj pogosto, zlasti na Dunaju, kjer jih vodijo povečini klaretinci, pokroviteljstvo nad to duhovno institucijo ima kardinal König. V Ameriki se zavzema za takšno metodo duhovne obnove kardinal Spellman, in je zgradil hišo, kjer se zbirajo kurzilisti. Zelo pohvalno je ocenil delo kurzilistov tudi mehiški episkopat.

Kaj je cursillo? Beseda in zamisel tovrstne duhovne obnove sta španskega izvora. Cursillo je španski deminutiv za latinski cursus, tečaj, hrepenenje po smotru. Cursillo je torej majhen, kratek tečaj. Udeležuje se ga 30 do 40 ljudi in traja samo tri dni. Zamisel se je porodila ob velikem shodu katoliške mladine v škofiji Mallorca v Španiji leta 1948. Kljub navdušenju mladine za katoliške ideale, je takajšnji škof dr. Juan Herves spoznal, kako plitvo je njih versko življenje in nezadostno versko znanje, saj mnogi niso znali niti bistvenih verskih resnic. Nepoznanje verskih resnic uspava krščansko zavest, zato jo je treba prebuditi z izrednimi dramili. Okrog sebe je zbral skupino redovnih in svetnih duhovnikov, njim so se pridružili tudi nekateri goreči laiki, osnoval je manjše skupine v katerih so proučevali krščanske resnice teoretično in jih naobračali na praktično versko življenje. Tako je nastal cursillo. Sprva je bil namenjen samo moški mladini. Kmalu se je izkazalo, da po zamisli bolj ustreza odraslim kot mladini. Slog razgovorov so prilagodili tudi ženam, ki so se udeleževale cursillov, čeprav jim prvotno cursillo ni bil namenjen. Sprva so se udeleževali cursilla samo goreči laiki, da bi v njem še bolj poglobili versko zavest in kasneje v svojem okolju aktivno apostolsko delovali. Navdušenje kursilistov je kmalu zvabilo v svoj krog tudi omahljivce, dvomljivce in slabe katoličane. Mnogi od teh so prišli bolj zaradi veselja, ki vlada v cursillu kakor zaradi spoznanja verskih resnic, toda v veselju so spoznali lepoto krščanstva in se ga zavestno oklenili. Cursillo je zabeležil v svoji kratki zgodovini tudi številna in presenetljiva spreobrnenja. Danas je cursillo od prvotne zamisli spremenjen le toliko, da odpira vrata vsem, ne samo gorečim laikom, in je postal cenjeno sredstvo duhovne obnove modernega človeka.

Kako je cursillo organiziran in v čem je njegova moč? Po metodi se razlikuje od vseh drugih načinov duhovne obnove kot so re-

kolekcije, ljudski misijoni, duhovne vaje. Bistvo cursilla je po zamisli duhovnega utemeljitelja Edvarda Bonnina v tem, da posreduje osnovne krščanske resnice udeležencem v veselju. Krščansko veselje zbližuje udeležence med seboj, da se čutijo kot bratje in sestre v Kristusu. Med seboj tvorijo družbo, brez društvenih pravil. Društveni prispevek je molitev za bližnjega, društveni znak vesel obraz, iskaznica prenovljen duh, razlog za izključitev pa pomanjkanje dobre volje. Veselo razpoloženje odmeva zlasti v petju. Kursilisti veliko pojejo. Pojejo celo pri mizi in s pesmijo napravijo prehod od molka k razgovoru. Poleg nabožnih pesmi pojejo zlasti narodne pesmi in tudi vesele popevke. Ko pesem utihne si v prostem času in pri mizi pripovedujejo šale in dovtipe. Da je veselje vsesplošno, pri mizi ne sedijo vedno na istih mestih, ampak se menjavajo, da se tako med seboj tem bolj spoznajo in vzljubijo. Tudi duhovniki se pomešajo med udeležence tako pri mizi kot v kapeli. Z njimi so eno. Še več. Duhovniki so celo njihovi strežniki, ko nosijo hrano na mizo in odnašajo posodo, namesto njih berejo kratko duhovno branje pri začetku obroka, se z njimi šalijo in prepevajo.

Medsebojnemu zbližanju služi tudi pogovorni jezik, ki je preprost in domač. Tudi predavatelj se izraža preprosto, jasno in nazorno. V jezik vnašajo pojme in izraze iz vsakdanjega življenja, če ima voditelj pred seboj tehničko usmerjene ljudi uporablja za ponazoritev duhovnih resnic izraze in njihovega poklicnega področja. Resnico je treba prikazati preprosto in razumljivo, učeno izražanje utruja in odbija.

Cursillo gradi duhovno zgradbo na nauku o Kristusovem skrivnostnem telesu. Voditelji cursilla in udeleženci so eno med seboj, bratje in sestre v Kristusu. Pri vodstvu cursilla delujejo poleg duhovnikov tudi laiki. Predstojnik cursilla se imenuje rektor in ta je vedno iz vrst laikov. Rektor vodi tehničko stran cursilla. Nastopa pa tudi v kapeli. Pred razgovorom moli k Sv. Duhu, prav tako po ragovoru on moli zahvalno molitev, pri križevem potu nosi križ in moli naprej rožni venec. Laik vodi tudi razgovor o pripravi na sprejem milosti in o delovanju laikov v Cerkvi. Rektorju so dodeljeni pomočniki, tudi ti so laiki. Ti skrbijo za disciplino med cursillom, sporočajo duhovnemu voditelju želje in zahteve udeležencev, so nekaki vmesni členi med vodstvom in udeleženci.

Cursillo skuša približati udeležencem krščanstvo kot vrednoto. Poudarja le pozitivne strani človeka. Ko pripravlja udeležence na spoved, ne govori toliko o teži krivde kolikor o kesanju in o božjem usmiljenju. Tudi pomanjkljivosti v značaju udeležencev je treba obiti in z dobroto ter ljubeznijo napeljati človeka k poboljšanju.

Če motrimo njegovo organizacijsko strukturo, potem smemo reči, da je cursillo sinteza duhovnih vaj s študijskim verskim tečajem, ki gradi na tesnem sodelovanju duhovnikov z laiki, celotno vzdušje pa prešinja krščansko ceselje. Cursillo ima tri stopnje: duhovni pogled vase, cursillo v ožjem pomenu besede in zaključno slavje.

Cursillo se prične zvečer pred prvim dnevom. Uvodno razmišljanje mora vzdramiti človekovo vest, ga pripeljati do spoznanja samega sebe in do priznanja, da v njem nekaj ni v redu. Udeležence mora pripraviti na sprejem milosti. V cursillu zavlada popoln molk in traja do zajtrka naslednjega dne. Po zajtrku se prične resno delo. Rektor razdeli udeležence v skupine. Skupina šteje največ 10 ljudi.

Govore poslušajo vsi skupaj v posebni dvorani, če te ni pa v kapeli, po govoru se nadaljuje delo po skupinah. Udeleženci razglabljajo o tem kar so slišali, rešujejo pereče življenske probleme, pripravljajo vprašanja in sprejemajo sklepe. Vsak udeleženec mora aktivno sodelovati. Sprva je vzdušje nekoliko pusto, kasneje pa se duhovi tako razvnamejo, da pri zaključnem slavju nihče ne sme govoriti dalj kot pet minut sicer se ne bi vsi zvrstili. Govori prvega dne opisujejo ideal krščanske osebnosti. Človekov ideal je v tem, da svoje življenje uredi in ga obvladuje. Lepoto krščanskega življenja predoči razgovor o posvečujoči milosti božji. Govornik mora vzbuditi željo in hrepenenje po milostnem življenju. Kako naj pride človek do dragocenega bisera (Mt 13, 46) razloži drugi govor o pomagajoči milosti.

Drugi dan je ves posvečen Kristusu. Kristusu se približujemo umsko, ko študiramo njegov nauk, in po zakramentih, ko se z njim bitno združujemo. Osebni stik s Kristusom trgajo številne ovire. Udeleženec zato posluša govor o ovirah življenja milosti in o sredstvih s katerimi te ovire premaguje. Življenja milosti ne smemo zapirati vase, ampak moramo v svojem okolju izžarevati Kristusa. Klic k apostolatu je vsebina govorov tretjega dne. Vsak, ne samo duhovnik, mora pridobivati za Kristusa. »Čudovit je Božji sklep, človek mora najti pot do zveličanja po človeku« (Leon XIII.).

Zadnji dan proti večeru je poslovilno slavje. Traja dve do tri ure in se ga udeležijo tudi cerkveni dostojanstveniki tistega kraja. V poslovilnem slavju podajo udeleženci bilanco svojega dela. Vsak nekaj pove, ko se zvrstijo vsi, šele spregovori duhovnik. Nazadnje spregovori še višji cerkveni dostojanstvenik. Pohvali, kar je vredno pohvale, udeležence spomni na važnost duhovnega vodstva, pove svoje vtise o delu cursilla in povabi vse k aktivnemu sodelovanju s Cerkvijo.

Značilno za cursillo je skrb za udeležence po končanem cursillu. Udeleženci se že med cursillom razdele v skupine, največ po 4, ki se zavežejo, da se bodo shajali redno vsak teden, da ne zamre duh ljubezni in medsebojne povezave. Takšno srečavanje skupin imenujejo ultreya, kar pomeni »naprej« (ultreya je bil klic srednjeveških romarjev grobu sv. Jakova v Kompostelo). Ultreya hoče zagotoviti sadove cursilla, udeležencem poglobiti krščansko življenje in jih povezati med seboj v smislu naročila apostola Pavla: »Glejmo drug na drugega, da se bomo spodbujali k ljubezni in dobrim delom in ne zapuščajmo svojega zbora« (Hebr 10, 24).

Navdušenje udeležencev je vselej veliko. Pri cursillu so aktivno sodelovali, skupaj z brati so reševali pereče probleme modernega časa, našli so stik z Bogom in okusili pristno krščansko veselje. Izkušnja je pokazala, da je cursillo orodje božje previdnosti za obnovo verskega življenja današnjega sveta. FRANCE ROZMAN

Svak je dužan ne samo ljubiti druge nego još više nastojati da bude vrijedan da ga drugi ljube i tako im olakšati najveću dužnost ljubavi.

Alexis Carrel

ZA UNAPREĐENJE NAŠEG KANCELARIJSKOG POSLOVANJA

Prošla su vremena kada smo se mogli tužiti na veliki posao u našim župnim kancelarijama. Danas je kancelarijsko poslovanje svedeno na minimum. Taj teret, od kojeg su mnogi zazirali, danas je pomalo ugodna razonoda, jer ažurnost i red doprinose sistematizaciji i brzoj orijentaciji.

Novija vremena donijela su nam i razna nova kancelarijska pomagala, koja se, ipak, rijetko mogu vidjeti i u župnim kancelarijama. Ne mislim ovdje na moderne radne sobe, pa čak niti na pisaće strojeve, iako se bez njih danas sveopće poslovanje ne može ni zamisliti — imam na umu neke, mnogo pristupačnije, novine, uz pomoć kojih bi naše kancelarijsko poslovanje bilo na neki način sistematizirano i tipizirano.

Pogledajmo samo naše pečate — one službene, okrugle. Koliko župa, toliko pečata i toliko različitih pečata. Oni se međusobno razlikuju po veličini, obliku, tekstu, kompoziciji teksta pa čak i u jeziku (latinski, hrvatski, dijaletki). Ne sjećam se da sam vidio jedan barem pečat, koji bi uz naziv svoje župe imao označenu pripadnost biskupiji i dekanatu. I u središnjem dijelu pečata ima raznolikosti. Jedni imaju križ, drugi lik sveca, a treći naziv svoga mjesta. Upravo označena pripadnost biskupiji i dekanatu omogućila bi izvjesnu orijentaciju za one, koji po samom imenu sjedišta župe ne mogu zaključiti kojoj biskupiji dotična župa pripada. U tom pogledu vlada savršeni red kod pečata državnih organa i ustanova. Tamo točno piše, republika, kotar, općina pa zatim i mjesni ured. U sredini svih tih pečata nalazi se državni grb, kod nekih pak ustanova republički, a kod organizacija njihov amblem. Svi su ti pečati samo u dvije veličine — veliki i mali. I naše bi župne pečate trebalo tipizirati. Uz naziv župe navesti dekanat i biskupiju. U sredini lik sveca, križ ili grb biskupije. Nadležni bi trebali, barem za svaku biskupiju, ako ne za čitavu našu crkvenu provinciju, izraditi prototip župnog pečata po kojem bi tada župe izrađivale svoje. Ovako tipizirani pečati djelovali bi ozbiljno i službeno.

Naše vrijeme je vrijeme kartica i kartoteka, sistematski složenih po nekom redu. Neke naše župne evidencije mogle bi se također voditi pomoću kartica. U prvom redu to je tzv. Status animarum. Umjesto knjige — kartoteka. Mnogi su to već i uveli, jer je đakovačka biskupija, a možda i neke druge, tiskala prikladne kartice. Ali postoje i druge mogućnosti za evidenciju pomoću kartica. Na primjer popis crkvenog inventara mogao bi se voditi na karticama. Za svaki predmet jedna kartica u koju bi se unosili podaci o dotičnom predmetu: kada je kupljen i za koliko ili od koga je poklonjen, izvršeni opravci i konačno njegovo odstranjenje iz uporabe: rashodovan. Ovakova kartoteka ne istiskuje i knjigu inventara.

Registratori su danas najprikladniji način arhiviranja. Uz vrlo uspješno pronalaženje akata oni svojom kartonskom kutijom štite papir od prašine i ostalih uzročnika uništavanja. Omogućavaju nadalje viševrsno arhiviranje: kronološko, predmetno ... Sistem bušenja ima u novije vrijeme još jedan oblik primjene. To su korice od plastike sa uređajem za pričvršćivanje perforiranog papira. Široka je njihova primjena u župnim kancelarijama jer se izrađuju u dvije veličine. Sve kombinacije kartoteka i uložnih listova mogu biti us-

pješno pohranjene u ovakovim koricama. Naročito je dobro takove korice koristiti za župnu spomenicu. U tom se slučaju ona može pisati i strojem, što do sada, kada je spomenica bila knjiga, nije bilo moguće postići. Na jednoj sam župi vidio da su arci pisani mašinom bili ljepljeni u knjigu spomenice. No, ovo je mnogo praktičnije i jednostavnije, jer ne izbija ljepak na površinu, kako je to kod one spomenice sa ljepljenim listovima.

Još samo par riječi o obrascima za matične izvadke. U Njemačkoj sam vidio protestantske matične izvode. Štampani su na mekom kartonu, poput onoga za visit-karte. Veličina im je četvrtina arka. Preklapaju se i izgledaju kao neka knjižica, korice od knjižice. Na naslovnoj je stranici otisnut naziv biskupije i župe, broj te prezime i ime korisnika-krštenika. U nutarnjim dvjema stranicama ispisani su u rubrikama podaci, a na posljednjoj je stranici vrlo ukusan emblem krštenja i nekoliko prikladnih citata iz Sv. Pisma. Ovakav matični izvadak vrlo je praktičan za slanje jer preklopljen ne prelazi veličinu koverte, a vlasniku služi kao neke vrsti kršćanska legitimacija.

ROMAN MIZ

KRISTOVA SLIKA U DANAŠNJEM KULTU
(Prevedeno s njemačkog)

Nije nam svrha da pred oči iznosimo ono što je u povijesti bilo s Kristovom slikom. Slika nam treba predočiti ono što vjerom promatramo. Trebalo bi stvoriti vidljivu predodžbu onoga što vjerujemo.

Slika mora biti slika spasa. Rana kršćanska umjetnost poznavala je samo malen broj motiva. Između njih na prvom je mjestu Dobri Pastir. To nisu bila bilo kakva prikazivanja, nego slike vjere u uskrsnuće i očekivanje Gospodina. Slike su prikazivale spas.

Da li je danas moguća takva slika spasa? Uopće shvaćamo li slike još ozbiljno? Dnevno susrećemo bujicu slika: na plakatima i filmovima, u novinama i televiziji. Zar nismo otupili? Ali ipak znamo da je čovjeku potrebna slika i to dublja koja bi ga bila kadra ispuniti. Slika spasa mora dublje prodirati nego li jednostavni optički čar što ga svakodnevno susrećemo. Stvaralačka snaga kod ovakve slike trebala bi poticati promatrača na dublje gledanje koje je blizu razmatranju.

Dobro bi bilo da opreznije postavljamo slike u crkvenu prostoriju. Više se ne ide za tim da se slike samo postave jedna do druge, nego svaku sliku treba u redu postaviti. Sam način kako postavljamo i mjesto gdje postavljamo daju slici posebni izražaj. U novim kršćanskim crkvama mnoge nam pojedinosti predočuju Kristovu sliku:

1. O l t a r u sredini žrtvene zajednice vidljivo predstavlja Krista. Sa svetim Ocima nazivljemo ga »drugi Krist«. Svakako on je samo relativno središte funkcija. Zacijelo molitva ide »preko Krista k Ocu«, dakle preko oltara gore.

Danas je oltar u crkvi važniji negoli npr. slikovna izradba iz baroka gdje je menza često izgledala kao oslonac retabule.

Na oltar dolazi u našu sredinu u svetoj žrtvi, koju obavljamo u obliku gozbe, sam Gospodin na sakramentalno skriven način. Ovo

pješno pohranjene u ovakovim koricama. Naročito je dobro takove korice koristiti za župnu spomenicu. U tom se slučaju ona može pisati i strojem, što do sada, kada je spomenica bila knjiga, nije bilo moguće postići. Na jednoj sam župi vidio da su arci pisani mašinom bili lijepljeni u knjigu spomenice. No, ovo je mnogo praktičnije i jednostavnije, jer ne izbija ljepak na površinu, kako je to kod one spomenice sa lijepljenim listovima.

Još samo par riječi o obrascima za matične izvadke. U Njemačkoj sam vidio protestantske matične izvode. Štampani su na mekom kartonu, poput onoga za visit-karte. Veličina im je četvrtina arka. Preklapaju se i izgledaju kao neka knjižica, korice od knjižice. Na naslovnoj je stranici otisnut naziv biskupije i župe, broj te prezime i ime korisnika-krštenika. U nutarnjim dvjema stranicama ispisani su u rubrikama podaci, a na posljednjoj je stranici vrlo ukusan emblem krštenja i nekoliko prikladnih citata iz Sv. Pisma. Ovakav matični izvadak vrlo je praktičan za slanje jer preklopljen ne prelazi veličinu koverte, a vlasniku služi kao neke vrsti kršćanska legitimacija.

ROMAN MIZ

KRISTOVA SLIKA U DANAŠNJEM KULTU
(Prevedeno s njemačkog)

Nije nam svrha da pred oči iznosimo ono što je u povijesti bilo s Kristovom slikom. Slika nam treba predočiti ono što vjerom promatramo. Trebalo bi stvoriti vidljivu predodžbu onoga što vjerujemo.

Slika mora biti slika spasa. Rana kršćanska umjetnost poznavala je samo malen broj motiva. Između njih na prvom je mjestu Dobri Pastir. To nisu bila bilo kakva prikazivanja, nego slike vjere u uskrsnuće i očekivanje Gospodina. Slike su prikazivale spas.

Da li je danas moguća takva slika spasa? Uopće shvaćamo li slike još ozbiljno? Dnevno susrećemo bujicu slika: na plakatima i filmovima, u novinama i televiziji. Zar nismo otupili? Ali ipak znamo da je čovjeku potrebna slika i to dublja koja bi ga bila kadra ispuniti. Slika spasa mora dublje prodirati nego li jednostavni optički čar što ga svakodnevno susrećemo. Stvaralačka snaga kod ovakve slike trebala bi poticati promatrača na dublje gledanje koje je blizu razmatranju.

Dobro bi bilo da opreznije postavljamo slike u crkvenu prostoriju. Više se ne ide za tim da se slike samo postave jedna do druge, nego svaku sliku treba u redu postaviti. Sam način kako postavljamo i mjesto gdje postavljamo daju slici posebni izražaj. U novim kršćanskim crkvama mnoge nam pojedinosti predočuju Kristovu sliku:

1. O l t a r u sredini žrtvene zajednice vidljivo predstavlja Krista. Sa svetim Ocima nazivljemo ga »drugi Krist«. Svakako on je samo relativno središte funkcija. Zacijelo molitva ide »preko Krista k Ocu«, dakle preko oltara gore.

Danas je oltar u crkvi važniji negoli npr. slikovna izradba iz baroka gdje je menza često izgledala kao oslonac retabule.

Na oltar dolazi u našu sredinu u svetoj žrtvi, koju obavljamo u obliku gozbe, sam Gospodin na sakramentalno skriven način. Ovo

mjesto zaslužuje našu osobitu pažnju. Tako nam je važno da ne smijemo dozvoliti da tu bude išta što bi našu pažnju odvraćalo odatle. Ne smijemo odviše cijeniti obojene prozore ili slike niti ne znam kako privlačivu plastiku, jer što nam god više to upada u oči to manje zapažamo vrijednost oltara.

2. Nadalje vrlo važnu Kristovu sliku pruža nam prostor u koji se skuplja Božji narod. Sve što sačinjava prostoriju predstavlja nam sliku tajanstvenog Tijela Kristova. Tu oltar označuje mjesto gdje je otajstveno prisutna Glava. Stoga liturgijske molitve u množini nisu neko socijaliziranje pobožnosti, nego izraz ovoga konkretnog shvaćanja Crkve.

Ali onda treba da i prostorija tome pridonese da prisutni ne dobiju samo utisak običnoga skupa nego i predodžbu o divnoj tajni ovoga Božjeg Tijela. To je zadatak koji bi trebala ispuniti izgradnja ovoga prostora. Izgradnja će tek tada potpuno uspjeti kad se slaže s vjerom u tajnu Božju prisutnost u ovom Tijelu. Tada arhitektura govori o slici Krista, velikog Gospodina, koji uvijek živi u svojoj Crkvi.

3. Vrlo prikladno mjesto za Kristovu sliku pruža zid iza oltara. Tamo se slika može postaviti, ali to se ne zahtijeva. Naime Kristova slika tu nije cjelina, nego samo naglasak cjeline, upozorenje na budući Gospodnji dolazak.

Većina je slika iza oltara kričava. Stoga što često slikar traži da ispuni čitavu plohu, kao da je konačno našao podlogu, koju je želio. Tu nema mjesta uzbudljivosti ni kričavosti. A najbolje odgovara suzdržljiva i sabrana jednostavnost koja nam stavlja pred oči Kristov lik.

Ovdje je uvijek veća nemogućnost od mogućnosti. To zavisi o biti zadatka. Prostorija Crkve koja putuje još ne pruža sliku neba, nego samo sliku usmjerenosti prema budućemu vijeku. To treba da se jasno odrazi i na zgradi. K tome sakramentalni poredak traži vidljivu prednost koju treba dati euharistijskom činu pred svakim predočavanjem Gospodnjega dolaska — Epiphanije. No ipak treba dati mjesto i vidljivom izrazu očekivanja Gospodnjeg dolaska.

4. Konačno potrebna nam je Kristova slika kao slika spasa i za pojedinačnu molitvu, za razmatranje. I ovdje bi trebalo naći prikladno rješenje u izboru slika. To mora biti nešto drugo, a ne slikovnice koje se listaju stranicu po stranicu. Takve prostorije za pojedinačne pobožnosti otprilike odgovaraju starim kapelama muke s Pietà i slikovito nam čuvaju smisao za ozbiljnost kršćanskog opredjeljenja. Takvu zadaću u tim posebnim prostorijama mogao bi izvršiti i križni put za koji možemo pomišljati da li mu je uopće mjesto u župskim crkvama. Doduše bez toga naše će se vesele, svijetle i glavne prostorije lako nakrivo shvatiti kao nešto, što nam mami neko neodređeno veselo raspoloženje. Prostorije dobivaju svoje značenje samo od uskrsnoga svijetla koje se dade izmjeriti samo kad ga uspoređujemo s pomrčinom Velikoga petka.

HERBERT MUCK

PRVI KRŠĆANSKI INTERNACIONALNI SPORTSKI KONGRES

Donosimo rezoluciju kršćanskog sportskog kongresa koji je održan u Obertraunu kroz prvu sedmicu listopada 1963. Učestvovalo je 77 rukovodioca katoličkih sportskih udruženja. Među njima je bilo 14 studenata i 3 studenta bogoslovije. Kongres je održan pod pokroviteljstvom kardinala Königa.

»Sport je za današnje ljude postao biološki, pedagoški i socijalni problem. Taj je problem povezan s problemom nazora na svijet. Stoga se moramo s njim suočiti. U vezi s ciljem i zadaćom kršćanskog dušobrižništva donose se slijedeće rezolucije:

1. Sve sportske ideale treba uskladiti i povezati s pravom cijenom čovjeka; inače ne pridonose izgradnji ličnosti. Sport je samo tada dobit za čovjeka kad utječe na tjelesni i duševni razvoj ličnosti.

2. U smislu potpune izgradnje čovječje ličnosti bezuvjetno je potrebna religiozna, etičko-odgojna ocjena sporta jer bez tjelesnog vježbanja religioznom čovjeku nedostaje važno područje njegova usavršavanja koje je u planu Božje providnosti. Odatle proizlazi religiozno-odgojna uloga svećenikova u sportu.

3. Konstatirano je da su načelnim protivljenjem i premalim cijenjenjem sporta i tjelesnog vježbanja svećenici raznih zemalja često priječili napredak tjelesnog odgoja u vezi sa skladnom izgradnjom čovjeka, osobito djevojaka i žena.

4. U sportu mora izgradnja ličnosti zauzeti najveći stupanj. Tu je vrlo važna uloga pedagoga. Da ispune ovaj zadatak, pedagozi moraju bezuvjetno isto toliko surađivati sa sportskim funkcionerima kao i sa moralistima. Katoličkim učiteljima treba preporučiti da u svoje slobodno vrijeme budu na raspolaganje mladosti u svemu a osobito na području sporta.

5. Način življenja u modernom svijetu donosi pogibao i mnoge štete čovječjem zdravlju. Tim više treba skrenuti pažnju na sport koji je sredstvo za očuvanje i jačanje zdravlja. K tome dolazi veoma velika važnost sporta za zgodno korištenje slobodnog vremena.

6. U slučaju da cilj ili konkretno ostvarenje sporta posredno ili neposredno škodi čovjeku, treba ga bezuvjetno otkloniti s moralnog, pedagoškog i medicinskog stanovišta.

7. Pojedinačne anomalije u vrhunskom sportu ne smiju nas navesti na to da ne gledamo korist i veliku važnost sporta za čovjeka.

8. Bilo bi vrlo dobro kad bi se od najviših crkvenih vlasti, možda upravo s koncila, dale odgovarajuće upute, jer je mišljenje Crkve o tjelesnom vježbanju od velike važnosti. Treba upozoriti svećenike da takvom odgoju ne stavljaju zapreke, nego naprotiv da pomažu pozitivnim djelovanjem laike kojima je dužnost da tjelesno vježbanje postave kao osnovicu skladne izgradnje čovjeka.

Učesnici kongresa mole episkopat svih zemalja da ove zaključke rado primi i da u okviru dušobrižništva pospješi njihovo ostvarenje.«

Osnovi naše svetosti moraju prije svega biti riječ Božja iz Svetog Pisma i sakramenti.

Kardinal Döpfner

VIJESTI

EKUMENSKI SUSRET

Prilikom hodočašća Sv. Oca u Kristovu domovinu zbio se događaj od neshvatljive važnosti — susret poglavice Katoličke Crkve i poglavice pravoslavne Crkve.

Tom prigodom pozdravio je patrijarh Atenagora Sv. Oca ovako: *»Presveti Oče u Kristu! Pošto smo se milošću Božjom susreli u ovoj zemlji posvećenoj životom Gospodinovim, podajemo slavu Bogu i Trojstvu presvetome što je nas doveo s Istoka i Zapada i pozvao na zajednički susret u njegovu Imenu. Uistinu, ovaj je susret razlog najveće radosti. I dok dajemo oduška radosti svog srca, puni bratskih osjećaja dolazimo ususret Vašoj preljubljenoj Svetosti. Kličući pozdravljamo Vas na ovom svetom mjestu gdje je odjekivao glas Gospodinov, gdje je sačuvana poput predragocjenog blaga njegova poruka, gdje je On sam propovijedao Evanđelje ljubavi i spasenja, gdje je malo prije svoje muke i strahote agonije molio da budu utvrđeni u vjeri i jedinstvu svi koji će jednom vjerovati u Njega.«*

»Izražavamo iz dna srca želju da dobre nakane i namjere, koje su tako obilno s jedne i druge strane došle u posljednje vrijeme do izražaja, ne prestanu. A ovaj blagoslovljeni susret osoba i zagrljaj duša neka bude predigra uzajamnog našeg jedinstva i što potpunije podložnosti svetoj volji Božjoj da bismo tako odgovorili žarkoj nadi prošlih stoljeća i neodložnim potrebama našega vremena. Vjekovima već kršćanstvo živi u noći razjedinjenosti. Oči su umorne gledajući u mrak. O kad bi ovaj naš današnji susret bio zora svijetlog i blagoslovljenog dana! ... Presveti brate u Kristu! Približivši se jedan drugome došli smo zajedno Gospodinu. I on će se, kao ono nekoć dvojici učenika na putu u Emaus, u svojoj dobroti pridružiti nama i pokazati nam put kojim odsada treba ići. Njemu slava, moć i poklon u vijeke. Amen.«

Sv. Otac je ovako odgovorio:

»Veliko je naše uzbuđenje! Duboka je naša radost! U ovaj uistinu povijesni čas nakon vjekova šutnje i očekivanja ponovno su zajedno Crkva katolička i Pravoslavlje, predstavljeni u svojim najvišim predstavnicima. Velika je i duboka naša zahvalnost Vama što ste načas htjeli ostaviti svoje patrijarhalno sjedište da nam dođete ovamo u susret. No, nadasve Bogu — Bogu, Gospodaru Crkve — uzdiže se poklik naše ponizne zahvalnosti. Stara kršćanska tradicija voli isticati da je upravo na mjestu gdje se nalazi središte svijeta bio podignut križ Kristov. Tu je On uzdignut sa zemlje da sve privuče k sebi. Bilo je prikladno, i Providnost nam je to dopustila, da se upravo na ovom uvijek svetom i blagoslovljenom mjestu, u ovoj središnjoj točki svijeta susretnemo i sjedinimo u zajedničkoj molitvi mi — hodočasnici iz Rima i Carigrada. Vi ste željeli da do ovog susreta dođe već u vrijeme našeg nezaboravnog prethodnika Ivana XXIII prema kojemu niste sakrivali svog poštovanja i simpatije i na kojega ste Vi, divnom intuicijom, primijenili evanđeoske riječi: »Bio je čovjek, poslan od Boga, imenom Ivan« (Iv 1,6). A i on sam je također — kao što je to Vama i nama poznato — živo čeznuo za ovim susretom. Prebrza smrt nije mu dopustila da ostvari tu živu

želju svoga srca. Riječi Isusove »da svi budu jedno« najčešće su se vraćale na njegove umiruće usne. To je bila bez sumnje jedna od njegovih najdražih nakana za koje je on Bogu prikazivao svoju dugu agoniju i prinio svoj dragocjeni život. — Svakako, i s jedne i s druge strane putevi koji vode k jedinstvu mogli bi biti dugi i puni teškoća. No obadva puta kreću jedan prema drugome i proistječu s izvora Evanđelja. Svakako, sretan je predznak što se ovaj naš susret zbiva u ovoj zemlji gdje je Krist utemeljio svoju Crkvu i za nju prolio svoju Krv. Ovaj je susret u svakom slučaju rječit manifest naše duboke volje koju sve više i više nadahnjuje milost Božja svim kršćanima koji su dostojni toga imena — volje da se premosti razdijeljenost, da se sruše prepreke, da se svom odlučnošću založimo za put koji vodi k izmirenju crkava. Razlike s doktrinalnog, liturgijskog, disciplinskog područja treba preispitati u svoje vrijeme i na određenom mjestu, i to u duhu vjernosti istini i u razumijevanju u ljubavi. No, ono što već od ovoga časa može i mora napredovati, to je upravo bratska ljubav — domišljata u iznalaženju načina kako će se očitovati; ljubav koja je, poučena prošlošću, spremna da oprašta i sklonija je da vjeruje u dobro nego u zlo, te je, nadasve, sva zabrinuta da odgovori Božanskom Učitelju, da se sva Njemu prepusti, da je privuče i preobrazi. Neka simbol i primjer te ljubavi bude poljubac mira što smo ga, darom Božje milosti, uzajamno izmijenili u ovoj preblagoslovljenoj zemlji, kao i molitva koju ćemo sada zajednički izmoliti, a koju nas je naučio Krist. — Ne možemo naći dosta prikladnog izraza kako da Vam saopćimo koliko smo dirnuti Vašom pažnjom. I to ne samo Mi osobno! Cijela Rimska Crkva i cijeli ekumenski Koncil primit će s najdubljom radošću izvještaj o ovom povijesnom događaju. Sa svoje strane upravljamo Bogu molitvu zahvalnicu i prosimo ga neka nas pomogne da mognemo nastaviti ovim putem te da na Nas i na Vas, koji smo ovoga časa odlučili da tim putem krenemo, izlije svoj blagoslov koji će osigurati uspjeh. Na kraju vam ne želimo reći »zbogom«, nego — ako dopustite — »doviđenja«, s nadom u nove i plodne susrete: In nomine Domini — u ime Gospodnje!«

EKUMENSKO NASTOJANJE

Ekumenska teologija. Na sveučilištu u Münsteru (Njemačka) po prijedlogu tamošnjeg teološkog fakulteta ustanovljena je prva katedra ekumenske teologije (Rocca 1963, 15, 28).

Interkonfesionalni oratorij. Na aerodromu Ildewilk (New York) nedavno je postavljen temeljni kamen za oratorij u kojem će se vršiti bogoslužje za katolike, protestante i židove (Ibid.).

Izjava profesora Skydsgaarda. Vođa delegacije promatrača luteranskog saveza na II vatikanskom koncilu Dr Kristen Skydsgaarda (Kopenhagen) prigodom jedne konferencije za štampu izjavio je: »Jedino što protestantizam danas ne smije više sebi dozvoliti jest: da ostane onakav kakav jest« (Kirchz. für das B. Hildesheim 1963, 44, 1).

Izjava profesora Schlinka. Promatrač njemačke evangeličke Crkve na koncilu Dr Edmund Schlink (Heidelberg) kritizirao je mnoge točke sheme o Crkvi. Po njegovu mišljenju tu je najpozitivnije: promatranje Crkve sa stanovišta povijesti spasenja, primjena biblijskih izraza i slika, razjašnjenje odnosa između biskupa i pape, isticanje uloge običnih vjernika i obnova đakonata (Ibid.).

Interkonfesionalna svečanost. Naš list je već dva puta pisao o mučenicima iz Lübecka (Njemačka) kojima je odsječena glava 10. studenoga 1943. To su bili tri katolička kapelana Prassek, Müller, Lange i evangelički pastor Stellbrink. Osuđeni su i mučeni od Hitlerova režima jer su protestirali protiv mnogih Hitlerovih zlodjela: ubijanje umno bolesnih, zlostavljanje svećenika i demoliranje svećenika u Poljskoj, neljudski postupak sa zarobljenicima i odluka da se uklone križevi iz škola u Bavarskoj. Prigodom 20-godišnjice njihove smrti održane su mnoge svečanosti. Glavno bogoslužje u crkvi sv. Katarine u Lübecku predvodio je evangelički biskup Dr Henrik Meyer a svečanu propovijed držao je dominikanac o. Dr S. Pfürtner koji je kao mladi student bio s mučenicima u zatvoru (Ibid. 2).

Zajedničko izdanje Biblije. U Južnoj Africi se priprema izdanje Biblije koje će služiti zajedničkoj upotrebi afričkih katolika i protestanata (Ibid.).

Židovi kod Sv. Oca. Sv. Otac Pavao VI primio je u audijenciju grupu američkih Židova koji rukovode akcijom potpomoći Židovima na cijelom svijetu. U prigodnom nagovoru pohvalio je Sv. Otac zajedničko nastojanje kršćana i Židova za pomoć potrebnima te je upozorio na »zajedničku veliku baštinu« Sv. Pismo. Na kraju je izrazio želju da sve blagoslovi isti Bog koga kršćani i Židovi ljube i štuju (Der Sonntag 1963, 43, 4).

Utisak ruskih promatrača. Prigodom jednog primanja što ga je kardinal Bea održao za promatrače koncila, promatrač ruske pravoslavne Crkve V. Borovoj rekao je među ostalim: »Svi smo mi svjesni velike činjenice: cjelokupna povijest kršćanstva naše epohe je povijest djelovanja Duha Svetoga u nama i našim Crkvama. On nas potiče na jedinstvo; sili nas da shvatimo potrebu jedinstva; katkada pače i protiv naše volje vodi nas da idemo spasonosnim putem koji vodi k jedinstvu... Mi smo ovdje svjedoci s kolikom revnošću naša braća na koncilu nastoje ostvariti obnovu Crkve i stvoriti uvjete povezanosti s drugim kršćanskim Crkvama« (Ibid. 28).

Javno mnijenje o jedinstvu. Demoskopski institut u Ateni htio je doznati kakvo je opće mišljenje u pogledu jedinstva. Postavljeno je pitanje: »Slažete li se s inicijativom Ivana XXII za jedinstvo svih kršćanskih Crkava?« Odgovorilo je 62% s »da«, 21% s »ne«, a 17% je bilo neopredijeljenih. Na pitanje da li Papa treba biti poglavar sjedinjenog kršćanstva odgovorilo je 11% s »da«, 64% s »ne«, a 25% je bilo neopredijeljenih (Ibid. 41, 20).

Odgovor biskupa Dibeliusa. Na blagdan reformacije berlinski evangelički biskup Dibelius odgovorio je u svečanoj propovijedi na poziv pape Pavla VI za oproštenje. On je izjavio da evangelička Crkva sa svoje strane neograničeno sve oprašta i da želi da se temeljito reformira (Ibid. 45, 13).

Sv. Otac Martinu Niemölleru. Kad je nedavno jedan od šestorice predsjednika Ekumenskog vijeća Crkava M. Niemöller bio primljen u audienciju u Vatikanu, rekao mu je Sv. Otac: »Kod vas nešto raste, a i kod nas nešto raste. Ja se mogu samo nadati i moliti da se jedno i drugo spoji u gotski luk. To će sigurno jedanput biti« (Ruhrwort 1964, 44, 2).

Papin primat. Vođa anglikanskih promatrača na koncilu biskup J. Moorman Ripon izjavio je u Rimu 19. X 1963. da papin primat nije nepremostiva zapreka za jedinstvo kršćana. On misli da će, ako hoće do konačnog sjedinjenja, poglavar sjedinjene Crkve morati da bude Papa (Schw. Kirchenz. 1963, 44, 569).

Promatrači koncila kod Sv. Oca. U četvrtak, 17. listopada, primio je Sv. Otac goste i promatrače koncila i rekao im nekoliko značajnih misli o zbližavanju i jedinstvu kršćana: »Približiti se, sresti se, pozdraviti se, upoznati se i govoriti međusobno, zar to nije najjednostavniji, najprirodniji i najljudskiji način? Uistinu! Međutim ovdje na koncilu ima još više: ovdje slušamo jedni druge i molimo jedni za druge. Nakon toliko dugih godina podijeljenosti, nakon toliko bolnih prepirki počinjemo ljubiti jedni druge. To upravo čini ovaj susret značajnim i ulijeva nadu... U vašoj prisutnosti pružamo vam ovdje dva temelja: iskrenost i ljubav. Poštovanje koje gojimo prema vašim osobama i ustanovama što ih zastupate, kao i kršćanskim vrednotama koje predstavljate, olakšava naše nastojanje za veliki razgovor s vama. Trajanje toga razgovora nitko danas ne može predvidjeti zbog postojećih, još neriješenih razilaženja u naučavanju. Pouzdanje u našega Gospodina Isusa Krista, s kojim smo povezani vjerom i krštenjem, ispunja nam srce slatkom i snažnom nadom... Ne gledajmo prema prošlosti nego na sadašnjost i, još bolje na budućnost. Drugi mogu i treba da proučavaju povijesna zbivanja, a mi danas radije upravimo svoju pažnju ne na ono što je naša snaga, ljubav naš put i način u službi božanske istine, naše bilo nego na ono kako bi trebalo biti... Nada je naš vodič, molitva vjere i našeg spasenja« (Glas 1963, 3, 5).

Braća po krvi i po Kristu. Sredinom prošle godine pozvali su pravoslavni bogoslovi iz Beograda slovenske bogoslove iz Ljubljane u prijateljski posjet. Posjet je protekao u najsrdačnijoj atmosferi. Poslije svečane akademije pozdravio je goste patrijarh German koji je među ostalim rekao: »Draga moja djeco! Zaista me veseli da su učinjeni prvi koraci do međusobnog prijateljstva... Mi koji vjerujemo u istog Boga ne bismo smjeli biti odijeljeni među sobom. Rimokatolici i mi imamo 99% onoga što nas sjedinjuje, a 1% onoga što nas dijeli. Imamo istog nebeskog Oca, istog Spasitelja Krista, imamo njegovu najveću zapovijed: Ljubite se među sobom« (Pravoslavni misionar 1963, 5, 234—235).

Dobri odnosi. Patrijarh Atenagora pohvalio je dobre odnose između pravoslavne i katoličke Crkve u Grčkoj. To je on posebno zapazio kad je bio na otoku Krfu prigodom svojeg nedavnog posjeta Grčkoj. Patrijarha su tamo dočekali metropolit Metodije i katolički nadbiskup V. Vartalitis (Ibid. 235).

Odbor za pitanja jedinstva. Sveti sinod ruske pravoslavne Crkve obrazovao je Odbor za pitanja jedinstva kršćana. Glavno lice tog odbora je 33-godišnji metropolit Nikodem. Po mišljenju mnogih on je jedna od najutjecajnijih ličnosti ruske Crkve. Samo jedanput je u Rusiji bio slučaj da je netko tako mlad izabran ja metropolita. Bio je to u 17. stoljeću Petar Mogila (Ibid.).

Molitva za jedinstvo. Australski kršćani svih konfesija, protestanti, pravoslavni i katolici, provode i propagiraju svjetsku nedjelju molitve za sjedinjenje kršćana (Ibid.).

LITURGIJSKA OBNOVA

Liturgijsko nastojanje Sv. Oca. Rimska liturgijska revija »Ephemerides liturgicae« posvetila je čitavi 4. prošlogodišnji svezak (str. 217—344) nastojanju Sv. Oca Pavla VI na polju pastoralne liturgije dok je bio nadbiskup u Milanu. To su uglavnom pastirske poslanice i poticaji vjernicima njegove nadbiskupije: O liturgijskom odgoju (koriz. posl. 1957), Predavanje prigodom 10-godišnjice »Mediator Dei« (u Veroni 1957), Poziv na početku korizme 1962, Naša Pasha (koriz. posl. 1959), Krst prvi vazmeni sakramenat (propovijed na Veliki ponedjeljak 1961), Pasha i Krštenje (propovijed kod Uskrsnog Bdjenja 1961), Pokora drugi vazmeni sakramenat (propovijed na Veliki utorak 1961), Uskrsno veselje: Aleluja (propovijed na Uskrsni ponedj. 1961), Misterij katedrale (propovijed 26. IV 1959), Ljubimo Crkvu (poticaj vjernicima prigodom misija 1957), O unapređivanju liturgijskog kulta (među aktima milanske sinode 1959), Preporuke liturgijskog kalendara (Svake godine je sam nadbiskup napisao predgovor od nekoliko stranica), Obitelj, mala Crkva (predgovor kućnom ritualu prigodom misija 1957), Pisma s koncila (nekoliko dopisa vjernicima prigodom koncilske debate o liturgiji). Koliko nam to bude moguće, nastojat ćemo da štampamo hrvatski prijevod korizmene poslanice o liturgijskom odgoju.

Društvo Božje hvale. Vrhovni starješina francuske benediktinske kongregacije nadopat Prou iz Solesmesa izrazio je na koncilu želju da se u shemu o Crkvi umetne da je prva zadaća Crkve štovanje i hvala Boga. To spada na njezinu bit tako da bismo je mogli nazvati »societas divinae laudis — društvo Bože hvale« (Der Sonntag 1963, 45, 3).

LAIČKI APOSTOLAT

Era laika. U nadbiskupiji Baltimore (USA) odredio je nadbiskup L. Shehan da se u svakoj župi uz župnika postave još dvojica običnih vjernika koji će zajedno s njim upravljati župom i vršiti službe koje dolikuje da njima budu povjerene (Rocca 1963, 11, 28).

Laici misionari. Nedavno vjenčani mladi par Bruno i Henrika Volpi iz talijanskog mjesta Fiumicino odlučio se posvetiti radu u misijama. On je geometar a ona profesorica ekonomije. Pod konac

prošle godine pošli su da djeluju u Afričkoj misiji Ruanda. Prije polaska izjavili su novinarima koji su im stavljali mnogobrojna pitanja: »Već godinama smo se spremali za ovaj korak. Bog nam je dao život, vjeru, kršćanski ambijenat, profesiju, mogućnost da osnujemo obitelj. Stoga je sasvim prirodno da njegovoj službi posvetimo preostale godine svoga života. Ne smatramo da je naša odluka kakav heroizam, već jednostavni izraz zahvalnosti prema Bogu.«

Slično i liječnici. U Padovi je De Battista podijelio misijske križeve trojici liječnika prije polaska u misije. Na našoj slici su s lijeva na desno: Dr M. Thengumpally, koji je pošao u Indiju; dr K. Cuneo, koji je pošao u Keniju i dr K. Rao, koji je također pošao u Indiju (Ibid. 5, 27).

I laici će dijeliti sakramentale. Na 50. gen. sjednici, 17. listopada 1963, izglasali su saborski oci da i obični vjernici mogu dozvolom Ordinarija dijeliti sakramentale (blagoslovine). Doduše bio je vrlo velik broj protivnih glasova (607 od 2250), ali je zaključak ipak dobio potrebnu dvotrećinsku većinu (Kirchenz. für das B. Aachen 1963, 43, 8).

Vlastita služba laika. Prigodom koncilske debate o laicima (običnim vjernicima) izjavili su američki biskupi: »Vlastita posebna zadaća kršćanskih laika jest posvećenje svijeta. U tu svrhu oni primaju posebne milosne darove, karizme, koje svećenici nemaju. Laici moraju raditi na izgradnji svijeta. Po njihovom nastojanju život će na zemlji zasjati novim sjajem koji svi očekujemo. Uz dužnosti koje su nam zajedničke svima to je njihova posebna zadaća« (Ruhrwort 1963, 44, 2).

Velika uloga laika. U zadnje vrijeme, posebno u vezi s poglavljem o laicima u koncilskoj shemi o Crkvi, mnoge najuglednije crkvene ličnosti dale su značajne izjave o važnosti uloge laika za život Crkve. Evo samo nekih: »Sadašnji čas jest čas laika, čas onih koji shvaćaju sreću kršćanskog poziva i dužnost da se posvete službi spasenja« (Papa Pavao VI). »Prava pogibao za današnju Crkvu nije u tom da se laici umiješaju među hijerarhiju, nego da uopće zaboravе svoje dužnosti u službi Božjoj« (biskup Schröffer, Eichstätt). »U konkretnim problemima koji se nameću Crkvi u današnjem svijetu kompetentniji su i iskusniji laici nego mnogi članovi hijerarhije. Moramo imati na pameti da na izgradnji Crkve Duh Sveti djeluje po svim vjernicima« (biskup Hengsbach, Essen). »Ima područja u kojima su jedini laici kompetentni« (biskup McGrath, Panama). »Na Duhove je sišao Duh Sveti na čitav Božji narod« (kardinal Suenens). »Sve to veći religiozni indiferentizam ima korijen u tom što se laicima ne da dovoljno slobodne inicijative« (biskup Primeau, Manchester, USA). »Karizme (milosni darovi) koje je Bog dao pojedinim vjernicima moraju u životu Crkve doći do jačeg izražaja« (nadbiskup Florit, Firenca).

Liječnici misionari s Križem na prsima

DUŠOBRIŽNIŠTVO

Apostoli kriminalaca. Sveučilište u St. Louisu (USA) došlo je do zaključka da je uloga svećenika u odgoju znatno efikasnija od uloge drugih odgojitelja, pa je pokrenulo akciju, koju će financirati savezna vlada, da se nađe što veći broj svećenika koji će se posvetiti apostolatu među mladim delinkventima i perverznim tipovima. Već u početku se javilo oko 80 bogoslova (Rocca 1963, 19, 26).

Svećenička zvanja. Msgr Hamvas iz mađarske dijeceze Csanád izjavio je da je broj svećeničkih zvanja u Mađarskoj u vidnom porastu (Ibid. 15, 28).

Vjera bez djela. U Beču je održan XI evropski sastanak župnika i kapelana o temi »Pastoralna skrb za katolike koji ne žive kao katolici«. Sudjelovalo je oko 150 svećenika iz različitih evropskih zemalja (Ibid.).

Zagovor presv. Djevice. Na blagdan Materinstva B. D. Marije, prigodom proslave prve godišnjice početka koncila, držao je Sv. Otac u rimskoj bazilici Sv. Marije Velike govor i na koncu govora izrekao dirljivu molitvu u kojoj je izrazio prošnju da sv. Djevica izmoli svijetu milost da sve u životu usmjeruje prema Bogu: »Isprosi svijetu radost života stvorova Božjih i sposobnost da se moleći razgovara sa svojim Stvoriteljem, čiju tajanstvenu i blaženu sliku u sebi gleda. Isprosi svijetu sposobnost da svaku stvar cijeni kao Božji dar, da radi s ljubavlju te da se mudro i razborito služi Božjim darovima« (Kirchenz. für das B. Hildesheim 1963, 43, 5).

Marija i Crkva. Između predloženih shema za raspravljanje na drugom zasjedanju koncila bila je i shema o B. D. Mariji. Međutim to je kao posebna shema odbijeno a ono što koncil ima kazati o presv. Djevici ući će u shemu o Crkvi. Prema mišljenju kardinala Königa, koji je na koncilu držao govor protiv posebne sheme, važno je da se na blaženu Djevicu ne gleda kao osobu iznad Crkve nego u Crkvi, »kao jednu od nas«. Tim se unapređuje eshatološka orijentacija kršćanstva: čežnja za slavom uskrsnuća koju je Majka Božja već postigla, a također će lakše biti ponešto potisnuti sekundarne elemente kršćanske pobožnosti da više iskrsnu oni najbitniji (Ibid. 44, 1; Ruhrwort 1963, 44, 2).

Odnosi Crkve i države. Poljski i američki biskupi naglasili su na koncilu da ne treba loše gledati na rastavu Crkve i države. Također su istaknuli da konkordati između Crkve i države u velikom broju slučajeva nisu bili od osobite koristi za Crkvu (Der Sonntag 1963, 43, 7).

Pastoralna pomoć Latinskoj Americi. Kroz prošlu godinu pošla su 243 španjolska svećenika da djeluju kao dušobrižnici u različitim državama Latinske Amerike. Potječu iz 47 španjolskih dijeceza a najviše ih je iz Santiago de Compostela i Salamanke (Ibid, 45, 20).

Kolektivna svetost. Prigodom svečane beatifikacije Ivana Neumanna, biskupa Filadelfije (USA) Sv. Otac je rekao da uz osobnu svetost pojedinaca danas raste novi oblik svetosti — svetost naroda:

»Je li moguće da danas u ovom našem suvremenom svijetu, koji je toliko profan i toliko zaražen nevjerom i porocima, izrašćuje svetost naroda i to baš u Americi? Ona svetost o kojoj govori sv. Petar: Vi ste rod izabrani, kraljevsko svećenstvo, sveti narod, puk stečeni« (Glas koncila 1963, 3, 4).

Shema o Crkvi. Jedan od najistaknutijih koncilskih teologa, koncilski stručnjak, Dr Karlo Rahner SJ držao je u Rimu 2. X 1963. govor novinarima o koncilu. Značenje koncilske sheme o Crkvi ovako je istaknuo: »To će biti dokumenat crkvene nauke koji će otvoriti, a ne zatvoriti, nove horizonte vjere, ufanja i ljubavi. To će biti nauka u kojoj će se vidjeti da je Crkva poslana da služi a ne da vlada, da radi i trpi ne za sebe nego za spas svijeta, da traži slavu Božju a ne svoju vlastitu, da u odnosu prema drugim kršćanima gleda na ono što sjedinjuje a ne na ono što raždvaja« (Schweizerische Kirchenzeitung 1963, 43, 560).

Kršćanska poniznost. Jedan njemački katolički tjednik donosi poziv na poniznost svim članovima Kristove Crkve, pretpostavljenima i podložnima: »Jedan je Gospodin i Kralj Krist, a svi su drugi njegov sveti narod, njegova braća i prema tome Božja djeca. U tom smo svi jednaki bez ikakve povlastice osim onoga što nam je Božja milost dala. Svaka svećenička prednost u Crkvi dolazi jedino od zamjenjivanja Krista Velikog Svećenika a ne od vlastite zasluge. Svi smo jednaci u tom što smo griješnici i što smo po milosti pozvani na svetost da kao svećenici, redovnici ili obični vjernici različitim putevima dođemo k istom cilju« (Der Sonntag 1963, 44, 2).